

**T.C.
İSTANBUL GEDİK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

KIYMETLİ EVRAKIN ZİYAI VE İPTALİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ece Hilal AKPINAR

Özel Hukuk Anabilim Dalı

Özel Hukuk Tezli Yüksek Lisans Programı

OCAK 2023

T.C.
İSTANBUL GEDİK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

KIYMETLİ EVRAKIN ZİYAI VE İPTALİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ece Hilal AKPINAR

(201232011)

Özel Hukuk Anabilim Dalı

Özel Hukuk Tezli Yüksek Lisans Programı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Setenay YAĞMUR

OCAK 2023

**T.C.
İSTANBUL GEDİK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ**

Yüksek Lisans Tez Onay Belgesi

Enstitümüz Özel Hukuk Tezli Yüksek Lisans Programı 201232011 numaralı öğrencisi Ece Hilal AKPINAR'ın “Kıymetli Evrakın Ziyayı ve İptali” adlı tez çalışması, 12.01.2023 tarihinde yapılan tez savunma sınavında aşağıdaki jüri tarafından oy birliği/ oy çokluğu ile Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı:

Jüri Onay Tarihi: 12.01.2023

- 1) Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Setenay Yağmur**
- 2) Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Mazlum Doğan**
- 3) Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Nurdan Orbay Ortaç**

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Kıymetli Evrakın Ziyayı ve İptali” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim (12/01/2023).

Ece Hilal AKPINAR

ÖNSÖZ

Yapılan bu araştırmada kıymetli evrakın ziyaı ve iptali konusu işlenmiştir. Uygulamada sıklıkla karşılaşılan bu konuya bilimsel olarak yaklaşılmış, Yargıtay kararları, doktrindeki görüşler ile kendi fikirlerimiz belirtilmiştir. Bu çalışmanın ileri ki süreçte kıymetli evrakın zayi ve iptal edilmesi konusunda çalışma yapacak olan araştırmacılara faydalı olmasını temenni ederim.

Çalışmanın başından sonuna kadar desteklerini esirgemeyen danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Setenay YAĞMUR'a, annem Reva BALCI AKPINAR'a, babam Erol AKPINAR'a ve teyzem Aslı BALCI'ya teşekkürlerimi sunarım.

Ocak 2023

Ece Hilal AKPINAR

Avukat

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	ix
ÖZET.....	x
ABSTRACT	xi
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	3
1. KIYMETLİ EVRAKIN TANIMI VE ÖZELLİKLERİ	3
1.1. Kıymetli Evrakın Tanımı.....	3
1.2. Kıymetli Evrakın Özellikleri	3
1.2.1. Kıymetli evrak bir senettir	3
1.2.2. Kıymetli evrak devredilebilir nitelikte bir hak içermelidir	5
1.2.3. Kıymetli evrak özel hukuktan doğan ve ekonomik değeri olan bir hak içermelidir.....	5
1.2.4. Hak senetten ayrı ileri sürülemez ve devredilemez.....	6
1.2.5. Kıymetli evrakta soyutluk (mücerretlik) ilkesi geçerlidir	6
1.2.6. Kendine özgü şekil şartları vardır	7
1.2.7. Kıymetli evrak türleri kanunda sınırlı sayıda (numerus clausus) sayılmıştır	8
1.3. Kıymetli Evrakın Adi Senetten Farkları	9
1.4. Kıymetli Evrakta Hakkın Doğumuna İlişkin Teoriler	11
1.4.1. Kreasyon teorisi	11
1.4.2. Sözleşme teorisi	12
1.4.3. Görünüşe güven teorisi	13
1.5. Kıymetli Evrakın Çeşitleri.....	13
1.5.1. Temsil ettikleri hak açısından kıymetli evrak	13
1.5.2. Kurucu ya da açıklayıcı olmaları açısından kıymetli evrak	15
1.5.3. Kamu güvenliğine sahip olup olmaması açısından kıymetli evrak.....	15
1.5.4. Oluşmasına neden olan temel ilişki açısından kıymetli evrak	16
1.5.5. Devir şekillerine göre kıymetli evrak.....	16
İKİNCİ BÖLÜM	25
2. KIYMETLİ EVRAKIN ZAYİ OLMASI.....	25
2.1. Genel Olarak.....	25
2.2. Kıymetli Evrakın Ziyası Kavramı	25
2.2.1. Mutlak anlamda ziya.....	26
2.2.2. Nispi anlamda ziya.....	26

2.3. Kıymetli Evrakın Zayi Olmasında Hamilin Hakları.....	28
2.3.1. Hamilin ödeme yasağı talep etme hakkı	28
2.3.2. Senet bedelini tevdi.....	36
2.3.3. İstirdat davası açma hakkı.....	36
2.3.4. İptal kararı alma hakkı	44
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	45
3. KIYMETLİ EVRAKIN İPTALİNE İLİŞKİN GENEL BİLGİLER.....	45
3.1..Kıymetli Evrakın Ziya Sebebiyle İptalinin Diğer İptal Davalarından Farkları	45
3.1.1. Adi senetlerin zayi olması sebebiyle açılacak iptal davasından farkı	45
3.1.2. Bedelsizlik sebebiyle açılacak iptal davasından farkı.....	46
3.1.3. Ziya sebebiyle iptal talebinin ticari defterler ile belgelerin iptal olmasından farkı	47
3.2. İptal Kararının Şartları.....	47
3.2.1. Senet zayi olmalıdır	47
3.2.2. Senette yer alan hak devam etmelidir	48
3.2.3. Senedin zilyetliğini yeniden kazanmak imkânsız olmalıdır.....	48
3.2.4. İptali isteyen kişi hak sahibi olmalıdır	49
3.2.5. Zayi olan senet kanunen iptali mümkün olan senetlerden olmalıdır.....	50
3.3. İptal Kararı Alınması ve Yargılama Süreci	52
3.3.1. İptal talebinde bulunan taraf	52
3.3.2. İptal talebinde husumet	54
3.3.3. İptal kararında görevli ve yetkili mahkeme	55
3.3.4. İptal kararında ispat yükü	56
3.3.5. İptal kararında senedin ferdileştirilmesi.....	56
3.3.6. İptal kararında mahkeme tarafından izlenecek yöntem	57
3.3.7. İptal kararının ilan aşaması	58
3.3.8. İptal kararı ve hukuki niteliği.....	60
3.3.9. İptal kararında tazminat davası	61
3.3.10. İptal kararının reddi halinde başvurulacak kanun yolu.....	62
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	63
4. KIYMETLİ EVRAKIN İPTAL USULÜ VE İPTAL HÜKÜMLERİ	63
4.1. Emre Yazılı Senetlerin İptal Usulü.....	63
4.1.1. Ödeme yasağı.....	63
4.1.2. Senedi ele geçiren kişinin bilinmesi	64
4.1.3. Senedi ele geçiren kişinin bilinmemesi.....	65

4.1.4. İptal kararında teminat	65
4.2. Hamile Yazılı Senetlerin İptal Usulü.....	66
4.2.1. İptal edilebilen hamile yazılı senetler	66
4.2.2. İptal edilemeyen hamile yazılı senetler	66
4.2.3. Ödeme yasağı	67
4.2.4. Senedi ele geçiren kişinin bilinmesi	68
4.2.5. Senedi ele geçiren kişinin bilinmemesi	68
4.2.6. Özel hükümler.....	69
4.3. Nama Yazılı Senetlerin İptal Usulü.....	71
4.3.1. Özel hükümler.....	72
4.3.2. Borçluya sağlanan kolaylıklar	73
4.4. İptal Kararının Sonuçları	75
4.4.3. İptal kararının senetle ilgili kişiler arasındaki ilişkilere etkisi	76
4.4.4. İptal kararı sonucunda oluşan zarara kimin katlanacağı meselesi	82
KAYNAKÇA	88
ÖZGEÇMİŞ.....	93

KISALTMALAR

BAM	: Bölge Adliye Mahkemesi
BGK	: Büyük Genel Kurulu
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
E	: Esas
eTTK	: 6762 Sayılı Ticaret Kanunu
HMK	: 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HUMK	: 1086 Sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
K	: Karar
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
İBGK	: İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu
İİK	: İcra İflas Kanunu
m.	: Madde
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
T	: Tarih
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TBK	: 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu
TCK	: 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu
TMK	: 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu
TTSG	: Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi
TTK	: 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu
vd.	: ve devamı
vs.	: vesaire

KIYMETLİ EVRAKIN ZİYAI VE İPTALİ

ÖZET

Kıymetli evrakın zayi olması ve bunun neticesinde iptali TTK m. 661 vd. düzenlenen ve uygulamada sıkça karşılaşılan bir durumdur. Çalışmamızda ilk olarak kıymetli evraka yönelik genel açıklamalar yapılmıştır. Ardından kıymetli evrakın ziyai kavramı anlatılmıştır. Son bölüm ise, senedin zayi olması halinde başvurulabilecek hukuki yollara ayrılmıştır.

Kıymetli evrak hukukuna hâkim olan ilkelerden biri hak senet birlikteliğidir. Buna göre, kıymetli evrakın içerdiği hak senet olmaksızın ileri sürülemez. Hak senet birlikteliğinin istisnası ise kıymetli evrakın zayi olmasıdır. TTK’da kıymetli evrakın zayi olmasıyla alakalı bir tanımlama yapılmamıştır. Ancak gerek TTK’da gerekse TMK’da kıymetli evrakın zayi olmasıyla alakalı hükümlere yer verilmiştir. Buna karşın “zayi” kavramı TTK m.651’in gerekçesinde detaylı olarak açıklanmıştır. İlgili hükmün gerekçesine göre “*Madde aynen 6762 sayılı Kanununun 563 üncü maddesinden alınmış olup, doğrudan kaynak İsv. BK m. 563’dür. Maddede (ve Tasarının diğer maddelerinde yer alan) “zayi” ve “ziya” kelimeleri yerine Öztürkçe bir kelime konulmamıştır. Bunun sebebi, her iki kelimenin tüm anlamlarını içerecek uygun bir karşılığının bulunamamasıdır. “Zayi” ve “ziya” kelimelerine sözlükler esas itibarıyla “yitmiş, mahvolmuş” anlamlarını vermektedir. Yargıtay ise yiten (kaybolan), yırtılan, okunamayacak kadar tahrip olan, elden herhangi bir şekilde çıkan (meselâ, kuyuya düşen, çıkarılamayan, rüzgârda uçan) senetleri “zayi” olmuş senet olarak kabul ediyor. Bu kelime yerine “yiten” kelimesinin kullanılması halinde, kavramın dar yorumlanabileceğinden, “yiten, elden çıkan, harap olan” şeklinde birden çok kelimenin bir arada kullanılmasının da kanun diline uymayabileceğinden endişe edilmiştir. “Zayi” bir kelime değil, anlambilim yönünden anlam yüklü bir kavram olarak değerlendirilmiştir. Medenî Kanunda da bu tür kelimelerin aynen korundukları saptanmıştır.*” Senedin ibrazının objektif anlamda imkânsız olması durumuna mutlak anlamda zayi, ibrazın yalnızca hak sahibi açısından imkânsız olmasına da nispi anlamda zayi denir. Kıymetli evrakın zayi olması halinde zayi esnasında senet üzerindeki hak sahibi, senedi ele geçiren kişiyi biliyorsa istirdat davası açar. Senedi ele geçiren kişiyi bilmiyorsa ya da senet esaslı unsurları anlaşılacak derecede tahrip olmuşsa iptal talebinde bulunur.

Anahtar Kelimeler: *Kıymetli Evrak, Zayi Olma, İptal Talebi, İstirdat Davası.*

LOSS AND ANNULMENT OF VALUABLE PAPER

ABSTRACT

The loss of valuable papers and for this reason their cancellation is a situation that is regulated in article 661 of the Turkish Commercial Code No. 6102 and its continuation and is frequently encountered in practice. In our study, first of all, general explanations about valuable papers were made. Then, the concept of loss of valuable papers is explained. The last section is devoted to legal remedies that can be applied when the deed is lost. One of the principles that dominate the negotiable instruments law is the union of rights and deed. Accordingly, the right contained in the negotiable instruments cannot be asserted without the deed. The exception to the right-deed partnership is the loss of valuable papers. There is no definition in the Turkish Commercial Code regarding the loss of valuable papers. However, both the Turkish Commercial Code and the Turkish Civil Code contain provisions regarding the loss of valuable papers. On the other hand, the concept of "loss" is explained in detail in the justification of item 651 of the Turkish Commercial Code. According to the justification of the relevant provision, *"The article is exactly taken from Article 563 of Law No. 6762, and the direct source is item 563 of the Swiss Code of Obligations. In the item (and in the other articles of the Draft), the words "loss" and "ziya" were not replaced by a Turkish word. This is because there is no suitable equivalent to include all the meanings of both words. The dictionaries give the meanings of "lost" and "destroyed" to the words "zayi" and "ziya" in Turkish. On the other hand, the Court of Cassation considers lost (disappeared), torn, damaged to the extent that it cannot be read, lost or disposed of in any way (for example, falling into a well, not being removed, flying in the wind) as "lost" deed. If the word "lost" is used instead of this word, it was worried that the concept could be interpreted narrowly, and that using more than one word such as "lost, lost, ruined" might not comply with the language of the law. "Loss" is not a word, it has been evaluated as a meaning-laden concept in terms of semantics. It has been determined that such words are preserved exactly in the Civil Code. If the presentation of the deed is impossible in an objective sense, it is called an absolute loss, and if the presentation is impossible only for the right holder, it is called a loss in a relative sense. If the valuable paper is lost, if the owner of the right on the deed knows the person who seized the deed at the time of loss, it files a extradition case. If the person who confiscat the deed is unknown or if the elements in the deed are damaged inexplicably requests annulment.*

Keywords: *Value Paper, Loss, Cancellation Request, Extradition Case.*

GİRİŞ

Bir arada yaşayan insanların, birbirleriyle ve diğer kişilerle olan münasebetlerini düzenleyen, kamu gücüyle uyulması sağlanan ve yaptırım altına alınan kurallar bütünü olarak adlandırılan “*Hukuk*” un alt dalı olan ve özel hukuk bünyesinde incelenen “*Ticaret Hukuku*” da tıpkı diğer hukuk kuralları gibi toplumun gereksinimlerini gidermek için ortaya çıkmıştır. Ticari hayatın müşterekliği ilkesinin sonucu olarak da zamanla gelişmiş ve meydana getirdiği kuralların genel geçerliliği itibariyle evrensel bir hâl almıştır (Gültekin, 2020: 23).

Ticaretin gelişmesiyle birlikte kıymetli evrak kavramı ortaya çıkmış, zamanla da bu kavram çeşitlenip gelişmiştir (Şahin, 2019: 1). Kıymetli evrak, ilk olarak 1861 tarihli “*Umumi Alman Ticaret Kanunu*”nda kullanılmıştır. Türk hukukunda ise 1926 tarihli e TTK’ da “*Senedat- ı Ticariye*” başlığı altında poliçe, çek ve emre yazılı senetler düzenlenmiştir (Gültekin, 2020: 23).

Kıymetli evrak, çalınma, yırtılma, kaybolma gibi beşeri nedenlerden veya herhangi bir doğal afetten kaynaklı zayi olabilir. Bu tarz durumlarda senetteki hakkın da senetle birlikte zayi olması ticari hayatta bazı problemlere yol açabilir. Bu problemlerin önüne geçebilmek adına hukukumuzda çeşitli müesseseler düzenlenmiştir. Senedin zayi hâlinde hamilin başvurusu üzerine mahkeme ödeme yasağı ya da senet bedelinin tevdi kararı verebilir. Senedin ne şekilde zayi olduğu hususu dikkate alınarak söylenebilir ki, senedin çalınmış olması hâlinde senedi elinde bulunduran kişi biliniyorsa veya iptal talebinde yapılan ilanlar nihayetinde ortaya çıkmışsa senedin geri verilmesi için istirdat davası açılabilir. Senedi ele geçiren kişi bilinmiyorsa iptal talebinde bulunulması gerekir.

Bu çalışmayı yapmamızdaki amaç uygulamada sıklıkla karşılaşılan bu duruma bilimsel olarak yaklaşip kendi görüşlerimizi ortaya koymaktır. Çalışmamız dört ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde ana hatlarıyla kıymetli evrak kavramı anlatılmıştır. İkinci bölümde ise esas konularımızdan biri olan kıymetli evrakın zayi olması konusuna girilmiştir. Mutlak ve nispi zayi olma konularından bahsedilmiş ve kıymetli evrakın zayi olması durumunda hamilin sahip olduğu haklar açıklanmıştır.

Üçüncü bölümde diğere bir ana konumuz olan kıymetli evrakın iptali konusu işlenmiştir. Dördüncü ve son bölümde ise kıymetli evrakın iptal usulü ve iptal durumunda uygulanacak hükümler açıklanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KIYMETLİ EVRAKIN TANIMI VE ÖZELLİKLERİ

1.1. Kıymetli Evrakın Tanımı

Alman Hukukçu *Heinrich Brunner* kıymetli evrak kavramını Türk ve İsviçre Hukukuna en yakın şekilde ve ilk olarak açıklayan kişidir. Brunner 1882 senesinde kıymetli evrakı “*kıymetli evrak öyle bir senettir ki, bu senede bağlı sübjektif hak senedi elinde bulundurmamak suretiyle dermeyan edilebilir*” şeklinde açıklamıştır (aktaran: Şahin, 2019: 5; Yılmaz, 1999: 443).

Söz konusu tanım, Türk hukukundaki mevcut düzenlemeye de paraleldir. Öyle ki kıymetli evrak TTK m. 645 f.1’de “*Kıymetli evrak öyle senetlerdir ki, bunların içerdikleri hak, senetten ayrı olarak ileri sürülemediği gibi başkalarına da devredilemez*” şeklinde tanımlanmıştır.

TTK’da yapılan kıymetli evrak tanımının eTTK’dan tek farkı dilinin güncellenmesidir. Hükmün kaynağı doğrudan İsviçre Borçlar Kanunu m. 965’tir (Kayıhan, 2021: 39 aynı yönde bkz. İmregün, 1995: 6; Şahin, 2019: 5; Tuna, 1987: 8).

Doktrindeki bazı yazarlar da kıymetli evrak tanımını yapmışlardır. *Aybay*’a göre, parayı temsil eden ve para gibi kullanılabilen belgelere kıymetli evrak denir (Aybay, 2020: 120). *Erol* ise kıymetli evrakı, koşulsuz olarak bir edimi yerine getirmeyi ya da belli bir miktar para ödemesini içeren senetler olarak tanımlamıştır (Erol, 2019: 259 aynı yönde bkz. Coşar, 2019: 325).

1.2. Kıymetli Evrakın Özellikleri

Kıymetli evrak birtakım özelliklere sahiptir. Bu özelliklerin bir kısmı TTK m. 645/1’den anlaşılabilirken bazıları ise kanuni tanımdan değil senedin amacı ve iktisadi fonksiyonundan çıkarılmaktadır. Bu özellikler aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

1.2.1. Kıymetli evrak bir senettir

Borç ve alacak kavramları, elle tutulamayan, gözle görülemeyen soyut kavramlardır. Yani bunların maddi varlıkları yoktur. Bundan dolayı borçlar ve alacaklar senet haline

getirilerek somutlaştırılır (Öztañ, 2021: 9 aynı yönde bkz. Kayıhan, 2021: 40; Öztañ, 1997: 13; Pulaşlı, 2019: 34). Borcun somutlaştırılması için gerekli olan unsur senettir. Bundan dolayı senet kıymetli evrakın maddi unsurudur. Senedin tanımı ise HMK’da veya TTK’da yapılmamıştır. Yazılı bir belgede açıklanan irade beyanına senet denir (Arslan ve diğçerleri, 2019: 402; Pekcanitez ve diğçerleri, 2022: 380). Fakat senedi meydana getiren kişinin onu kendi aleyhine delil oluşturmak amacıyla meydana getirmiş/getirtmiş olması zorunlu değildir. Bunun nedeni, senedi düzenleyeninin onun kendi aleyhine delil oluşturduğunu düşünmediğı durumlarda da, yazılı belge senet kabul edilir. Taraflardan birinin diğçerine yazdığı mektubun “*tesadüfi senet*” olarak değerlendirilmesi buna örnek gösterilebilir (Arslan ve diğçerleri, 2019: 402). Ancak belgenin senet olarak adlandırılabilmesi için iradesini açıklayan kişinin imzasını da taşıması gerekir. İmza, ıslak imza olabileceğı gibi aleyhine sonuç doğuracağı kişiden kaynaklandığı belli olan bir işaretle de olabilir (Ülgen ve diğçerleri, 2021: 18).

Kıymetli evrak nitelikli bir senettir. Bu senetlere nitelikli senet denilmesinin nedenleri özel devir şartlarına tabi olmaları ve hak ile senedin iç içe geçmiş olmasıdır. Bu özellikler kıymetli evrak ile adi senedin farklarındandır. Bunun sonuçları özellikle senedin kaybolarak zayı olması durumunda ortaya çıkar. Örneğinin, banka mektubu veya kira kontratı gibi adi senetlerin kaybolması durumunda hak ortadan kalkmaz yalnızca ispat açısından zorluk yaşanır. Ancak kaybedilen kambiyo senedi gibi bir kıymetli evrak ise, senet ile hakkın iç içe geçmesinden ötürü hak sahibinin senetteki hakkı ileri sürmesi ya da senetteki hakkı devretmesi mümkün olmaz (Karakaya, 2014: 6). Bu sebeple kanunda, kıymetli evrakın zayı olması durumunda mahkemeden iptalinin istenebileceğı düzenlenmiştir.

Klasik öğretilde senet, genellikle bir kâğıt parçasını anlatır. Ancak teknolojidaki birtakım ilerlemeler neticesinde ortaya çıkan senet kavramı, irade beyanının elektronik ortamda meydana getirildiğı usb, hard disk, cd gibi iletişim araçlarını da kapsayabilmektedir. Fakat burada beyanda bulunan kişinin nasıl belirleneceğı ve belgenin nasıl imzalanacağı hususunda bazı sorunlar vardır (Bahtiyar, 2020: 5; Kendigelen ve Kırca, 2021: 5).

5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu m. 5’e göre; “*Kanunların resmî şekle veya özel bir merasime tabi tuttuğı hukukî işlemler ile banka teminat mektupları ve Türkiye’de yerleşik sigorta şirketleri tarafından düzenlenen kefalet senetleri dışındaki teminat*

sözleşmeleri, güvenli elektronik imza ile gerçekleştirilemez.” İİK m. 8’e göre “usulüne uygun güvenli elektronik imza ile oluşturulan elektronik veriler senet hükmündedir”.

Güvenli elektronik imza ile ıslak imzanın ispat gücü aynıdır. Lakin bazı işlemlerde güvenli elektronik imzanın kullanılmayacağı kanunlarda açıkça düzenlenmiştir. Öyle ki TTK m. 1526/1’e göre; *“(1) Poliçe, bono, çek, makbuz senedi, varant ve kambiyo senetlerine benzeyen senetler güvenli elektronik imza ile düzenlenemez. Bu senetlere ilişkin kabul, aval ve ciro gibi senet üzerinde gerçekleştirilen işlemler güvenli elektronik imza ile yapılamaz.”* Aynı maddenin ikinci fıkrasında, konişmento ve taşıma senedinin güvenli elektronik imzayla düzenlenebileceği belirtilmiştir.

1.2.2. Kıymetli evrak devredilebilir nitelikte bir hak içermelidir

Kıymetli evrak devredilebilir nitelikte bir hak içermelidir. Devredilebilme kabiliyeti olmayan haklar, örneğin kamu hukukundan kaynaklanan veya özel hukuktan doğsa bile kişiye sıkı sıkıya bağlı olan haklar kıymetli evraka konu olamazlar (Korkusuz ve İpekyel Kayalı, 2018: 261; Ülgen ve diğerleri, 2021: 19). Kıymetli evrakın devredilebilir nitelikte bir hak içermesi gerektiği TTK m. 645’te yapılan tanımdan anlaşılmamaktadır. Bu özellik nedin amacından ve büyük kısmının iktisadi olarak karşıladıkları ihtiyaçtan çıkarılmaktadır (Poroy ve Tekinalp, 2021: 22-23).

1.2.3. Kıymetli evrak özel hukuktan doğan ve ekonomik değeri olan bir hak içermelidir

Kıymetli evrakın içerdiği hak özel hukuktan kaynaklanan bir hak olmalıdır. Bir diğer ifadeyle senette kamu hukuku kapsamına giren bir hak mevcutsa, bu senet kıymetli evrak sayılmaz. Dolayısıyla, kamu mallarından istisnai olarak faydalanma hakkı veren senet kıymetli evrak sayılmaz. Yine benzer şekilde, yetkili makamlar tarafından düzenlenen vatandaşlığa ait senet ya da memurun memuriyetine dair belge de kıymetli evrak değildir. Öte yandan devlet ve belediyeler tarafından çıkarılan tahviller kıymetli evrak sayılır. Zira devlet ya da belediye kamu özel kişileri olmalarına karşın, bu tahvillerin düzenleyicileri ile hamilleri arasındaki ilişki özel hukuk düzenlemelerine tabidir (Göç Gürbüz, 2017: 15).

Ayrıca kıymetli evrakın içerdiği hak, ekonomik bir değer taşınmalıdır. Herhangi bir maddi değeri olmayan veya değeri göreceli olan haklar kıymetli evraka konu olamazlar (Bahtiyar, 2020: 3). Örneğin, şahıs varlığı hakları devredilemeyen

haklardan olduğu gibi aynı zamanda da değeri para ile ölçülemeyen haklardandır. Bu sebeple kıymetli evraka konu olamazlar (Kayıhan, 2021: 39).

1.2.4. Hak senetten ayrı ileri sürülemez ve devredilemez

Kıymetli evrakı adi senetten ayıran özelliklerden birisi hak ve senet birlikteliğidir. Kıymetli evrakın içerdiği hak senetten bağımsız olarak ileri sürülemeyeceği gibi, senetten ayrı olarak da devredilemez (Korkusuz ve İpekyel Kayalı, 2018: 260; Ülgen ve diğerleri, 2021: 20). Bununla birlikte doktrindeki bazı yazarlar nama yazılı senetlerin TTK m. 647 f.2 gereğince devir beyanıyla birlikte alacağın temliki yoluyla devredileceği, bu devir beyanının başka bir kâğıda yazılabileceği ve bu devir beyanıyla birlikte bu kâğıdın devralana teslimi neticesinde nama yazılı senetlerin devredilebileceğini iler sürmektedir (Kayıhan, 2021: 39; Tekil, 1994: 5).

1.2.5. Kıymetli evrakta soyutluk (mücerretlik) ilkesi geçerlidir

Kıymetli evrak hukukunda soyutluk ilkesi geçerlidir. Soyutluk ilkesi medeni hukukta ve kıymetli evrak hukukunda birbirinden farklı kavramları karşılar. Medeni hukuktaki ispat soyutluğu kavramına göre; borçlu, sebep gösterilmeksizin geçerli bir borcun sebebi olmadığını veya sakat olduğunu ispatlamak zorundadır (Gültekin, 2020: bkz. Poroy ve Tekinalp, 2021: 27-28, 37; Pulaşlı, 2019: 41-42). Kıymetli evrak hukukundaki soyutluk ilkesi ise TTK m. 645'te açıklanmamıştır. Bu sebeple de ilkenin değerlendirilmesi noktasında iki farklı görüşle karşılaşmaktadır (Poroy ve Tekinalp, 2021: 29).

Yargıtay'ın da katıldığı ilk görüşe göre, kıymetli evrakın dayandığı hukuki nedenin geçersizliği kıymetli evrakı sakatlamamaktadır (Yargıtay BGK, E: 2017/4, K: 2018/5, T: 20/04/2018 Erişim Tarihi: 10.08.2022). Zira kıymetli evrak oluşturulmasına sebep olan borç ilişkisinden bağımsızdır. Yani kıymetli evrakın dayanağı bizzat kendisidir. Böyle durumda da, alacaklı herhangi bir uyuşmazlık halinde hakkını ve iddiasını senede dayandırabilir (Bahtiyar, 2020: 9 aynı yönde bkz. Bakırcı, 2021: 38; Kayıhan, 2021: 49). Yargıtay bahsi geçen kararına göre;

“Kambiyo senetleri devredildikten sonra mücerretlik ilkesi ortaya çıkar ve senedin yaratılma nedeni olan ‘sebe’p donar. Kıymetli evrak tedavül ettiği sürece bu sebepten bağımsızdır. Bunun yanında senet borçlusu, senet hamiline karşı temel ilişkiden doğan defileri ileri süremez. Soyutluk hamili güçlendirir ve bu sebeple de kıymetli evraka olan güveni artırır. Kıymetli evrakın soyutluğunun sonuç doğurması, içerdiği hak ve sorumlulukların senet

dışında başka yere başvurmaya gerek kalmaksızın herkes tarafından anlaşılabilmesi ile mümkündür.”

Bu görüşe göre soyutluk ilkesi bazı senetlerde geçerliyken, bazı senet türlerinde ise geçerliliğini kaybetmektedir. Örneğin konişmentonun içerdiği alacak, navlun sözleşmesinden bağımsız olmasına rağmen yükün taşınmak için teslim alındığı ve gemiye yüklendiği nedenine bağlı olduğundan dolayı yarı illi sayılır (Poroy ve Tekinalp, 2020: 31). Nama yazılı senetler için soyutluk ilkesi geçerli değildir. Çünkü nama yazılı senetler TBK uyarınca alacağın temlik yoluyla devredilir. TBK m. 188'e göre; *“Borçlu, devri öğrendiği sırada devredene karşı sahip olduğu savunmaları, devralana karşı da ileri sürebilir.”* Bu durumda nama yazılı senetler kendini meydana getiren sebebe bağlıdır (Pulaşlı, 2019: 42; Poroy ve Tekinalp, 2021: 31).

İkinci görüş göre soyutluk ilkesi, senede bakarak alt ilişkilerin saptanamamasıdır (Öztaş, 2021: 34). Buna şekli anlamda soyutluk denir. Şekli anlamda soyut senetler de belli bir nedene dayanır. Ancak senet ile temel ilişki arasında bir bağlantı kurulamadığından dolayı, senede bakılarak alt ilişki belirlenemez. Bu nedenle uyuşmazlık halinde hamil, alacağını sadece kıymetli evraka dayandırabilir; temel ilişkinin mevcudiyetini ve muteberliğini ispatlamak zorunda değildir. Temel ilişkinin geçersizliğine yönelik defileri ileri sürme yükümlülüğü borçlunun üzerindedir. Bu durumda örneğin, temel ilişkiyi göstermeye kambiyo senetleri soyut, ancak makbuz senedi, varant ve konişmento sebebe bağlıdır (Bahtiyar, 2020: 8). Ayrıca, bu görüş borçlunun kişisel defilerini, senedi bilerek borçlu zararına iktisap etmemiş hamile karşı ileri sürememesini, senedin soyutluğuna değil, kamu güvenine layık olmasına dayandırır (Öztaş, 2021: 35). Soyutluk ilkesinin en üst düzeyde uygulandığı senetler kambiyo senetleridir (Öztaş, 2021: 35).

Soyutluk ilkesi; hamilin durumunu güçlendir ve kıymetli evraka güveni artırır (Bakırcı, 2021: 39 aynı yönde bkz. Erdoğan, 1999: 365; Gültekin, 2020: 40). Bu durum da onun daha fazla kullanılmasını sağlar (Gültekin, 2020: 40 aynı yönde bkz. Bakırcı, 2021: 39. Dündar, 2008: 37;) . Zira soyutluk ilkesiyle birlikte birçok defî devre dışı kalır (Bakırcı, 2021: 39; Gültekin, 2020: 40).

1.2.6. Kendine özgü şekil şartları vardır

Güven ihtiyacının sonucu olarak, kıymetli evrakla ilgili hükümlerde modern hukukun ve bilhassa ticaret hukukunun kabul ettiği şekilsizlik ya da yumuşak şekil ilkesinden

uzaklaşmıştır. Kıymetli evraka hâkim olan sıkı şekil şartlarına tam olarak bağlı olma zorunluluğu “*senet neyi içeriyorsa ve senet ne diyorsa (neye izin vermişse) sadece ona göre işlem yapılır*” kuralını meydana getirir. Diğer bir ifadeyle kıymetli evrakta senet, tarafların olası iradelerine veya senet haricindeki olaylara göre yorumlanamaz (Poroy ve Tekinalp, 2021: 37).

Sıkı şekil şartları, en katı şekilde kambiyo senetlerinde düzenlenmiştir (Poroy ve Tekinalp, 2021: 39). Örneğin TTK m. 671-672’de poliçenin zorunlu şekil şartları, TTK m. 776-777’de bononun zorunlu şekil şartları, TTK m. 781-782’de çekin zorunlu şekil şartları sayılmıştır (Bakırcı, 2021: 39). Bu şekil şartları bir ispat aracı değil, birer geçerlilik şartıdır (Bakırcı, 2021: 39; Göç Gürbüz, 2017: 39). Şekil şartlarına uyulmadan meydana getirilen kıymetli evrak istenilen sonucu doğurmayabileceği gibi herhangi bir hüküm de ifade etmeyebilir (Poroy ve Tekinalp, 2021: 39).

Kanunda kıymetli evrakın türüne göre kıymetli evrakın devir şartları, kıymetli evrakın hangi özellikleri taşıması gerektiği, hangi kıymetli evrak türünün nasıl düzenleneceği gibi gerekli şekil şartları düzenlenmiştir (Bakırcı, 2020: 40). Bu şekil şartlarına uyulmaması durumunda bazen kıymetli evrakın geçersizliği söz konusu olabileceği gibi bazen de kıymetli evrakın alacaklısının lehine sağlanan ayrıcalıklı haklardan yararlanamaması sonucu ile karşılaşılabilir (Kayıhan, 2021: 50 aynı yönde bkz. Bakırcı, 2021: 40; Bozgeyik, 2003: 483; Gültekin, 2020: 43;).

1.2.7. Kıymetli evrak türleri kanunda sınırlı sayıda (numerus clausus) sayılmıştır

Kıymetli evrakta sınırlı sayı ilkesinin geçerli olup olmadığı, kanunlarda belirtilenlerin dışında yeni kıymetli evrak çeşitleri meydana getirilip getirilemeyeceği konusu tartışmalıdır. Tartışma, kıymetli evrakın devir şekli açısından tabi tutulduğu emre, nama ve hamiline yazılı olma ayırımına dayanılarak yapılmıştır (Karahana ve diğerleri, 2014: 32).

Fransız Hukukunda kıymetli evrak hakkında genel hükümler yer almamakla birlikte doktrinde ve içtihatlarda kabul edilen görüşe göre adi alacak senetleri emre düzenlenebilmektedir. Ancak bu durumda şahsi defilerin ileri sürülmesi konusu tartışılmaya devam etmektedir (Karahana ve diğerleri, 2014: 32). Alman Hukukunda hangi senetlerin emre oluşturulabileceği sınırlı olarak sayılmıştır. İsviçre Hukukunda ise, tartışma sadece emre yazılı senetlere ilişkin olup nama ya da hamiline yazılı senetlere yönelik sınırlı sayı ilkesine yer verilmemiştir (Pulaşlı, 2019: 43 aynı yönde

bkz. Karahan ve diğeri, 2014: 33). İsviçre Borçlar Kanunu m. 1152’de gerekli şartları taşıyan ve “emre” kaydını içeren senetlerin emre düzenlenebileceği kabul edilmektedir. Fakat İsviçre Federal Mahkemesi, bir kararında, zorunlu şekil şartlarını taşımayan bir çekin, kanundaki kıymetli evrak şartlarının sağlasa bile İsviçre Borçlar Kanunu m. 965 gereğince kıymetli evrak değil, havale sayılacağına hükmetmiştir (Karahan ve diğeri, 2014).

Özel hukukun temel ilkelerinden biri olan sözleşme serbestisinin bir yansıması olarak, taraflar kanunlarda düzenlenmemiş bir senedi de kendi iradeleriyle kıymetli evrak olarak düzenleyebilecekleri ileri sürülmüş ve sınırlı sayı ilkesinin kıymetli evrak hukuku açısından gereksiz ve eski bir ilke olduğu gerekçesiyle kanun tarafından yasaklanmadıkça ilgililerin istedikleri türde kıymetli evrak düzenleyebilecekleri ifade edilmiştir (Öztañ; 2021: 53). *Ülgen ve Helvacı* ise sınırlı sayı ilkesini kambiyo senetleri açısından geçerli olduğunu, diğeri senetler açısından ise kesin bir sınırlama yapılmasının doğru olmadığını belirtmiştir (Ülgen ve diğeri, 2021: 22).

Kıymetli evrakta sınırlı sayı ilkesinin geçerliliğini koruduğunu savunan yazarlar da mevcuttur. *Kayıhan*’a göre, bir senedin kıymetli evrak vasfını taşıyabilmesi için kural olarak kanunun öngördüğü şekil şartlarının tamamını taşıması gereklidir. Bundan dolayı bu ilkeden vazgeçilmesi kolay ve uygulanabilir değildir (Kayıhan, 2021: 50).

Yargıtay muhtelif kararlarında sadece kanundaki şartlara uyarak kıymetli evrak düzenlenebileceğini, bunun dışında bir kanun hükmüne dayanmaya gerek olmadığını belirtmiştir. Örneğin, 16/03/1982 tarihli, Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E: 1981/5485, K: 1982/1092 sayılı kararında, bankaların çıkarttığı mevduat sertifikalarını kıymetli evrak kabul etmiştir (Aktaran: Şahin, 2019: 23).

Kanaatimizce kıymetli evrakta sınırlı sayı ilkesi geçerliliğini koruyan bir ilkedir. Zira kanunda belirtilmeyen bir türde oluşturulan senet ya adi senettir ya da TBK m. 18 gereğince bir borç tanımıdır.

1.3. Kıymetli Evrakın Adi Senetten Farkları

Kıymetli evrak ile adi senedin farkları şu şekilde sıralanabilir:

- Kıymetli evrakta hak ile senet birbirine sıkı sıkıya bağlıdır. Hak senet olmaksızın ileri sürülemez. Lakin adi senetlerde durum böyle değildir. Adi senetlere bağlanan alacaklar TBK’daki genel hükümlere tabidir ve senet ibraz edilmeden de ödeme

yapılabilir. Zira adi senetler hakkı kuran nitelikte senetler değildir. Adi senetler kural olarak ispata yarayan belgelerdir (Bozer ve Göle, 2021: 20; Kayıhan, 2020: 44). TBK m. 105' e göre alacaklı, senet olmadan ve kıymetli evraka özgü iptal yoluna başvurmadan da hakkını isteyebilir. Borçlu da yaptığı ödemeye borcundan kurtulabilir. Ancak bu kuralın bazı istisnaları vardır. Örneğin, İİK m. 167'ye göre, kambiyo senetlerine özgü icra takiplerinde senet aslı icra dairesine verilmelidir (Kayıhan, 2021: 44).

- Kıymetli evrakta sıkı şekil şartları vardır (TTK m. 672, 777, 781). Adi senetlerde böyle bir şekil şartı yoktur (Kayıhan, 2021: 44; Tekil, 1994: 22-24). Adi senetler tesadüfen de oluşturulabilir. Örneğin, mektup ya da elektronik postada kişi borçlu olduğunu ikrar ederse yazılan metin bir adi senet olacaktır (Bakırcı, 2021: 42).

- Kıymetli evrakta taraflardan biri borçlu olur. Adi senetlerde her iki tarafa da borç yüklenebilir (Bahtiyar, 2020: 12).

- Kıymetli evraka, para alacağı, mülkiyet, ortaklık ya da rehin gibi haklar konu olabilir. Ancak adi senetler bunlar dışında, çocuk bakımı, kıyafet onarımı ya da şarkı söylenmesi gibi konularda da düzenlenebilir (Bahtiyar, 2020: 12).

- Kıymetli evrak üzerine düzenlenme amacına yönelik ibare veya şart yazılamaz. Fakat adi senetlere düzenlenme amacına dair ibare veya şart yazılmasını yasaklayan bir kanuni düzenleme yoktur (Bakırcı, 2021: 43).

- Kıymetli evrak özelliğine haiz senetlere karşı ileri sürülebilecek iddialar kıymetli evrakın içerdiği hakkın değerine bakılmaksızın kural olarak yalnızca yazılı olarak ileri sürüldüğünde dinlenir ve ispatı da yalnızca bu şekilde sağlanır (Kayıhan, 2021: 46; Bozer ve Göle, 2021: 22).

- Adi senetler TBK m. 183 vd. düzenlenen alacağın temliki hükümleri uyarınca devredilir.¹ Buna karşılık kıymetli evrakın özel şekil şartlarına tabidir. Kısaca belirtilirse emre yazılı senetler ciro ve teslimle, hamile yazılı senetler ise zilyetliğin geçirilmesiyle devredilir. Nama yazılı senetler ise, tıpkı adi senetler gibi alacağın devri ve senedin teslimi ile devredilir (Kayıhan, 2021: 45).

¹ TBK m. 183'e göre "(1)Kanun, sözleşme veya işin niteliği engel olmadıkça alacaklı, borçlunun rızasını aramaksızın alacağını üçüncü bir kişiye devredebilir.

(2)Borçlu, devir yasağı içermeyen yazılı bir borç tanınmasına güvenerek alacağı devralmış olan üçüncü kişiye karşı, alacağın devredilemeyeceğinin kararlaştırılmış bulunduğu savunmasını ileri süremez." Ayrıca TBK m. 184/1' e göre "Alacağın devrinin geçerliliği yazılı şekilde yapılmış olmasına bağlıdır."

- Adi alacağın devri alacağı devralan kişiye yeterli güvenceyi vermez. Alacağın temlik yoluyla devralınmış alacak birden fazla kişiye devredilmiş ya da borçlu acze düşmüş olabilir. Ayrıca borçlu TBK m. 188 gereğince, alacaklıya karşı temel ilişkiden doğan savunmaları, alacağı devralanlara karşı da ileri sürebilir. Buna karşın kıymetli evraka bağlanmış bir alacak hem daha kolay devredilir hem de hak senet birlikteliği olduğundan dolayı alacak birden çok kişiye devredilemez (Bahtiyar, 2020: 13).

-TBK m. 89 bağlamında, sözleşmeyle aksi kararlaştırılmadığı müddetçe bir para, alacaklının ödeme zamanındaki yerleşim yerinde ifa edilir. Kıymetli evrakın dolaşım kapasitesi fazla olduğundan ve senet alacaklısı sürekli değişebildiğinden dolayı kural olarak ifa yeri borçlunun yerleşim yeridir (Kayıhan, 2021: 45).

- Kıymetli evrakın konusu para olduğunda alacaklı borçlunun kısmi ödeme teklifini reddedemez. Örneğin, TTK m. 709'da poliçe hamilinin kısmi ödemeyi reddedemeyeceği belirtilmiştir. Konusu para olan adi senetlerde ise borcun muaccel ve miktarının belirli olması halinde alacaklı kısmi ifayı kabul etmek zorunda değildir (Bakırcı, 2021: 43-44).

- TTK m. 671, 756 ve 780'de poliçe ve çekin ıslak imza ile imzalanması gerektiği düzenlenmiştir. Adi senetlerde ise böyle bir zorunluluk yoktur. Kural ıslak imza olsa da parmak basma, mühür veya damga gibi şekillerle de imza atılması mümkündür (Bakırcı, 2021: 44).

- Kıymetli evrak için 6 aydan 3 yıla kadar farklı zamanaşımı süreleri düzenlenmiştir. Adi senetlerde ise genellikle 10 yıl (TBK m.146), istisna olarak 5 yıllık (TBK m. 147) zaman aşımı süresi geçerlidir (Kayıhan, 2021: 46).

- Adi senetler resmi evrak değildir. Oysa hamile ve emre yazılı kambiyo senetleri, emtia senetleri ile menkul kıymetler ve diğer bazı kıymetli evrak TCK m. 210 bağlamında resmi belge kabul edilir. Bunlarda yapılan sahtekârlık TCK m. 204 vd. düzenlenen "*resmi belgede sahtecilik*" suçunu oluşturur (Bahtiyar, 2020: 14).

1.4. Kıymetli Evrakta Hakkın Doğumuna İlişkin Teoriler

1.4.1. Kreasyon teorisi

Kreasyon terimi İngilizcedeki "*creation*" yani yaratmak, meydana getirmek manasındaki kelimedenden türemiştir. Kreasyon görüşünü savunan yazarlar fikirlerini daha çok kambiyo senetlerine dayandırarak açıklamaya çalışırlar (Kayıhan, 2021: 52).

Kreasyon teorisine göre, kıymetli evraktan doğan borç, düzenleyenin tek taraflı hukuki işlem yapmasıyla ortaya çıkar. Hukuki işlem, senedin düzenleyen tarafından yazılıp imzalanmasıyla sona erer. Burada irade beyanının karşı tarafa ulaşmasına veya karşı tarafça kabul edilmesine gerek yoktur. Bu teoriye göre, düzenleyen tek taraflı irade beyanıyla kendini bağlar. Bundan dolayı, üçüncü kişiler senet düzenlendiği andan itibaren senede bağlı hakka kavuşurlar (Karakaya, 2014: 13; Yılmaz, 2017: 89). Esasen teorinin zayıf noktası da budur. Zira keşidecinin borçlanmayı düşünmediği hallerde dahi borçlu durumuna düşmesi engellenememektedir. Kreasyon teorisinin bahse konu eksikliği ilerleyen zamanlarda “iyiniyet teorisi” ile giderilmiştir. Bu teoriye göre, keşideci senedi iradesi dışında elinden çıkarmış olsa dahi, senedi rıza dışı elinde bulunduran kişiden, onu yetkili hamil zannederek iyiniyetle senedi iktisap eden üçüncü kişinin iyiniyeti korunmalıdır. Böyle bir korumanın kıymetli evrakın dolaşım güvenliği için gerekli olduğu savunulmaktadır (Kayıhan, 2021: 52; Tekil, 1994: 28).

1.4.2. Sözleşme teorisi

Sözleşme teorisine göre, kıymetli evrak borçlu ile alacaklı arasında yapılan sözleşmeye uygun olarak borçlu tarafından düzenlenip alacaklıya verilmesi neticesinde meydana gelir. Böylelikle kıymetli evrakın içerdiği hak da doğmuş olur (Karakaya, 2014: 14; Sezer, 2016: 41).

Bu teoriye göre, kıymetli evrakın içerdiği hakkın doğması için, kıymetli evrakın borçlu tarafından sözleşmeye uygun olarak düzenlenmesi, alacaklıya teslim edilmesi ve alacaklının da kıymetli evrakı kabul etmesi gerekir (Karakaya, 2014: 14; Sezer, 2016: 41). Bu teslim aynı sözleşme niteliğindedir (Bozer ve Göle; 2021: 23; Kayıhan, 2021: 53).

Sözleşme teorisinde, senedin hamilin rızası dışında elinden çıkması halinde, senedi ele geçiren üçüncü kişinin iyiniyeti korunmamaktadır. Bu da iyiniyetli hamiller açısından büyük sıkıntı oluşturmaktadır. Ayrıca kambiyo senetlerinin dolaşım kapasitesi azalmaktadır. Bu teoride kıymetli evrakın soyutluğu ilkesi de geçerli değildir. Öyle ki temel ilişkideki sakatlık kıymetli evrakın geçerliliğini etkiler. Çünkü ortada geçerli bir sözleşme yoktur. Bu da kıymetli evrakı hükümsüz kılar (Karakaya, 2014: 14; Yılmaz, 2017: 93).

Doktrinde sözleşme teorisi çokça eleştirilmiştir. Bu teorinin katı bir biçimde uygulanması halinde “işlemlerdeki güven ilkesinin ağır şekilde zedeleneceği” ifade

edilmiştir (Kayıhan, 2021: 53 aynı yönde bkz. Öztan, 1997: 109; Öztan, 2021: 26). Çünkü keşideci ile senedi devralan kişi arasında devri içeren sözleşme olmamasının defi olarak her zaman ileri sürülebilmesi olanağı, kıymetli evraka karşı bir güvensizlik ve şüphe oluşturur. Bu da senedin dolaşım kapasitesini neredeyse bitirir (Kayıhan, 2021: 53).

1.4.3. Görünüşe güven teorisi

Sözleşme teorisinin katı bir biçimde uygulanması kambiyo senetlerinin dolaşım kapasitesini ortadan kaldırır. Bundan dolayı ticari hayattaki sistemin işleyebilmesi için sözleşme teorisinin iyileştirilmesine ihtiyaç duyulmuştur. Bu sebeple görünüşe güven teorisi ortaya çıkmıştır (Öztan, 2021: 26-27 aynı yönde bkz. Karakaya, 2014:15; Kayıhan, 2021: 53).

Bu teoriye göre, kıymetli evrakı iktisap eden hamil, kıymetli evrakın içerdiği hakkın gerçekte mevcut olup olmadığını araştırma imkânına sahip değildir. Düzenleyenin, senedi düzenlemesi senedin içerdiği hakkın hukuka uygun olarak doğduğu konusunda karine oluşturur (Karakaya, 2014: 15; Sezer, 2016: 42).

Keşideci, kıymetli evrakın içerdiği hakkın doğumuna kendisi sebep olduğu için bunun sorumluluğunu almakla yükümlüdür. Bu sorumluluğu üstlenen keşideci senedi elinden çıkarması durumunda, sonuçlarına da katlanmalıdır (Kayıhan, 2021: 54; Tekil, 1994: 28-29). Türk hukukunda, şekil şartlarına uyularak düzenlenen kıymetli evrakı, iyiniyetle iktisap eden üçüncü kişinin iyiniyeti korunur. Yani hukukumuzda görünüşe güven teorisi benimsenmiştir (Karakaya, 2014: 15).

1.5. Kıymetli Evrakın Çeşitleri

Kıymetli evrak; *“temsil ettikleri hak açısından kıymetli evrak”*, *“kurucu ya da açıklayıcı olmaları açısından kıymetli evrak”*, *“kamu güvenliğine sahip olup olmaması açısından kıymetli evrak”*, *“oluşmasına neden olan temel ilişki açısından kıymetli evrak”*, *“devir şekilleri bakımından kıymetli evrak”* olmak üzere beş ana başlıkta toplanır.

1.5.1. Temsil ettikleri hak açısından kıymetli evrak

Temsil ettikleri hak açısından kıymetli evrak; *“alacak senetleri”*, *“ortaklık senetleri”*, *“emtia senetleri”*, *“ortaklığa katılma senetleri”*, *“karma nitelikli senetler”*dir.

1.5.1.1. Alacak senetleri

Alacak hakkını temsil eden senetlere alacak senetleri denir. Para borcu içerdikleri için para senetleri olarak da adlandırılabilir. Uygulamada en sık rastlanan türdür. Örneğin, kambiyo senetleri ve tahvil alacak senetlerindedir (Bahtiyar, 2020: 14).

1.5.1.2. Ortaklık senetleri

Bir şirkete ortak olmayla elde edilen hakları içeren senetlere ortaklık senetleri denir (Bahtiyar, 2020: 14; Kayıhan, 2021: 55). Anonim şirketlerde ortaklık payını temsil eden pay senetleri ile pay senetleri yerine geçici olarak çıkarılan ilmhaberler ortaklık senetleridir (Memiş ve Turan, 2020: 63).

1.5.1.3. Emtia senetleri

Hamile, senede konu olan eşyayı isteme hakkı veren eşyayı temsil eden senetler denir. Bu senetler herhangi bir aynı hak içermezler, fakat devirleri eşya hukukuna ilişkin sonuçlar meydana getirir. Eşyayı temsil eden senetlerin devri eşyanın teslimi anlamına gelir. Konişmento, makbuz senedi ve varant emtia senetlerine örnek gösterilebilir (Korkusuz ve İpekyel Kayalı, 2018: 262; Poroy ve Tekinalp, 2021: 44).

1.5.1.4. Ortaklığa katılma senetleri

Ortaklık hakkı vermeyen, fakat ortaklığın kâra ya da tasfiye sonucu kalan tutara katılma gibi mali haklarının birinden veya birkaçından yararlanma hakkı veren senetlere ortaklığa katılma senetleri denir. Kurucu intifa senetleri, kardan pay alma hakkı veren tahviller, paya dönüştürülebilir tahviller ortaklığa katılma senetlerine örnek olarak gösterilebilir (Ülgen ve diğerleri, 2021, 26-27).

1.5.1.5. Karma nitelikli senetler

Parasal bir taşınmaz hakkıyla birlikte taşınmaz rehni veya taşınmaz yükü de veren senetler karma senetlerdir. İpotekli borç senedi ve irat senedi karma senetlere örnek verilebilir (Ülgen ve diğerleri, 2021, 27).

1.5.2. Kurucu ya da açıklayıcı olmaları açısından kıymetli evrak

1.5.2.1. Kurucu kıymetli evrak

Kıymetli evrakın içerdiği hak, senetten önce mevcut değilse yani hak senedin düzenlenmesiyle birlikte meydana geliyorsa kurucu nitelikte kıymetli evraktan bahsedilir (Kayıhan, 2021: 56). Diğer bir anlatımla senedin düzenlenmesi, hakkın doğumu için zorunlu ise bu senetlere kurucu kıymetli evrak denir. Kambiyo senetleri kurucu kıymetli evrakın örneklerindedir (Kayıhan, 2021: 56; Öztan, 2021: 33).

1.5.2.2. Açıklayıcı kıymetli evrak

Kıymetli evrakın içerdiği hak, senet düzenlenmeden önce mevcut ise bu kıymetli evrak açıklayıcı kıymetli evrak olarak adlandırılır. Bir diğer ifadeyle, açıklayıcı kıymet evrak söz konusu olduğunda kıymetli evrakın içerdiği hakkın meydana gelmesi kıymetli evrakın düzenlenmesine bağlı değildir (Öztan, 2021: 34 aynı yönde bkz. Kayıhan, 2021: 56-57; Tuna, 1987: 26). Kıymetli evrakın oluşturulma amacı daha önce geçerlilik kazanmış bir hakkın üçüncü kişiler tarafından bilinmesi ve daha sonrasında bu hakkın ancak yerleştiği hak ile birlikte ileri sürülmesi ve devredilmesidir (Bahtiyar, 2020: 13; Kayıhan, 2021: 57). Anonim şirketlerde kuruluşun ve haliyle ortaklık hakkı doğduktan sonra çıkarılan pay senetleri açıklayıcı kıymetli evraktır (Kayıhan, 2021: 57).

1.5.3. Kamu güvenliğine sahip olup olmaması açısından kıymetli evrak

1.5.3.1. Kamu güvenliğine sahip kıymetli evrak

Bazı tip kıymetli evraklarda, senedin içeriği, senetteki hak bakımından mutlak bir kıstas oluşturmaktadır. Yani iyiniyetli üçüncü kişilerin, senedin meydana getirdiği hukuki görünüşe, yani senet içeriğinin doğru, hakkın mevcut ve senedin geçerli olduğuna ilişkin duydukları güven hukuken korunmaktadır. Bu tür kıymetli evraklar kamu güvenliğine sahip kıymetli evraktır. Nama yazılmamış bir kambiyo senedi kamu güvenliğine sahip kıymetli evraka örnek verilebilir (Bahtiyar, 2020: 17).

1.5.3.2. Kamu güvenliğine sahip olmayan kıymetli evrak

Nama yazılı senetler kamu güvenliğine sahip olmayan kıymetli evraklardır. Nama yazılı senetlerde borçlu hamile ödeme yaparken o kişinin meşru hamil olup olmadığını araştırmak zorundadır. Borçlu, yetkisiz hamile ödeme yapması durumunda borcundan

kurtulamamış olur ve gerçek hak sahibine tekrardan ödeme yapmak zorunda kalır. Fakat kamu güvenliğine sahip olan emre ve hamile yazılı senetlerde borçlunun böyle bir araştırma yapma yükümlülüğü yoktur. Borçlu, ağır kusuru olmadığı müddetçe, senedi elinde bulunduran hamile ödeme yapmakla borcundan kurtulur (Poroy ve Tekinalp, 2021: 48).

1.5.4. Oluşmasına neden olan temel ilişki açısından kıymetli evrak

Oluşmasına neden olan kıymetli evrak “*sebebe bağlı (illi) kıymetli evrak*” ve “*sebebe bağlı olmayan (soyut, mücerret) kıymetli evrak*” olmak üzere iki başlık altında toplanır

1.5.4.1 Sebebe bağlı (illi) kıymetli evrak

Yukarıda kıymetli evrakta geçerli olan soyutluk ilkesinden bahsetmiştik. İkinci görüşü temel aldığımızda, senede bakıldığında senedi meydana getiren alt ilişki anlaşılıyorsa, bu kıymetli evrak sebebe bağlı kıymetli evraktır. Örneğin, makbuz, varant ve konişmento sebebe bağlı kıymetli evrak olarak sayılabilir (Bahtiyar, 2020: 16).

1.5.4.2. Sebebe bağlı olmayan (soyut, mücerret) kıymetli evrak

Senede bakıldığında senedi meydana getiren alt ilişki anlaşılmıyorsa, bu senet soyut kıymetli evraktır. Örneğin, kambiyo senetleri soyut kıymetli evraklardır (Bahtiyar, 2020: 17).

1.5.5. Devir şekillerine göre kıymetli evrak

Kıymetli evrak sınıflandırılmaları arasında en önemli olanlarından biri devir şekillerine göre kıymetli evraktır. Devir şekillerine göre kıymetli evrak “*nama yazılı senet*”, “*emre yazılı senet*” ve “*hamile yazılı senet*” olarak üç grupta incelenir.

1.5.5.1. Nama yazılı senetler

Nama yazılı senetler “*nama yazılı senet*” ve “*eksik nama yazılı senet*” olarak iki başlıkta incelenebilir.

Nama yazılı senetler TTK m. 654’ te açıklanmıştır. Bu maddeye göre, “*Belli bir kişinin adına yazılı olup da onun emrine kaydını içermeyen ve kanunen de emre yazılı senetlerden sayılmayan kıymetli evrak nama yazılı senet sayılır.*” Bu tanıma göre, bir kişinin adına düzenlenen ve emre kaydını içermeyen aynı zamanda kanunen emre sayılmayan senetler ile kanunen emre yazılı olsa bile açıkça “*emre yazılı olmadığı*”

veya “*nama yazılı olduğu*” belirtilen senetler nama yazılı senet olarak kabul edilir. Örnek verecek olursak, poliçe kanunen emre yazılı senetlerdendir. Bundan dolayı poliçeye bir kişinin isminin yazılması, o poliçeyi nama yazılı senede dönüştürmez. Poliçenin nama yazılı hale gelebilmesi için açıkça emre yazılı olmadığına ya da nama yazılı olduğunun belirtilmesi gerekir (Ülgen ve diğerleri, 2021: 64).

Kanunen emre yazılı senetler, menfi emre kaydını içerdikleri takdirde nama yazılı senet olarak kabul edilirler. Nama yazılı senetler, çoğu kıymetli evrakın aksine sebebe bağlı senetlerdir. Bundan dolayı emre ve hamiline yazılı senetlere kıyasla senet alacaklısına sağladığı hukuki koruma ve dolaşım kapasitesi emre ve hamile senetlere göre daha azdır (Kayıhan, 2021: 59). Ayrıca yukarıda da belirtildiği üzere nama yazılı senetler kamu güvenliğine haiz senetler de değildir.

Eksik nama yazılı senetler TTK m. 656’da tanımlanmıştır. Bu maddeye göre; “*Nama yazılı senet içinde, senet bedelini her hamiline ödemek hakkını saklı tutmuş olan borçlu, alacaklı sıfatının ispat edilmesini aramamış olsa da hamile iyiniyetle yapacağı ödeme sonucunda borcundan kurtulmuş olur.*”

Anılan maddeye göre, alacaklı sıfatı ispat edilmemiş olsa dahi, borçlu kötüniyetle ödeme yapmadığı sürece, yaptığı ödemeye borcundan kurtulur. Burada alacaklı sıfatını aramamak borçlu için sorumluluk değil bir haktır. Zira borçlu isterse hamilden alacaklı sıfatının ispatlanmasını isteyebilir (Kayıhan, 2021: 59).

Bono ve poliçe eksik nama yazılı düzenlenebilirken, çek eksik nama yazılı biçimde düzenlenemez. Çeke borçlunun çeki ibraz eden her hamile ödeme yapacağına dair kayıt konulursa, çek hamiline yazılı hale gelir (Kayıhan, 2021: 59).

1.5.5.1.1. Nama yazılı senetlerin devri

Kıymetli evrakın nasıl devredileceği TTK m. 647’de düzenlenmiştir. Anılan hükme göre nama yazılı senetlerin devri yazılı bir devir beyanıyla birlikte zilyetliğin geçirilmesi şeklindedir. Yapılacak devir beyanı mutlaka yazılı olmalı ve en azından devredenin imzası ile devralanın kim olduğunu içermek zorundadır. Ayrıca TTK m. 647’ye göre, devir beyanı farklı bir kâğıdın üzerine yazılabileceği gibi, senedin üzerine de yazılabilir (Poroy ve Tekinalp, 2021: 78 aynı yönde bkz. Bahtiyar, 2020: 22; Ülgen ve diğerleri, 2021: 65). Bu kâğıda “*alonj*” adı verilir.

TTK m. 655’ e göre;

“ (1) Borçlu, ancak senedin hamili bulunan ve senette adı yazılı olan veya onun hukuki halefi olduğunu ispat eden kişilere ödemek zorundadır.

(2) Bu husus ispat edilmediği hâlde ödemede bulunan borçlu, senedin gerçek sahibi olduğunu ispat eden bir üçüncü kişiye karşı borcundan kurtulmuş olmaz.”

Bu kanun maddesi uyarınca nama yazılı senetlerin devri TBK m. 183 ve devamında düzenlenen alacağın devrine ilişkin hükümlerden farklılaşır. Zira TBK m. 186’ya göre; *“Borçlu, alacağın devredildiği, devreden veya devralan tarafından kendisine bildirilmemişse, önceki alacaklıya; alacak birkaç kez devredilmişse, son devralan yerine önceki devralanlardan birine iyiniyetle ifada bulunarak borcundan kurtulur.”* (Bahtiyar, 2020: 22 aynı yönde bkz. Poroy ve Tekinalp, 2021: 79; Ülgen ve diğerleri, 2021: 65). Ancak TTK m. 655 uyarınca nama yazılı senetlerde borçlu, senede konu olan borcunu ifa ederken senedi elinde bulunduran hamilin gerçek hamil olup olmadığını araştırmak zorundadır. Borçlu yetkisiz hamile ifa da bulunması halinde, geçersiz bir borç ödemesi yapmış olur ve senedin gerçek alacaklısına tekrardan bir ödeme yapmak zorunda kalır.

Nama yazılı senetler dolaşım kapasitesi en zor ve en az olan senetlerdir (Ülgen ve diğerleri, 2021: 65). Ancak nama yazılı pay senetlerinin devrinde durum böyle değildir. Zira TTK m. 490’a göre, nama yazılı pay senetlerinin devri ciro ve senedin zilyetliğinin geçirilmesiyle mümkün olur (Kayıhan, 2021: 61).

1.5.5.1.2. Nama düzenlenemeyecek senetler

Kural olarak bütün senetler nama düzenlenebilir. Fakat istisna olarak sermaye piyasası mevzuatına göre çıkarılan menkul kıymetler, yatırım fonuna katılma belgesi, banka bonusu, banka garantili bono ve finansman bonusu nama düzenlenemez (Kayıhan, 2021: 61 aynı yönde bkz. Bahtiyar, 2020: 22; Poroy ve Tekinalp, 2021: 76).

1.5.5.1.3. Nama yazılı senetlerde defiler

Kıymetli evrakta defi kavramı, teknik defi ve itirazı kapsayan bir üst kavramdır. Buradaki defi kavramı, borçluya tanınan bütün savunma imkânlarını içerir. Bilindiği gibi, defi sadece ilgili tarafın ileri sürmesi durumunda, itiraz ise resen dikkate alınır (Ülgen ve diğerleri, 2021: 66).

Nama yazılı senetler TBK’da düzenlenen alacağın devri hükümlerine göre devredildiği için, TBK m. 188 uyarınca borçlu, devri öğrendiği andan itibaren devredene karşı sahip olduğu bütün defileri devralana karşı da ileri sürebilir. Nama

yazılı senetlerde defiler, emre ve hamile yazılı senetlerin aksine bir özellik arz etmez. Defiler herkese karşı ileri sürülebilir. Bu durumda nama yazılı senetler, borçlunun korunduğu senetlerdir. Ancak TMK m. 927 gereğince, nama yazılı düzenlenen ipotekli borç senedi ile irat senetlerinde borçlu, sadece senetten ya da tescilden doğan defileri ve talepte bulunan alacaklıya karşı sahip olduğu defileri ileri sürebilir. Taşınmaz maliki ise TMK m. 901/2 uyarınca, alacaklıya karşı borçlunun sahip olduğu bütün defileri ileri sürebilir (Poroy ve Tekinalp, 2021: 81-82; Ülgen ve diğerleri, 2021: 66).

1.5.5.2. Emre yazılı senetler

Emre yazılı senetlerin tanımı TTK m. 824'te yapılmıştır. Anılan maddeye göre “*Emre yazılı olan veya kanunen böyle sayılan kıymetli evrak, emre yazılı senetlerdendir.*”

Emre yazılı senetler de kanuni emre yazılı senetler ile iradi emre yazılı senetler olmak üzere ikiye ayrılır. Bir senedin emre düzenlenebilmesi için, kanun o senedin emre düzenlenmesine izin vermelidir. İradi emre yazılı senetler “*emre*” kaydını muhakkak açıkça içermelidirler. Bu senetlerde “*emre*” kaydının açıkça belirtilmemiş olması, silinmesi veya çizilmesi senedi geçersiz kılmaz. Sadece senedi emre yazılı senet olmaktan çıkarır. İradi emre yazılı senetlere konişmento, emre yazılı havale ve emre yazılı ödeme vaadi örnek olarak gösterilebilir (Karahana ve diğerleri, 2014: 89). Kanunen emre yazılı senetler ise “*emre*” kaydını içermeseler dahi emre yazılı senet kabul edilirler. Kanunen emre yazılı senetlere ise kambiyo senetleri, makbuz ve varant örnek verilebilir (Bahtiyar, 2020: 23-25; Ülgen ve diğerleri, 2021: 70).

1.5.5.2.1. Emre yazılı senetlerin devri

TTK'ya göre emre yazılı senetlerin devri ciro ve zilyetliğin geçirilmesiyle olur. 6762 sayılı e TTK m. 560'a göre emre yazılı senetlerin tam ciro ve zilyetliğin geçirilmesi şeklinde devredileceği düzenlenmişti. Ancak 6102 sayılı TTK'da tam ciro yerine ciro kelimesi kullanılmıştır. Buna göre emre yazılı senetler beyaz ciroyla da devredilebilecektir (Ülgen ve diğerleri, 2021: 71). Yapılacak ciro kayıtsız şartsız olmalıdır. Bundan ötürü “*malların teslimi halinde ödeyiniz*” şeklinde yapılan ciro geçersizdir. Zira ciro malların teslim edilmesi koşuluna bağlanmıştır (Bahtiyar, 2020: 24; Kayhan, 2021: 62; Pulaşlı, 2019: 70; Şahin, 2019: 50). Ayrıca senet veya alonj üzerine yapılmayan ciro da hükümsüzdür (Karahana ve diğerleri, 2014: 91; Şahin, 2019: 50). Burada zilyetliğin geçirilmesinden kasıt, ciro edilen senedin devralana teslim edilmesidir. Fakat zilyetliğin teslimsiz iktisap halleri de “*teslim*” kavramının

içine girer. Örnek verecek olursak, emre yazılı bir senet üçüncü kişinin elinde saklama, kullanım ödücü, hapis hakkı, rehin gibi nedenlerden ötürü bulunması nedeniyle senedin devralana fiilen devri mümkün değilse, TMK m. 978-980 gereğince devir zilyetliğin nakliyle gerçekleşir (Pulaşlı, 2019: 69; Şahin, 2019: 50).

1.5.5.2.2. Emre düzenlenemeyecek senetler

İlgili kanunlarda emre düzenlenemeyeceği belirtilen senetlerin dışındaki senetler emre düzenlenebilir. TMK m. 914'te ipotekli borç senedinin ve irat senedinin nama ve hamile düzenlenebileceği belirtilmiştir. Bundan dolayı bu senetler emre olarak düzenlenemezler. Rehinli tahviller de emre olarak düzenlenemezler. Aynı şekilde anonim şirketlerin çıkarttıkları pay senetleri, varlığa veya ipoteye dayalı menkul kıymetler, kâr ve zarar ortaklığı katılma belgeleri ile katılma intifa senetleri emre düzenlenemezler (Bakırcı, 2021: 70; Pulaşlı, 2019: 69).

Emre yazılı senetlerde defiler

Emre yazılı senetlerde TTK m. 825'te düzenlenmiştir. Bu hükmün ilk fıkrasına göre; *“Borçlu, emre yazılı bir senetten doğan alacağa karşı ancak senedin geçersizliğine ilişkin veya senet metninden anlaşılan def’ilerle alacaklı kim ise ona karşı, şahsen haiz bulunduğu def’ileri ileri sürebilir.”*

Kanun maddesinde belirtilen senet metninden anlaşılan ve senedin geçersizliğine ilişkin defilere *“mutlak defi”*, borçlunun alacaklıya karşı ileri sürebildiği defilere ise *“nispi defi”* denir.

Mutlak defiler

Mutlak defiler senet metninden anlaşılan defiler ile senedin geçersizliğine ilişkin defilerdir. Herkese karşı ileri sürülebileceği için bu defilere mutlak defiler denir.

- ***Senet metninden anlaşılan defiler***

Kural olarak senedin ön ya da arka yüzünde veya alonj üzerinde olması gereken bir kaydın olmamasından ya da olmaması gereken bir kaydın olmasından veya kaydın içeriğinden doğan defilere senet metninden anlaşılan defiler denir. Bu kayıtların varlığı ya da yokluğu senedi elinde bulunduran herkes tarafından fark edilebileceği için, bunlarla ilgili defiler herkes tarafından herkese karşı ileri sürülebilir (Poroy ve Tekinalp, 2021: 99 aynı yönde bkz. Karahan ve diğerleri, 2014: 102; Şahin, 2019: 53; Ülgen ve diğerleri, 2021: 72).

Bu kayıtlar bazen kambiyo senetlerinde zorunlu şekil şartlarının olmaması gibi teknik anlamda itiraz olarak ortaya çıkıp hakkın varlığına yönelirken, bazen de vadenin gelmediği gerekçesiyle ödemedi kaçınma gibi teknik anlamda defî olarak ortaya çıkar ve talebin reddine yönelik bir savunma hakkı verir (Ülgen ve diğeri, 2021: 72 aynı yönde bkz. Karahan ve diğeri, 2014: 102; Şahin, 2019: 53;).

Kural olarak senet metninden anlaşılan defilerin herkese karşı ileri sürülebilir defiler olduğundan yukarıda bahsettik. Lakin bazı durumlarda senet metnine koyulan kayıtlardan doğan defiler, yalnızca bu kaydı koyan kişi tarafından ileri sürülebilir. Örnek verecek olursak, TTK m. 685'te düzenlenen ciro edenin koyduğu sorumsuzluk kaydı ya da ciro yasağı istisnai bir durum oluşturur ve yalnızca bu kaydı koyan kişi tarafından ileri sürülebilir. Bunlar, herkes tarafından kolaylıkla senet metninden anlaşılabilir için bu başlık altında incelenmiştir (Ülgen ve diğeri: 2021, 72).

- ***Senedin geçersizliğine ilişkin defiler***

Senet metninden anlaşılmayan defiler, bu özelliklerinden ötürü herkes tarafından ileri sürülemez. Yalnızca geçersizlik defî şahsında doğan kişi tarafından herkese karşı ileri sürülebilir. Bu defiler geçersizlik defileri olarak adlandırılmalarına rağmen geçersizliğin senetle bir alakası yoktur. Ortada geçerli bir senet vardır lakin senede imza koyanlardan biri ya da birkaçının kişiliğinde geçersizlik doğmuştur. Bu durum ise kıymetli evrakın soyutluğu ve kambiyo senetlerinde imzaların bağımsızlığı ilkelerinin bir sonucudur (Öztaş, 2021: 46-47 aynı yönde bkz. Bozkurt, 2014: 30; Şahin, 2019: 55; Ülgen ve diğeri, 2021: 73).

TTK m. 677'ye göre; *“Bir poliçe, poliçe ile borçlanmaya ehil olmayan kişilerin imzasını, sahte imzaları, hayali kişilerin imzalarını veya imzalayan ya da adlarına imzalanmış olan kişileri herhangi bir sebeple bağlamayan imzaları içerirse, diğer imzaların geçerliliği bundan etkilenmez.”*

Böyle bir durumun olması halinde, anılan düzenlemede sayılan hallerden biri kimin şahsında oluşmuşsa, geçersizlik onun için söz konusu olur. İmza ile borç altına giren diğer kişiler için geçersizlik hali mevcut değildir ve bundan kaynaklanan bir defiyeye dayanarak bir hak iddiasında bulunamazlar.

Nispi defiler

Herkesle karşı ileri sürülemeyen, sadece alacaklıya karşı ileri sürülebilen defilere nispi defiler denir. Bu defiler TTK m. 686/2 ve TTK m. 687/1’de birbirinden farklı olarak ele alınmıştır (Ülgen ve diğerleri, 2021: 74).

TTK m. 687/1’e göre; *“Poliçeden dolayı kendisine başvurulmuş kişi, düzenleyen veya önceki hamillerden biriyle kendi arasında doğrudan doğruya var olan ilişkilere dayanan def’ileri başvuran hamile karşı ileri süremez; meğerki, hamil, poliçeyi iktisap ederken bile bile borçlunun zararına hareket etmiş olsun.”*

TTK m.686/2’ye göre; *“Poliçe herhangi bir suretle hamilin elinden çıkmış bulunursa, birinci fıkrada yazılı hükümlere göre hakkı anlaşılacak yeni hamil, ancak poliçeyi kötüniyetle iktisap etmiş olduğu veya iktisabında ağır bir kusur bulunduğu takdirde o poliçeyi geri vermekle yükümlüdür.”*

Anılan maddelerden anlaşıldığı üzere, nispi defilerin bir kısmı direkt olarak taraflar arasındaki ilişkiden, diğer kısmı ise herhangi bir ilişkinin olmamasından kaynaklanmaktadır. Taraflar arasındaki ilişkiden kaynaklanan defilere *“kişisel defiler”*, taraflar arasındaki ilişkilere dayanmayan defilere ise *“kişisel olmayan defiler”* denir.

- ***Kişisel defiler***

Senetteki borç vaaadinin objektif varlığına herhangi bir etki etmeyen, borçlu ile belirli bir alacaklı arasındaki hukuki ilişkiden kaynaklanan defilerdir. Başlıca kişisel defiler şunlardır (Bahtiyar, 2020: 35-36; Öztan, 2021: 47):

- Kişisel defilerin bazıları taraflar arasındaki temel ilişkiden kaynaklanırlar. Temel ilişki senedin düzenlenmesine sebep olan ilişki olup, satım, kira, hizmet gibi bir sözleşme olabilir. Temel ilişkinin geçersizliği, muvazaalı olması ya da zamanaşımına uğramış olması gibi defiler temel ilişkiden kaynaklanır.

- Kişisel defiler temel ilişki haricinde, taraflar arasındaki herhangi bir ilişkiden de kaynaklanabilir. Yani borçlu senedi devralan hamile karşı, senet dışı ilişkiden kaynaklı defileri ileri sürebilir.

- İlgili kişiler arasında yapılan özel bir anlaşmadan ya da talep hakkına ilişkin özel bir durumdan da kişisel defî ortaya çıkabilir. Örneğin, yeni bir vade kararlaştırılması, ödemenin taksitlendirilmesi ya da senet bedelinde indirime gidilmesi gibi.

Kural olarak kişisel defiler yalnızca taraflar arasında ileri sürülebilir; ilişkiyle doğrudan ilgisi olmayan üçüncü kişilere karşı kişisel defiler ileri sürülemez. Ancak bu kuralın çok önemli istisnaları mevcuttur (Bahtiyar, 2020: 36-37):

- Nama yazılı senetlerde borçlu, alacaklılara karşı yapabileceği savunmaları, üçüncü kişilere yani yeni alacaklılara da yapabilir (TTK m. 647/2, TTK m. 681/2, TTK m. 687/2, TBK m. 188).

- Emre ve hamile yazılı senetlerde hamil, senedi iktisap ederken kasten borçluyu zarara uğratacak şekilde davranmışsa, borçlu, senedi düzenleyen ya da önceki hamillere karşı sahip olduğu defileri, son hamile karşı da ileri sürebilir.

- Doktrinde, kişisel nitelik taşıyan bazı defilerin, senedin, devralanı korumayan bir yöntem ile devredildiği birtakım durumlarda da devralana karşı ileri sürülmesi gerektiği belirtilmiştir. Örnek olarak, ticari şirketlerin birleşmesi, temlik beyanı, miras, tahsil cirosu ve senet malikinin iflası verilebilir (Bahtiyar, 2020: 37; Poroy ve Tekinalp, 2021: 101).

- ***Kişisel olmayan defiler***

Yukarıda da belirttiğimiz gibi taraflar arasında bir hukuki ilişki olmadığı halde sahip olunan defilere kişisel olmayan defiler denir. Bu defilere örnek olarak, senedin irade dışı elden çıkması, irade sakatlığı hallerinin olması, kanuna, ahlaka ve kamu düzenine aykırı maksatla senet düzenlenmesi, kumar ve bahis ile açık senet defileri verilebilir. Kişisel olmayan defiler, taraflar arasında kişisel defiler olarak ileri sürülürken, devralana karşı, senedi kötüniyetle ya da ağır kusurlu olarak devralması durumunda ileri sürülebilir (Ülgen ve diğerleri, 2021: 77).

1.5.5.3. Hamile yazılı senetler

Hamile yazılı senetlerin tanımı TTK m. 658' de yapılmıştır. Bu maddeye göre; *“Senedin metninden veya şeklinden, hamili kim ise o kişinin hak sahibi sayılacağı anlaşılan her kıymetli evrak, hamile veya hamiline yazılı senet sayılır.”*

Senet hamilinin yalnızca senedi ibraz ederek ifa talep edebileceği, borçlunun ise senedi ibraz eden hamile ifade bulunarak borcundan kurtulabileceği senetlere hamile yazılı senet denir. Hamile yazılı senetler çift taraflı ibraz ve çift taraflı teşhis kaydını içerirler. Yani ifa istenebilmesi için hamilin senedi ibraz etmesi zorunludur ve borçlu sadece senedin ibraz edilmesi halinde ödemede bulunabilir (Poroy ve Tekinalp, 2021: 105).

Borçlunun senedi ibraz eden hamilin gerçek hamil olup olmadığını araştırma yükümlülüğü yoktur.

Hamile yazılı senetlerin devri

Hamile yazılı senetler en kolay devredilen senet türüdür (Ülgen ve diğerleri, 2021: 83). Bu senetlerin devri kural olarak zilyetliğin geçirilmesi şeklindedir. Bunun istisnası hamiline yazılı pay senetlerinin devridir. Bu senetler zilyetliğin geçirilmesiyle birlikte payı devralan kişi Merkezi Kayıt Kuruluşuna bildirimde bulunmalıdır (Kayıhan, 2021: 61).

Hamile yazılı senetlerin devri taşınır hükümlerine tabi olmasına diğer bir ifadeyle taşınır eşyalar gibi devredilmesine rağmen tam anlamıyla bu hükümlere tabi değildir. Bunun nedeni TMK m. 989'da düzenlenen taşınır davasının TMK m. 990'da para ve hamile yazılı senetler için uygulama alanı bulmayacağı belirtilmiş olmasıdır (Ülgen ve diğerleri, 2021: 83).

Hamile düzenlenemeyecek senetler

TTK'nın ilgili maddeleri uyarınca poliçe, bono, makbuz ve varant hamile düzenlenemezler. Ayrıca bedelleri tamamen ödenmemiş hisse senetleri de hamile düzenlenemez. Bunların dışında kalan kıymetli evrakın hamile düzenlenmesinde herhangi bir engel yoktur (Bahtiyar, 2020: 26).

Hamile yazılı senetlerde defiler

Hamile yazılı senetlerde defilerde, emre yazılı senetlerin definde anlatılan gruplandırmalar geçerlidir. Yalnızca TTK m. 659/3'te "(1)Senedin, borçlunun rızası olmaksızın tedavüle çıkarıldığı yolunda bir def'i ileri sürülemez." şeklinde bir düzenlemeye yer verildiği için hamile yazılı senetlerde kişisel ve kişisel olmayan defiler ayırımına gidilmediği sonucuna varılabilir (Ülgen ve diğerleri, 2021: 84).

Üzerinde durulması gereken diğer bir konuda ise TTK m. 660 kapsamında, hamile yazılı faiz kuponlarına getirilen özel düzenlemedir. Bu kanun maddesine göre;

"(1) Borçlu hamile yazılı faiz kuponlarından doğan alacağa karşı anaparanın ödendiği def'inde bulunamaz.

(2) Ana paranın ödenmesi hâlinde, borçlu, ilerde muaccel olup da asıl senetle birlikte kendisine teslim edilmeyen faiz kuponlarının tutarını, bu kuponlar hakkında geçerli olan zamanaşımı süresi geçinceye kadar alıkoymak hakkını haizdir; meğerki, teslim edilmeyen kuponların iptaline karar verilmiş veya tutarı karşılığında teminat gösterilmiş olsun."

İKİNCİ BÖLÜM

2. KIYMETLİ EVRAKIN ZAYİ OLMASI

2.1. Genel Olarak

Kıymetli evrakta geçerli olan hak ile senedin birlikteliği ve hakkın senetten ayrı ileri sürülememesi ilkesi, senedin zayi olması halinde hak sahibi açısından önemli problemler oluşturmaktadır. Zira senedin zilyetliği alacaklıda değilse, alacaklının senette var olan hakkı ileri sürmesi mümkün değildir. Kıymetli evrakı adi senetten ayıran özelliklerden biri olan bu ilke sebebiyle, kıymetli evrakın zayi olması durumunda hak sahibinin senetteki haklarını ileri sürebilmesi amacıyla özel bir iptal usulü öngörülmüştür. Bu konuyla ilgili olarak TTK'da önce genel hükümler düzenlenmiş, ardından da nama, emre ve hamile yazılı senetler için farklı usuller getirilmiştir (Karakaya, 2014: 23 aynı yönde bkz. Bozkurt, 2014: 43; Göç Gürbüz, 2017: 51).

1930 Cenevre Konferansı'nda kabul edilen "*Müşterek Kambyo Senetleri Kanunu*"nda kıymetli evrakın zayi olması durumunda başvurulacak hukuki yollarla alakalı bir madde yoktur (Gültekin, 2020: 65; Kınacıoğlu, 1999: 53). TTK'da kıymetli evrakın zayi olması, İsviçre Hukukuna benzer bir biçimde yer almıştır (Bakırcı, 2021: 71; Göç Gürbüz, 2017: 51). Keza TTK m. 651'in gerekçesinde de belirtildiği gibi bu maddenin kaynağı İsviçre Borçlar Kanunu m. 563'tür (Bakırcı, 2021: 71).

2.2. Kıymetli Evrakın Ziyayı Kavramı

Ziya kelimesi Arapça'dan dilimize geçen bir kelime olup, kayıp, elden çıkmış ve telef olmuş manasında kullanılır. Zayi olma kelimesi kıymetli evrakta özellikle "*elde olmasına rağmen işe yaramayacak durumda olma*" veya "*kullanılamayacak hale gelme*" anlamlarına da gelmektedir (Karakaya, 2014: 23). TTK'da ise kıymetli evrakın zayi olmasından ne kastedildiği açıkça belirtilmemiştir. Fakat hem TTK'da hem de TMK'da zayi olmayla alakalı maddelere yer verilmiştir. TTK m. 488'de, bir ilmühaber ya da pay senedinin tedavüle çıkamayacak kadar yıpranmış veya bozulmuş olması ya da ayırt edici özelliklerinin anlaşılmasından bahsedilmektedir. TTK m.

757 ve diğer bazı maddelerinde kişinin iradesi dışında senedin elinden çıkmasından, TMK m. 990'da ise, zilyedin elinden, iradesi dışında hamile yazılı bir senedin çıkmasından söz edilmektedir (şahin, 2019: 75).

Kıymetli evrakın zayi olmasıyla alakalı bir tanımlama yapacak olursak;

“Kıymetli evrakın ziyaı; senedin çalınma, gasp, yırtılma veya kaybolma gibi beşeri ya da deprem, su baskını veya yangın gibi doğal bir olayla hamilin rızası dışında elinden çıkması veyahut senet hamilin elinde olmasına rağmen, yıpranma, bozulma gibi sebeplerden kullanılamaz hale gelmesi durumudur.” (Gültekin, 2020: 67; aynı yönde bkz. Gültekin, 2007: 61; İmregün, 1995: 200; ztan, 1997: 265; ztan, 2021: 54, 265; Poroy ve Tekinalp, 2021: 118-119; Pulaşlı, 2019: 89; Tekil, 1994: 77-78).

Kıymetli evrakın zayi olmasından kaynaklı ibraz edilememesi mutlak ya da nispi anlamda olabilir.

2.2.1. Mutlak anlamda ziya

Senedin mutlak anlamda zayi olması senedin ibraz edilememe durumunun herkes için geçerli olmasıdır. Senedin ibrazı sadece hak sahibi için değil, herkes için imknsızdır. Örneğin senedin yanması, yırtılması gibi hallerde senedin zilyetliğinin kazanılması, herhangi bir kimse için mümkün değildir. Burada objektif bir imkânsızlık söz konusudur (Bakırcı, 2021: 82 aynı yönde bkz. Cebeci, 2014: 24; G Gürbüz, 2017: 56). Borçlunun bulunamaması nedeniyle senedin ibraz edilememesi veya hak sahibinin senedi koyduğu yeri sakatlığı sebebiyle bulamaması durumunda sübjektif imkânsızlık hali mevcuttur. Bu durumlarda senedin zayi olduğundan bahsedemeyiz (G Gürbüz, 2017: 56; ztan, 2021: 54).

2.2.2. Nispi anlamda ziya

Kıymetli evrakın nispi anlamda zayi olması durumunda mutlak anlamda zayi gibi senedin herhangi bir kimse tarafından ibraz edilememesi gibi bir durum mevcut değildir. Nispi anlamda zayi senedin yalnızca hamili tarafından ibraz edilememesidir. Gündelik hayatta en çok karşılaşılan hallerden olan senedin çalınması ya da kaybolması gibi durumlarda sendin nispi anlamda zayi olduğu kabul edilir. Kıymetli evrakın kaybedilmesi halinde senet, hamilin iradesi dışında kaybolmalıdır. Ayrıca senedin kısa süreli kaybolması kıymetli evrakın zayi olduğu anlamına gelmez. Senedin

sürekli olarak kaybolması durumunda kıymetli evrakın zayi olduğu kabul edilir (Bakırcı, 2021: 82).

Nispi anlamda zayi, hamilin şahsından kaynaklı ibraz imkânsızlığından farklıdır. Örneğin, hamilin görme engelli olmasından dolayı senedi koymuş olduğu yeri bulamaması halinde şahsi imkânsızlık mevcuttur. Bu hallerde senet TTK m. 651 kapsamında zayi olmuş sayılmaz. Ayrıca, ibrazın herkese karşı imkânsız olması gerekir. Borçlunun ortadan kaybolması gibi, yalnızca borçluya karşı ibraz imkânsızlığının olması, senedin zayi olduğu anlamına gelmez (Şahin, 2019; 77 aynı yönde bkz. Bakırcı, 2021: 83; Öztürk Dirikkan, 1990: 9).

Önemli diğer bir husus da senedin hasar görmüş olmasıdır. Örnek verecek olursak, senedin karalanmış olması veya üzerine bir şey döküldüğü için yazıların okunamaması durumunda, hamilin senet üzerindeki zilyetliği devam etmektedir. Ancak, senet borçluya ibraz edildiğinde borçlu senetteki hasar yüzünden borcu ifa etmekten kaçınabilir (Göç Gürbüz, 2017: 57). Bu durumda senedin iptal edilip edilemeyeceği doktrinde tartışmalıdır. *Ertekin ve Karataş*'a göre, senedin esaslı unsurları anlaşılmasına rağmen, senet tedavülü imkânsız bir biçimde yıpranmış veya bozulmuşsa, kıymetli evrakın zayi ve iptali hükümlerine başvurulamaz. Bu durumda senet hamili keşideciden masrafları peşin ödemek şartıyla yeni bir senet düzenlemesini isteyebilir (Ertekin ve Karataş, 1998: 40). Diğer taraftan *Poroy ve Tekinalp* ise, senedin işe yaramaz duruma gelmesi halinde senedin asli unsurları zedelendiği için iptal edilmesi gerektiğini savunmuştur (Poroy ve Tekinalp, 2021: 119). Doktrinde aksi görüşü savunan yazarlar da mevcuttur. *Domaniç*, hamile yazılı senedin elde bulunmasına rağmen kullanılamaz duruma gelmesi halinde uygulanacak usulün kanunda düzenlenmediğini haliyle genel hükümlere göre borçluya karşı istihkak davası açılıp hakkın varlığının ispat edilmesi gerektiğini belirtir. Yazar yırtılan veya karalanan senedin iptal edilip yenisinin düzenlenmesi gerektiğini savunmuştur (Domaniç, 1990: 40). Yargıtay da bu görüşe paralel olarak, senedin elde olmasına rağmen kullanılamaz duruma gelmesi halinde genel hükümler uyarınca borçluya karşı istihkak davası açılarak hakkın varlığının ispat edilmesine, yırtılan senedin iptaline ve senedin vadesi gelmemişse yeniden düzenlenmesine karar vermiştir (Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E: 1979/5832, K: 1979/5872; aktaran: Karakaya, 2014: 27). Diğer bir örnekte ise Yargıtay, sehven çamaşır makinesinde yıkanan senedin iptal

edilebileceğine karar vermiştir (Yargıtay 11. HD. E: 2014/5623, K: 2014/12782, T: 03/07/2014 www.karararama.com Erişim Tarihi: 10.09.2022).

Bizim görüşümüze göre, senet kullanılamaz hale gelmiş ve senedin içeriği anlaşılmıyorsa, hamil iptal talebinde bulunabilmelidir. Ancak senet yıprandığı halde asli unsurlarının anlaşıldığı durumlarda senedin iptal edilmesine gerek yoktur. Zira bu durum senedin dolanım yeteneğini azaltacağından ticari hayatı sekteye uğratabilir. Bu hallerde masrafi keşidecinin sağlanması koşuluyla yeni bir senet düzenlemesi talep edilebilmelidir.

2.3. Kıymetli Evrakın Zayi Olmasında Hamilin Hakları

2.3.1. Hamilin ödeme yasağı talep etme hakkı

Kıymetli evrakın nispi anlamda zayi olması durumunda hamil mahkemedan ödeme yasağı verilmesini talep edebilir. Kıymetli evrakın mutlak olarak zayi olması halinde hamilin mahkemedan ödeme yasağı talep etme hakkı yoktur. Zira senet kimsenin elinde olmadığı için ibraz edilemez. Burada objektif ibraz imkânsızlığı mevcuttur (Bakırcı, 2021: 85-86; Turan, 2020: 39). Mutlak anlamda zayi olan senet için ödeme yasağı talep edilirse hâkim bu talebi resen reddeder (Bakırcı, 2021: 86). Mahkemenin nispi anlamda zayi halinde, talep üzerine verdiği bu karara “*ödeme yasağı kararı*” denir. Buna karşın mahkemenin emtia senetlerine yönelik verdiği karara “*emtianın teslimini yasaklama*”, pay senetleri için verdiği karara ise “*hissedarlıktan doğan hakların kullanılmasını yasaklama*” denir (Gültekin, 2020: 73 aynı yönde bkz. Gültekin, 2007: 31; Göç Gürbüz, 2017: 60; Şahin, 2019: 80). Senedi zayi eden kişi mahkemedan ödeme yasağı kararı aldırılmazsa, senedi ele geçiren kişi, senedi borçluya ibraz ederek senetteki hakkı talep edebilir. Ödeme yasağı kararı, hamile yazılı senetler için TTK m. 662’de, emre yazılı senetler için TTK m. 757’de farklı farklı düzenlenmiştir. TTK m. 662’ye göre, dilekçe sahibinin talebi üzerine mahkeme, senedin borçlusuna, aksine hareket ettiği sürece iki kere ödeme yapmak zorunda kalacağını ihtar ederek ödemenin yasaklanması kararı verir. TTK m. 757 uyarınca emre yazılı senetler için iptal kararı alınmadan önce mahkemedan, borçlunun ödeme yapmasını önlemek için ödeme yasağı kararı talep edilebilir (Göç Gürbüz, 2017: 61). Görüldüğü üzere hamile yazılı senetler ve emre yazılı senetler için farklı şekilde ödeme yasağı talep edilebilir. İptal talebinde bulunulmuş olması durumunda hamile yazılı senetler için ödeme yasağı talep edilebilir. Mahkemedan iptal talebinde bulunulmadan

önce sadece ödeme yasağı kararı verilmesi talep edilemez. Buna karşın kanunda yasaklayıcı bir düzenleme olmadığı için iptal talebi ile ödeme yasağı talebi birlikte yapılabilir (Göç Gürbüz, 2017: 61 aynı yönde bkz. Öztan, 1997: 302; Öztürk Dirikkan, 1990: 73; Pulaşlı, 2019: 99).

2.3.1.1. Ödeme yasağının hukuki niteliği

Mahkemenin verdiği ödeme yasağı kararı önleyici tedbir kararıdır. Önleyici tedbir niteliğinde olan bu karar doktrinde tartışmalı olmasına karşın çoğunluğun (Bakırcı, 2021: 89 aynı yönde bkz. Göç Gürbüz, 2017: 62; Gültekin, 2020: 74; Karakaya, 2014: 31; Kendigelen ve Kırca, 2021: 63; Özbay, 2012: 412 vd.) ve Yargıtay'ın görüşüne göre "ihtiyati tedbir" mahiyetindedir. Yargıtay bir kararında, ödeme yasağının senedin ziya sebebiyle iptali talebinde talep istenebileceği gibi, dava açılmadan önce ihtiyati tedbir olarak talep edilebileceğine karar vermiştir (Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E: 1985/3596, K: 1985/3300; aktaran: Bakırcı, 2021: 89). İhtiyati tedbirin tanımı ise HMK m. 389/1'de;

"Mevcut durumda meydana gelebilecek bir değişme nedeniyle hakkın elde edilmesinin önemli ölçüde zorlaşacağından ya da tamamen imkânsız hâle geleceğinden veya gecikme sebebiyle bir sakıncanın yahut ciddi bir zararın doğacağından endişe edilmesi hâllerinde, uyumsuzluk konusu hakkında ihtiyati tedbir kararı verilebilir." şeklinde yapılmıştır.

Bazı yazarlar ödeme yasağının herhangi bir şarta bağlı olmadığını savunmaktadır (Şimşek, 1983: 44).

Bazı yazarlar ise ihtiyati tedbir sebebiyle muhatabın ya da üçüncü kişilerin zarara uğramaları olasılığına karşı teminat alınması gerektiğini savunmaktadır (Gültekin, 2020: 74 aynı yönde bkz. Domaniç, 1990: 434; Ertekin ve Karataş, 1998: 41; Öztürk Dirikkan, 1990: 40; Pulaşlı, 2019: 111-112). TTK'da bu konuya ilişkin bir hüküm yoktur. Ancak HMK'nın ihtiyati tedbire yönelik hükümleri burada kıyasen uygulanacaktır.

Fikrimizce, ihtiyati tedbir kararıyla birlikte zarara uğrama olasılığı olan kişiler bulunabilecek olmasından dolayı, teminat yatırılması isabetli olacaktır. Zira HMK m. 392 uyarınca, mahkeme ihtiyati tedbiri kararlaştırabilmek için, diğer tarafın ya da üçüncü kişinin haksız ihtiyati tedbir sebebiyle uğrayabileceği zararı karşılamak maksadıyla, tedbir talebinde bulunandan teminat yatırmasını isteyebilir (Pekcanıtez ve

diğerleri, 2022: 598 aynı yönde bkz. Arslan ve diğerleri, 2019: 575; Budak ve Karaaslan, 2021: 369).

Teminatın miktarını tedbire konu senedin değerine göre hâkim tarafından belirlenir. Kefalet; para, tahvil ya da taşınmaz rehni olabileceği gibi banka kefaleti de olabilir (Şahin, 2019: 87 aynı yönde bkz. Bilge ve Önen, 1978: 340; Gültekin, 2020: 74; Özkan, 2004: 1861). Uygulamada çoğu mahkeme % 15 teminat istemektedir. Ancak hâkimin takdirine göre % 10 ya da % 5 oranında teminat belirleyen mahkemeler de vardır (Gültekin, 2020: 74 aynı yönde bkz. Karakaya, 2014: 36; Şahin, 2019: 87). Adli yardımdan yararlanan kişilerin teminat göstermesine gerek yoktur.

2.3.1.2. Ödeme yasağı talep edebilecek kişiler

Kıymetli evrak zayi olduğunda, senet üzerinde hak sahibi olan kişi, mahkemeden ödemenin yasaklanmasını talep edebilir. Başka bir deyişle kıymetli evrakın zayi olması durumunda ödeme yasağını ilk hamil talep edebileceği gibi senedi ciro ile devralan hamil de talep edebilir (Karakaya, 2014: 33).

Mahkeme ilk olarak zayi iddiasıyla mahkemeye başvuran kişinin yetkili hamil olup olmadığını araştırmalıdır. Başvuran kişinin yetkili hamil olduğu anlaşıldığı takdirde, senedin başvuranın rızası dışında elinden çıkıp çıkmadığı hususunu araştırmalıdır. Zira senedin yanma, yırtılma gibi mutlak anlamda zayi hallerinde ödeme yasağı talep edilemez (Bakırcı, 2021: 92).

Mahkemeden ödeme yasağı talep edebilmek için senedin meşru hamili olmak gerekir. Örneğin, bir hırsız çaldığı senet için mahkemeden ödeme yasağı talebinde bulunamaz. Mirasçılık gibi senede elbirliğiyle malik olanlar TMK m.702/4 gereğince, paylı mülkiyetle senede malik olanlar ise TMK m. 693/3 uyarınca birbirlerinden ayrı ödeme yasağını talep edebilirler (Bakırcı, 2021: 92-93). Ancak elbirliğiyle mülkiyet halinde iptal ve istirdat davalarında hamiller arasında mecburi dava arkadaşlığı vardır ve dava bütün hamiller tarafından birlikte açılmalıdır (HMK m. 59). Paylı mülkiyette ise bu durum söz konusu değildir. Hamiller birbirlerinden bağımsız olarak mahkemeye başvurabilirler (TMK m. 693/3).

2.3.1.3. Ödeme yasağında görevli ve yetkili mahkeme

Ödeme yasağında görevli mahkeme konusunda 6762 sayılı TTK'da açık bir düzenleme bulunmamaktaydı. Bundan dolayı görevli mahkeme TTK m. 5'e göre tespit

edilmektedir. 6012 sayılı TTK ile birlikte bunun için özel bir kanun maddesi düzenlenmiştir. Ödeme yasağında görevli mahkeme TTK m. 757/1 uyarınca asliye ticaret mahkemesidir. Asliye ticaret mahkemesinin olmadığı yerlerde ise TTK m. 5 gereğince asliye hukuk mahkemesidir. Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 02.07.2015 tarihli kararına göre;

“01.10.2011 tarihinde yürürlüğe giren HMK'nın 383. maddesinde çekişmesiz yargı işleri ile ilgili olarak 'aksine düzenleme bulunmadığı sürece' sulh hukuk mahkemesinin görevli olacağı öngörülmüştür. İlk bakışta bu davaların sulh hukuk mahkemesinde görüleceği ileri sürülebilecekse de bu nitelikteki davaların ve/veya HMK'da tercih edilmiş tanımıyla işlerin, aynı zamanda TTK'nın 4. ve 5. maddeleri uyarınca ticari dava ve/veya iş niteliğinde olduğu da kuşkusuzdur. TTK'nın 4. ve 5. maddesinin özel nitelikte birer usul hükmü niteliğinde buldukları düşünüldüğünde, bu davalar ve esasen ticaret hukukuna dâhil ve mahkemece görülecek olan çekişmesiz yargı işlerinin tümü bakımından görevli mahkemenin tayininde HMK'nın 383. maddesinde belirtilen hükmün aksine ve özel bir düzenlemenin var olduğunda duraksanmamalıdır. Bu durumda TTK'nın 5. maddesi başlığı ile birlikte nazara alındığında ticaret hukukunda yer alan çekişmesiz yargı işleri bakımından asıl görevli mahkemenin asliye ticaret mahkemesi olduğu, ticaret mahkemesinin bulunmadığı yerler bakımından ise asliye hukuk mahkemesinin görevli olduğu kabul edilmelidir.” (Yargıtay 11. HD. E: 2015/123, K: 2015/8813 Erişim Tarihi: 03.09.2022).

Görev hususu kamu düzenine ilişkin olduğundan davanın her aşamasında hâkim tarafından resen araştırılır. Davanın tarafları da görevsizlik iddiasını her zaman ileri sürebilir. Mahkeme heyeti davada görevsiz olduğunu tespit ettiği takdirde davayı usulden reddeder (HMK m. 115).

Ödeme yasağında yetkili mahkeme ise ödeme yeri veya hamilin yerleşim yeri mahkemesidir. Hamile yazılı senetlerde yetkili mahkeme borçlunun yerleşim yeri mahkemesi, pay senetleri için ise TTK. 661/1 'e göre anonim şirketin merkezinin bulunduğu yer mahkemesidir (Göç Gürbüz, 2017: 67-68). Emtia senedi ya da taşıma senedinin olduğu durumlardaysa yetkili mahkeme eşyanın teslim edileceği yer mahkemesidir (TTK m. 890/1).

TTK m. 757/1'in gerekçesinde; bu hükmün, önemli bir ihtiyacı karşılamak ve usul ekonomisi ilkesini gerçekleştirmek amacıyla, poliçeyi iradesi dışında elinden çıkararak kişinin yerleşim yerindeki asliye ticaret mahkemesiyle birlikte, hamilin yerleşim yerindeki asliye ticaret mahkemesinin de ödeme yasağı talebinde yetkili olacağı belirtilmiştir. Birden fazla emre, nama ve hamile yazılı senedin aynı hamilin

elindeyken zayi olması durumunda her biri için borçlunun yerleşim yeri ya da ödeme yerinde ayrı ayrı dava açılması ve bütün iptal işlemlerinin orada yapılması oldukça masraflı ve zahmetlidir. Bilhassa uygulamadan gelen talepler, senedi zayi eden hamilin yerleşim yerindeki mahkemede açılmasına imkân tanınması şeklindedir. Bu sebeple Adalet Komisyonu, fıkraya “veya hamilin yerleşim yerine” ifadesini ilave ederek maddeyi kabul etmiştir (Şahin, 2019: 90).

2.3.1.4. Ödeme yasağı talebinde şekil

TTK m.757’ye göre “İradesi dışında poliçe elinden çıkan kişi, ödeme veya hamilin yerleşim yerindeki asliye ticaret mahkemesinden, muhatabın poliçeyi ödemekten menedilmesini isteyebilir.” kanun maddesinden de anlaşıldığı gibi, kıymetli evrakın hamilin iradesi dışında elinden çıkması halinde, resen değil talep üzerine ödeme yasağı kararı verir. Kıymetli evrakın iptali ve ödeme yasağı talebi, kişilerin özel menfaatine hizmet eder ve kamu düzenine ilişkin değildir. Diğer taraftan TTK m. 758’de poliçeyi ele geçiren kişinin bilinmesi halinde, istirdat davası açması için dilekçe sahibine uygun bir süre verileceği düzenlenmiştir. Bu da ödeme yasağı talebinin sözlü beyanla değil ancak mahkemeye bir dilekçe vermek suretiyle açılacağını göstermektedir (Gürühan, 2015: 29; Karakaya, 2014: 37).

Mahkemeye sunulan dilekçe, HMK m. 119’daki unsurlarla birlikte ödeme yasağı talebinin hangi sebeplerle gerektiğini, dilekçeyle birlikte senedin rıza dışı elden çıktığını ve hak sahipliğini gösteren delillerle, talep edilen önleyici tedbirin ne olduğunu açıkça içermelidir (Gürühan, 2015: 29; Karakaya, 2014: 37).

Dilekçe sahibi, senedin rızası dışında elinden çıktığını kesin olarak ispatlamak zorunda değildir (Doğanay, 2004: 2056; Karakaya, 2014: 39). Yani, senet hamilinin mahkemeden ödeme yasağı kararı alabilmesi için iddia ve açıklamaları kuvvetli ihtimal görülmelidir (Domaniç, 1990: 430; Karakaya, 2014: 39). Burada yaklaşık ispat hususuna değinmekte fayda görmekteyiz. Yaklaşık ispat;

“Dış görünüm olarak; maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmeye elverişli olmayan usuli bir takım taleplerin kabulündeki ara kararlarda, içerik açısından ise; hızlı yargılamalarda, tehlikeli hal durumlarında ve geleceğe yönelik öngörülerin ispatında kullanılan, bütün delillerin incelenme fırsatının olmadığı, ispat ölçüsünün tam ispata göre düşük olan ağır basan ihtimal ölçüsünün kabul edildiği ancak geçici hukuki himaye tedbirlerinde menfaatler dengesine göre ispat ölçüsünün değişkenlik gösterebileceği, ispat yükünün de geçici hukuki himaye tedbirlerinde karşı tarafa savunma hakkının verilip verilmediğine göre değişkenlik

gösterebildiği esnek bir ispat rejiminin adıdır.” şeklinde tanımlanabilir (Albayrak, 2013: 64).

Hâkim, yaklaşık ispatta kanıtlanmak istenen olayı muhtemel görmelidir. Yani iddia edilen olayın doğru olma olasılığı, yanlış olma olasılığından daha fazla olmalıdır. Fakat iddia edilen olayın doğru olmama ihtimali de gözden kaçmamalıdır (Başözen, 2014: 656). Yargıtay’da ihtiyati tedbir kararlarında yaklaşık ispatın varlığını kabul etmekte ve talepte haklı olma ihtimalinin var olmasını yeterli bulmaktadır (Yargıtay 2. HD. 09.01.1975, 8686/131; aktaran Albayrak, 2014: 191). Yargıtay başka bir kararında ise talepte bulunanın yetkili hamil olduğu hususunda mahkemede olumlu bir kanaat oluşturacak kadar delil sunulmasının yeterli olduğunu, somut olayda zayi olan çekin fotokopisinin mahkemeye ibraz edilmesinin bunu ispatlar nitelikte olduğu sonucuna varmıştır (Yargıtay 11. HD. E: 2012/9229, K: 2013/7541 Erişim Tarihi: 23.09.2022). Başka bir örnek verecek olursak, senet yangında zayi olmuşsa, itfaiyenin düzenlediği yangın tutanağı mahkemeye delil olarak ibraz edilebilir (Bakırcı, 2021:96).

Ödeme yasağı talebi çekişmesiz yargı işi olduğundan mahkemeye bir adet dilekçe verilmesi yeterlidir (Gürühan, 2015: 29; Karakaya, 2014: 39).Ödeme yasağı, ziya sebebiyle iptal talebinden önce talep edilemez. Ancak iptal talebiyle birlikte ya da iptal talebi görülürken de istenebilir. (Karakaya, 2014: 39; Sezer, 2016:120). Fakat usul ekonomisi ilkesi gereğince iptal talebiyle birlikte ödeme yasağının da talep edilmesi isabetli olacaktır (Karakaya, 2014: 40).

2.3.1.5. Ödeme yasağı kararı ve sonuçları

Ödeme yasağı kararı verilebilmesi için dikkate alınacak şartlar, esas olarak iptal talebiyle benzeşmektedir. Ancak ödeme yasağı talep edildiğinde, mahkeme tarafından aranan hususlar, iptal talebine kıyasla iki açıdan hafiflemiştir. İlk olarak mahkeme, o anki zilyet bilirse dahi, ödemedenden men kararı verebilir. Ayrıca ödemenin yasaklanmasındaki “*koruyucu olma*” özelliği, senede zilyet olma ve senedin rıza dışında elden çıkması konularının ispatı hususunda, iptal talebine kıyasla daha az talepkâr olmayı gerektirir (Şahin, 2019: 92).

Mahkeme tarafından verilen ödeme yasağı kararı borçluya karşı alınır çünkü ödemeyi yapacak olan borçludur ve mahkeme kararıyla birlikte senedi ibraz edene ödeme yapmayacaktır. Borçlu, bonoda keşideci, çek ve poliçede muhataptır. Poliçede senet

bedelinin üçüncü kişi tarafından ödenecek olması bu durumu değiştirmez (Göç Gürbüz, 2017: 72; Kınacıoğlu, 1999: 72). Kararın ilan edilmesine gerek yoktur ancak dilekçe sahibi masrafları karşılayarak kararı ilan ettirebilir (Göç Gürbüz, 2017: 72; Karayalçın, 1970: 371).

Zamanaşımını kesen nedenler TBK m. 153-154'te sayılmıştır.² Ödeme yasağı kararı bu maddelerde sayılan hallerden biri değildir. Dolayısıyla mahkemenin verdiği ödeme yasağı kararı zamanaşımını kesmeyecektir (Bakırcı, 2021: 102).

Mahkemeden ödeme yasağı kararı alan kişi açılan iptal ya da istirdat davasında haksız çıkarsa, ödeme yasağı kararından dolayı borçlu ya da gerçek hamil zarara uğrayabilir. TTK'da haksız ödeme yasağı neticesinde ödenecek tazminata ilişkin bir kanun maddesi yoktur. Ancak HMK m. 399'da haksız ihtiyati tedbir sebebiyle zarara uğrayan kişilerin ihtiyati tedbir talebinde bulunan kişi aleyhine tazminat davası açabileceği düzenlenmiştir. TTK'da hüküm bulunmadığı için kıyasen HMK'nın bu maddesi uygulanacaktır. Haksız ihtiyati tedbirden dolayı açılacak tazminat davası esas hakkındaki davanın görüldüğü mahkemede açılır. HMK m. 399'a göre, tazminat davası açma hakkı, bir yıllık zamanaşımı süresine tabidir. Bu zamanaşımı süresi, hükmün kesinleşmesinden veya ihtiyati tedbir kararının kalkmasından itibaren işlemeye başlar (Bakırcı, 2021: 103-104).

2.3.1.6. Ödeme yasağı kararına karşı kanun yolu

TTK'da ödeme yasağı kararına karşı başvurulacak kanun yolu düzenlenmemiştir. Burada da haksız ödeme yasağı kararında tazminat konusunda olduğu gibi HMK'daki ihtiyati tedbire ilişkin düzenlemelere başvurulur. Ödeme yasağı kararı kabul edildiğinde, davacının istemi kabul edildiğinden hukuki bir yola başvurmasına gerek

² -TBK m. 153 "Aşağıdaki durumlarda zamanaşımı işlemeye başlamaz, başlamışsa durur:

1. Velayet süresince, çocukların ana ve babalarından olan alacakları için.
2. Vesayet süresince, vesayet altında bulunanların vasiden veya vesayet işlemleri sebebiyle Devletten olan alacakları için.
3. Evlilik devam ettiği sürece, eşlerin diğerinden olan alacakları için.
4. Hizmet ilişkisi süresince, ev hizmetlilerinin onları çalıştıranlardan olan alacakları için.
5. Borçlu, alacak üzerinde intifa hakkına sahip olduğu sürece.
6. Alacağı, Türk mahkemelerinde ileri sürme imkânının bulunmadığı sürece.
7. Alacaklı ve borçlu sıfatının aynı kişide birleşmesinde, birleşmenin ileride geçmişe etkili olarak ortadan kalkması durumunda, bu durumun ortaya çıkmasına kadar geçecek sürece."

TBK m. 154 "Aşağıdaki durumlarda zamanaşımı kesilir:

1. Borçlu borcu ikrar etmişe, özellikle faiz ödemişe veya kısmen ifada bulunmuşe ya da rehin vermişe veya kefil göstermişe.
2. Alacaklı, dava veya def'i yoluyla mahkemeye veya hakeme başvurmuşe, icra takibinde bulunmuşe ya da iflas masasına başvurmuşe."

yoktur. Fakat ödeme yasağı talebi reddedildiğinde davacının (HMK m. 394), talep kabul edildiğinde menfaatleri zedelenen üçüncü kişilerin mahkemeye itiraz hakkı vardır. İtiraz üzerine mahkeme inceleme yapar ve itirazı ya kabul eder ya da reddeder (HMK m. 391) (Göç Gürbüz, 2017: 75).

HMK m. 391/3'te, ihtiyati tedbir talebinin reddedilmesi durumunda kanun yoluna başvurulabileceği ve bu başvurunun öncelikli olarak incelenip karara bağlanacağı düzenlenmiştir. Fakat "*kanun yolu*" ifadesinin ne anlama geldiği hususunda Yargıtay'ın farklı kararları vardır. Şöyle ki bazı daireler, ihtiyati tedbir kararına yapılan itiraz için verilen kararın tek başına temyiz edilemeyeceği yönünde karar vermektedir (Yargıtay 16. Hukuk Dairesi, E: 2013/5462, K: 2013/7453; Yargıtay 17. Hukuk Dairesi, E: 2013/6898, K: 2013/8269 Erişim Tarihi: 26.09.2022). Bazı daireler ise bu karara karşı yapılan temyiz başvurularını kabul etmekte ve karara bağlamaktaydı (Özbudak, 2014: 90; Şahin, 2019: 95). Yargıtay İçtihadı Birleştirme Büyük Genel Kurulu 21/04/2014 tarihli kararına göre ise, ihtiyati tedbir kararına yapılan itiraz üzerine verilen karara karşı başvurulacak kanun yolu istinaftır Bu karara karşı temyiz yolu kapalıdır (Yargıtay İBGK, E: 2013/1, K: 2014/1 www.karararama.com.tr Erişim Tarihi: 26.09.2022). Sonuç olarak ilk derece mahkemesinin verdiği karara karşı yapılan itirazın reddi halinde başvurulacak kanun yolu istinaf mahkemesidir.

2.3.1.7. Ödeme yasağı kararı karşısında icra takibi

Mahkemenin verdiği ödeme yasağı kararı, borçlunun senedi ibraz eden kişiye ödeme yapmaması hususunda getirilmiş bir yasaktır. Bu yasağa rağmen borçlu ödeme yaparsa, borcundan kurtulamaz.

Borçlunun ödeme yasağı kararına dayanarak ödeme yapmaması sebebiyle, senedi elinde bulunduran kişi, borçluya karşı icra takibi yapabilir mi? Yargıtay bu durumda kambiyo senedini elinde bulunduran kişinin davada taraf olmadığı, yasağın borçlu içim konulmuş olduğu, bu halde senedi elinde bulunduranın icra takibi yapmasına engel olmayacağı kararı vermiştir (Yargıtay, 12. Hukuk Dairesi, E: 2012/24600, 2013/312www.karararama.com.tr Erişim Tarihi: 01.10.2022) (Göç Gürbüz, 2017: 77). Bu durumda borçluya yaptığı icra takibi sebebiyle senedi ele geçiren kişinin kim olduğu belli olacaktır. Borçlunun, icra takibi sebebiyle, borca itiraz hakkı mevcuttur. Lakin bu itiraz satıştan başka icra takibini durdurmaz. Ayrıca borçlu, ödeme yasağı

alan kişinin sahip olduğu hakları takip alacaklısına karşı ileri süremez (Göç Gürbüz, 2017: 78).

Bizimde katıldığımız görüşe göre, bu halde borçlunun yapması gereken, ödeme yasağı kararı veren mahkemeye başvurup takip sebebiyle senedi ele geçiren kişiyi bildirmektir. Böylece senedi ele geçiren kişi ortaya çıkmış olduğu için mahkeme dilekçe sahibine istirdat davası açması için süre verecektir (Göç Gürbüz, 2017: 78).

2.3.2. Senet bedelini tevdi

TTK m.757/2'ye göre, ödemeyi yasaklama kararıyla birlikte muhataba, vadenin gelmesiyle senet bedelini tevdi etmeye izin verir ve tevdi yerini gösterir.

Tevdi kararını mahkemenin resen mi yoksa talep üzerine mi vereceği konusu doktrinde tartışmalıdır. Bir görüşe göre, mahkeme borçlunun talep etmesi durumunda senet bedelinin tevdi karar verir (Gültekin, 2020: 76 aynı yönde bkz. Domaniç, 1990: 52; Ertekin ve Karataş, 1998: 43; Öztan, 1997: 290; Öztürk Dirikkan, 1990: 45). Yargıtay da mahkemenin senet bedelini tevdi borçlunun talebi üzerine karar verebileceğini kabul etmektedir (Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E: 85/3596, K: 85/3300 T: 27/05/1985; aktaran: Göç Gürbüz, 2017: 79). Bizim de katıldığımız diğer görüşe göre, hamilin haklarının korunması için özel bir talepte bulunmasa dahi mahkeme tevdi ve tevdi yerini belirlemeye resen karar vermelidir (Sezer, 2016: 131 aynı yönde bkz. Göç Gürbüz, 2017: 79; Karakaya, 2014: 45; Kınacıoğlu, 1999: 72). Tevdi kararının talep edilmesi halinde verileceğine yönelik kanunda açık bir düzenleme olmasa da TTK m. 757/2'de, ödeme yasağı kararında mahkemenin muhataba, vadenin gelmesiyle poliçe bedelini tevdi etmeye izin vereceği ve tevdi yerini göstereceği düzenlenmiştir. Bu kanun maddesinin lafzi yorumuyla “*tevdi yerini tayin eder*” ifadesinden düzenlemenin emredici olduğu anlaşılmaktadır. Haliyle kanun maddesinden tevdi yerine resen karar verileceği anlaşılmaktadır (Karakaya, 2014: 45).

2.3.3. İstirdat davası açma hakkı

İstirdat davasının şartları ve hükümleri İİK m. 72'de düzenlenmiştir. Anılan kanun maddesine göre borçlu menfi tespit davası açmamış ve cebri icra yoluyla borcunu ödemiş ise, ödediği paranın kendine iade edilmesi için istirdat davası başka bir ifadeyle iade davası açmalıdır (Arslan ve diğerleri, 2018: 228; aynı yönde bkz. Demir, 2020: 2; Pekcanitez ve diğerleri, 2022: 148). Aleyhine icra takibi başlatılan borçlu, ödeme

emrine itiraz etmemiş veya icra mahkemesinin itirazı kaldırması neticesinde icra takibi kesinleşmiş ise, gerçekte borçlu olmadığını düşünüyorsa ödediği paranın iadesi maksadıyla istirdat davası açabilir (Demir, 2020: 2).

Kıymetli evrakın zayi olmasında ise hamil, ödeme yasağı kararıyla birlikte senedin kimin elinde olduğu biliyorsa istirdat davası açması, bilmiyorsa iptal talebinde bulunması gerekir. İptal talebinde senedin iptal edileceği ilan edilecektir. İlan aşamasında senet hakkındaki bilgiler ilan edilecek ve senedi elinde bulunduran kişinin senedi getirmesi aksi takdirde senedin iptal edileceği bildirilecektir. Senedi elinde bulunduran kişi tespit edilir ya da bu kişi senedi mahkemeye ibraz ederse mahkeme iptal kararı vermez. İptal talebinin görüldüğü mahkeme senedi elinde bulunduran kişiye karşı istirdat davası açması için iptal isteyene süre verecektir. Bu sürenin verilmesi için senedi elinde bulunduran kişinin kesin olarak bilinmesi gerekir. Bu süre içinde istirdat davası açıldığı takdirde ödeme yasağı davanın sonucuna kadar devam eder. Eğer bu süre zarfında istirdat davası açılmazsa ödeme yasağı kararı kalkar (Bakırcı, 2021: 155).

İstirdat davası açılabilmesi için senedin nispi anlamda zayi olması gerekir çünkü mutlak zayi durumunda senet kimsenin elinde olmadığı için istirdat davası açmakta hukuki bir yarar yoktur. Senet üzerindeki zilyetliğin geçici olarak kaybolması ya da hamilin senedi rızası ile terk etmiş olması durumunda da istirdat davası açılmaz. İstirdat davası sonucunda senet iptal edilmez. İstirdat davası maddi anlamda kesin hüküm teşkil ettiği için mutlak hak sahibi ortaya çıkmış olur (Bakırcı, 2021: 156).

2.3.3.1. İstirdat davasının hukuki niteliği

Senedi rızası dışında elinden çıkaran hamil, senedi elinde bulunduran kişiyi biliyorsa bu kişiye karşı istirdat davası açacaktır. İstirdat davası TMK m. 988 vd. düzenlenen taşınır davası niteliğindedir. Fakat taşınır davası ile aralarında birtakım farklılıklar bulunur (Göç Gürbüz, 2017: 184).

Taşınır davası hem iyiniyetli hem de kötünüyetli zilyede karşı açılabilir. TTK'ya göre ise istirdat davası senedi kötünüyetli ya da ağır kusurlu olarak iktisap eden kişilere karşı açılabilir. (TTK m. 686/2, TTK m. 778/1, TTK m. 792, TTK m. 831) Buradaki amaç ticari hayattaki güveni korumaktır (Göç Gürbüz, 2017: 184). İstirdat davasında böyle bir sınırlandırma olmasaydı iyiniyetli hamile karşı beş yıl boyunca istirdat davası

açılacaktır. Bu da kambiyo senetlerine duyulan güveni zedeleyecektir (Karakaya, 2014: 132).

İstirdat davasında hamil senedin rızası dışında elinden çıktığını ve senedi elinde bulunduran kişinin senedi ağır kusurlu ya da kötünietli olarak iktisap ettiğini ispat etmek zorundadır (Göç Gürbüz, 2017: 184 aynı yönde bkz. Kınacıoğlu, 1999: 73; Öztan, 1997: 294-295; Öztürk Dirikkan, 1990: 52; Poroy ve Tekinalp, 2021: 126; Pulaşlı, 2019: 110).

2.3.3.2. İstirdat davasında görevli ve yetkili mahkeme

İstirdat davası açılmasında TTK m. 5/1'e göre asliye ticaret mahkemesi görevlidir. Eğer o yerde asliye ticaret mahkemesi yoksa TTK m. 5/4 uyarınca asliye hukuk mahkemeleri görevlidir.

İstirdat davasında hangi mahkemenin yetkili olacağına dair TTK'da bir düzenleme mevcut değildir. Bu konu hakkında doktrinde çeşitli görüşler ortaya çıkmıştır. Bazı yazarlara ve bizim de katıldığımız görüşe göre, istirdat davasında yetkili mahkeme TTK m. 661/2 (e TTK m. 573/2), 757/1 (e TTK m. 669) ve 758 (e TTK m. 670) uyarınca ödeme yeri (TTK m. 661/2'ye göre borçlunun yerleşim yeri, TTK m. 757/1'e göre hamilin yerleşim yeri) mahkemesidir (Karakaya, 2014: 134; Kınacıoğlu, 1999: 73). Zira istirdat davası ile iptal kararı ve ödeme yasağı birbirleriyle ilişkili dava ve işlerdir. Bunlar için aynı mahkemeye başvurulması isabetli olacaktır. Diğer yazarlara ve Yargıtay'a göre istirdat davasında yetki HMK'daki genel yetki kurallarına göre belirlenir (Sezer, 2016: 220 aynı yönde bkz. Eriş, 2014: 503; Esenkar, 2007: 64; Gültekin, 2020: 148; Gürühan, 2015: 51; Göç Gürbüz, 2017: 186; Öztan, 2021: 61; Öztürk Dirikkan, 1990: 55; Şahin, 2019: 209; Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E: 2008/7439, K: 2008/10558; aktaran: Şahin, 2019: 210).

2.3.3.3. İstirdat davasının tarafları

Senet üzerindeki zilyetliğini rızası dışında kaybetmiş olan kişi, istirdat davasında davacı tarafta bulunan kişidir. Zilyetliği ferî zilyet kaybetmişse, hem asli zilyet hem de ferî zilyet istirdat davası açabilir. Kural olarak asli zilyet senedin ferî zilyede teslim edilmesini talep eder (Gültekin, 2020: 151; Oğuzman ve diğerleri, 2020: 94).

Senede birden fazla kişi paylı mülkiyet şeklinde sahipse, TMK m. 693'e göre her zilyet tek başına dava açma hakkına sahiptir. İstirdat davasında senedin paylı

mülkiyetle senede sahip olan tüm maliklere iade edilmesi talep edilmelidir. Senede birden fazla kişi elbirliğiyle mülkiyetle sahipse, TMK m. 702'ye göre, istirdat davasını bütün malikler birlikte açmalıdır. Malikler mahkemeden senedin tüm maliklere iade edilmesini talep etmelidir (Gültekin, 2020: 151 aynı yönde bkz. Gürühan, 2015: 48-49; Öztürk Dirikkan, 1990: 54).

İstirdat davasında davalı taraf ise senedi kötüniyetli ya da ağır kusurlu olarak iktisap eden hamildir (TTK m. 686/2, m. 778/1, m. 792). Bu halde yeni zilyet senedi iyiniyetle iktisap etmişse, ona karşı istirdat davası açılmayacaktır. İyi niyet ise senedin iktisap edildiği an mevcut olmalıdır. Senedin yeni zilyedi birden fazla ise, istirdat davası bu kişilerin tamamına karşı açılmalıdır. Zira dava ferî zilyede açıldığı zaman, ferî zilyet davanın asli zilyede karşı açılması gerektiğini ileri sürerek senedi iade etmekten kaçınamaz. Dava asli zilyede karşı açıldığı takdirde, verilen kararın ferî zilyede karşı uygulanacağı söylenemez. Bu açıdan, davanın yalnızca asli zilyede karşı açılması halinde, mal onun elinde olmayacağı için kararın icra edilememe tehlikesi söz konusudur. Bunun yüzden dava her iki zilyede karşı birlikte açılmalıdır (Tekinay ve diğerleri, 1989: 199; Gültekin, 2020: 151).

2.3.3.4. İstirdat davasının şartları

Senet hak sahibinin elinden rızası dışında çıkmalıdır

İstirdat davası açılabilmesi için ilk olarak senedin davacının elinden rızası dışında çıkmış olması gerekir. Zira TTK m. 757'de poliçenin hamilin rızası dışında elinden çıkması düzenlenmiştir.

Senet hamilin rızası dışında elinden çıkmalıdır. Hamil senedi bilerek terk etmişse, örneğin çöpe atmışsa istirdat davası açamaz. Ayrıca yukarıda da belirtildiği gibi istirdat davası açılabilmesi için senet nispi anlamda zayi olmalıdır. Mutlak anlamda zayi durumuna kıymetli evrak kimsenin elinde olmadığı için istirdat davası açmada hukuki menfaat yoktur (Bakırcı, 2021: 157). Hak sahibi irade sakatlanması sebebiyle senedi elinden çıkarmışsa, örneğin, tehdit ya da hile gibi sebeplerle senet zilyetliğini kaybetmişse, bu halde de istirdat davası açma hakkı vardır (Bakırcı, 2021: 157; Turan, 2020: 66).

Senedi ele geçiren kişi bilinmelidir

İstirdat davası hasımlı olarak açılan bir davadır. Senedi ele geçiren kişi, baştan beri bilinebileceği gibi, iptal kararında yapılan ibraz sonucunda da ortaya çıkabilir. Mahkemede iptal talebi görülürken, hamilin ortaya çıkması ve senedi ibraz etmesi halinde mahkeme istirdat davası açması için davacıya uygun bir süre verir (Karakaya, 2014: 137).

Senedi ele geçiren kişinin kimliğinin açık olarak bilinmesi gerekir. Örneğin, senet çalınmış, çalan kişi görülmüş ancak kimliği tespit edilememişse, istirdat davası açılmaz (Göç Gürbüz, 2017: 190; Öztürk Dirikkan, 1990: 53). Kimliğin bilinmesi de bazı durumlarda yeterli olmamaktadır. Senedi ele geçiren kişiye hukuken başvurma imkânı olmalıdır. Örneğin, senedi ele geçiren kişinin yerleşim yeri bilinmiyorsa, bu kişiye karşı dava açma imkânı yoksa istirdat davası da açılmaz. Bu halde senedin iptal edilmesi gerekir (Göç Gürbüz, 2017: 190 aynı yönde bkz. Öztan, 1997: 293; Öztürk Dirikkan, 1990: 53).

Senedi ele geçiren kişi ağır kusurlu ya da kötünietli olmalıdır

İstirdat davasının açılabilmesi için olması gereken şartlardan bir diğeri de senedi ele geçiren kişi, bunu ağır kusurlu ya da kötünietli olarak yapmalıdır. Davacı, senedi ele geçirenin senedi kötünietli veya ağır kusurlu olarak iktisap ettiğini ispatlamak zorundadır. Aksi takdirde talebi reddedilecektir (Şahin, 2019: 205). Örneğin, senedi ele geçiren kişinin Ağır Ceza Mahkemesi'nde "*kişiyi hürriyetinden yoksun kılma, şantaj, mağdurun senedi vermeye mecbur edilmesi suretiyle yağma*" suçlarından yargılanması senedi kötünietli olarak ele geçirdiğini ispatlar niteliktedir (Yargıtay 11. HD. E: 2016/8417, K: 2018/1736). Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 18.04.2018 tarihli, E: 2017/106, K: 2018/925 sayılı kararına göre (Erişim Tarihi: 12.10.2022);

"İstirdat davası olarak nitelendirilen bu dava özü itibariyle menkullerin iadesini sağlamak için açılan menkul davası niteliğindedir. Medeni hukukta bu dava çalınma, gasp veya ziya hallerinde sadece kötünietli değil, iyiniyetli hamile karşı da açılmakta ise de, kambiyo senetleri yönünden bir sınırlama getirilmiş ve aynı haklardaki genel prensipten ayrılmak suretiyle, söz konusu davanın yalnızca kötünietli veya senedi iktisabında ağır kusuru bulunan kimselere karşı açılabilceği esası benimsenmiştir. Bu tür davalarda, davacının senedi rızası hilafına elinden çıktığını ve senedi elinde bulunduran şahsın kötünietli veya iktisabında ağır kusurlu olduğunu ispat etmesi gerekir."

Buna ilave olarak Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin çeşitli kararlarına göre, davacı meşru hamil olduğunu ispat ettikten sonra, davalının senedi kötünietli olarak iktisap ettiğini

ya da ağır kusurlu olduğunu ispat etmezse senet hamili iyiniyetli kabul edilir (Yargıtay 11. HD. E: 2015/9831, K: 2015/9588; E: 2019/1822, K: 2020/114 Erişim Tarihi: 06.09.2022).

Yargıtay, istirdat davaları açısından kötünüyeti “*senedin önceki hamilin elinden rızası dışında çıktığını bilmek veya bilecek durumda olmak*”; ağır kusuru ise, “*olağan özeni göstermemek*” olarak tanımlamıştır (Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E: 2002/1980, K: 2002/130; aktaran: Şahin, 2019: 205).

TMK m. 769/1’ göre; “(1)*Kaybedilmiş bir şeyi bulan kimse, malın sahibine, sahibini bilmiyorsa kolluk kuvvetlerine, köylerde muhtara bildirmek veya araştırma yapmak ve gerektiğinde ilân etmek zorundadır.*”

Davaya konu olan senedi bulan kişi iyiniyetli olamayacağından, senedin içerdiği hakkı elde edemeyecektir. Lakin özellikle hamile yazılı senetlerin TMK m. 769 vd. düzenlenen lükata hükümlerince iktisabı mümkün olmalıdır. Senet üzerinde kime ait olduğuna dair bilgi varsa, senet sahibine iade edilmelidir. Böyle bir bilgi yoksa senet lükata yoluyla iktisap edilebilir (Gültekin, 2020: 152 aynı yönde bkz. Göç Gürbüz, 2017: 190-191; Öztürk Dirikkan, 1990: 54; Şahin, 2019: 205).

İstirdat davası belirli bir süre içinde açılmalıdır

Kıymetli evrakın zayi nedeniyle iptali talebinde mahkemenin yaptığı ilanlar sonucunda senedi ele geçiren hamil ortaya çıkararak senedi mahkemeye ibraz edebilir. Bu halde mahkeme senedin iptaline karar vermez. Mahkeme, iptal talebinde bulunan hamile senedi ele geçiren kişiye karşı istirdat davası açması için uygun bir süre verir. TTK m. 758’e göre iptal talebinde bulunan hamil mahkemenin verdiği bu süre içerisinde istirdat davası açmalıdır. Süresi içerisinde istirdat davası açılması halinde ödeme yasağı kararı istirdat davasının sonuna kadar devam edecektir. Süresi içerisinde istirdat davası açılmadığı takdirde mahkeme ödeme yasağı kararını kaldırarak iptal talebini reddeder (Bakırcı, 2021: 160).

Kanunda geçen “*uygun süre*” kavramından ne anlaşılacağı net değildir. Bu süreyi mahkeme, davanın niteliği, davadaki kıymetli evrak sayısı, davadaki görevli ve yetkili mahkeme gibi hususları dikkate alarak tayin eder. Örneğin, davanın başka bir ülkede açılması gerekiyorsa, verilecek süre uzun olmalıdır (Göç Gürbüz, 2017: 192; Öztan, 1997: 294).

Mahkemenin verdiği süre hak düşürücü süre olmadığı için, verilen süre içinde, meşru hamilin dava açmamış olması senet üzerindeki hakkını ortadan kaldırmaz. Dava açılmaması yalnızca ödeme yasağı kararının kaldırılmasına sebep olur. Davacı uygun süre içerisinde dava açmasa da genel zamanaşımı süreleri içerisinde istediği zaman mahkemeye başvurarak istirdat davası açabilir. Ayrıca senet bedelini haksız olarak tahsil eden kişiye karşı da sebepsiz zenginleşme davası açabilir³ (Göç Gürbüz, 2017: 193; Öztan, 1997: 294).

2.3.3.5. İstirdat davasında ispat yükü

TMK m. 6'ya göre “*Kanunda aksine bir hüküm bulunmadıkça, taraflardan her biri, hakkını dayandırdığı olguların varlığını ispatla yükümlüdür.*” İstirdat davasında da senedin rızası dışında elinden çıktığını iddia eden davacı, bu iddiasını ispatla mükelleftir. Senede zilyet olması sebebiyle mülkiyet karinesinden faydalanan davalıya ispat zorunluluğu yüklenemez (Gültekin, 2020: 157; Karakaya, 2014: 142). Yargıtay'ın da görüşü bu yöndedir. Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin E: 2002/360, K: 2002/648 sayılı kararına göre çeki elinde bulunduran davalı yeni hamil, çeki edinme sebebini ispatlamak zorunda değildir. Aksini kabul etmek kıymetli evrakın “soyutluk” ilkesini ortadan kaldırır (Aktaran: Karakaya, 2014: 142).

³ Sebepsiz zenginleşme TBK m. 77 vd. düzenlenmiştir. TBK m. 77'ye göre “ (1)*Haklı bir sebep olmaksızın, bir başkasının malvarlığından veya emeğinden zenginleşen, bu zenginleşmeyi geri vermekle yükümlüdür.*

(2)*Bu yükümlülük, özellikle zenginleşmenin geçerli olmayan veya gerçekleşmemiş ya da sona ermiş bir sebebe dayanması durumunda doğmuş olur.*”

TBK m. 79'a göre “ (1)*Sebepsiz zenginleşen, zenginleşmenin geri istenmesi sırasında elinden çıkmış olduğunu ispat ettiği kısmın dışında kalanı geri vermekle yükümlüdür.*

(2)*Zenginleşen, zenginleşmeyi iyiniyetli olmaksızın elden çıkarmışsa veya elden çıkarırken ileride geri vermek zorunda kalabileceğini hesaba katması gerekiyorsa, zenginleşmenin tamamını geri vermekle yükümlüdür.*”

TBK m. 80'e göre “(1)*Zenginleşen iyiniyetli ise, yaptığı zorunlu ve yararlı giderleri, geri verme isteminde bulunandan isteyebilir.*

(2)*Zenginleşen iyiniyetli değilse, zorunlu giderlerinin ve yararlı giderlerinden sadece geri verme zamanında mevcut olan değer artışının ödenmesini isteyebilir.*

(3)*Zenginleşen, iyiniyetli olup olmadığına bakılmaksızın, diğer giderlerinin ödenmesini isteyemez. Ancak, kendisine karşılık önerilmezse, o şey ile birleştirdiği ve zararsızca ayrılması mümkün bulunan eklemeleri geri vermeden önce ayırıp alabilir.*”

TBK m. 82'ye göre “ (1)*Sebepsiz Zenginleşmeden doğan istem hakkı, hak sahibinin geri isteme hakkı olduğunu öğrendiği tarihten başlayarak iki yılın ve her hâlde zenginleşmenin gerçekleştiği tarihten başlayarak on yılın geçmesiyle zamanaşımına uğrar.*

(2)*Zenginleşme, zenginleşenin bir alacak hakkı kazanması suretiyle gerçekleşmişse diğer taraf, istem hakkı zamanaşımına uğramış olsa bile, her zaman bu borcunu ifadan kaçınabilir.*”

Davalının, senedi kötünietli ya da ağır kusurlu olarak iktisap ettiği sabit değilse, davalı iyiniyetli kabul edilir. Davacı, senedi rızası dışında elinden çıkardığını her türlü delille ispat edebilir (Karakaya, 2014: 143).

2.3.3.6. İstirdat davasının sonuçları

Davacının uygun süre içerisinde açtığı istirdat davasını kazanması durumunda, davacının senet üzerindeki hak sahipliği hükme bağlanmış olur. Bu halde, davacının meşru hamil olduğu ispatlandığı için senedi ele geçirmiş olan davalı, senedi davacıya vermek zorundadır. Kararın kesinleşmesiyle birlikte davacı, borçluya ya da TTK m. 757/2'ye göre senet bedeli bir yere tevdi edilmişse bu yere başvurarak alacağını elde edebilir (Sezer, 2016: 229 aynı yönde bkz. Esenkar, 2007: 66-67; Göç Gürbüz, 2017: 194; Gültekin, 2020: 158; Günay, 2015: 71; Gürühan, 2015: 55; Karakaya, 2014: 145; Öztürk Dirikkan, 1990: 56; Şahin, 2019: 211). Fakat bunun için mahkemenin ödeme yasağı kararını kaldırmış olması gerekir. Zira ödeme yasağı kararı HMK m. 399'daki gibi kendiliğinden kalkmaz. Bunun için mahkemenin ödeme yasağı kararını kaldırmış olması gerekir. İstirdat davası kabul edildiğinde davacı, davaya konu olan senedi geri alma olanağına sahip olduğu için artık iptal talebinde bulunmasında hukuki yarar yoktur (Gürühan, 2015: 55; Şahin, 2019: 211).

İstirdat davası davacı aleyhine sonuçlanırsa, davaya konu olan senet üzerinde davacının hak sahibi olmadığına karar verilmiş olur ve senet davalıya iade edilir. Mahkemenin verdiği ödeme yasağı kararı da kaldırılır. Kararın kesinleşmesiyle birlikte davalı, borçluya ya da TTK m. 757/2'ye göre, senet bedeli bir yere tevdi edilmişse buraya başvurarak alacağını elde edebilir (Esenkar, 2007: 66-67 aynı yönde bkz. Göç Gürbüz, 2017: 194; Gültekin, 2020: 158; Günay, 2015: 71; Gürühan, 2015: 55; Karakaya, 2014: 145; Öztürk Dirikkan, 1990: 56; Şahin, 2019: 212; Sezer, 2016: 229). Fakat senet için verilen ödeme yasağı kararı kalkmış olmalıdır. Burada da istirdat davasının reddedilmesiyle davacının senet üzerinde hak sahibi olmadığı anlaşıldığı için iptal talebinde bulunulmasına gerek yoktur. Fakat yine de davacı iptal talebinde bulunursa, talep hukuki menfaat olmadığı gerekçesiyle reddedilir (Şahin, 2019: 211).

İstirdat davasında verilen kararlar maddi anlamda kesin hüküm oluşturur. Bu sebeple istirdat davasına ilişkin kararlarda ilk derece mahkemesinin verdiği kararlara karşı kanun yoluna gidilebilir.

2.3.4. İptal kararı alma hakkı

Senedin kimin elinde olduğunun tespit edilemediği hallerde ya da herhangi birinin eline geçemeyecek şekilde zayi olduğunda yani senet mutlak anlamda zayi olduğu durumlarda, senedi zayi eden kişi iptal kararı almalıdır.

Mahkeme iptal kararı verdiğinde senetteki hakkın sahibinin iptal talebinde senedi zayi ettiğini bildiren kişi olduğu ispatlanır ve senet iptal edilir. Kıymetli evrakta senetle hak iç içedir. Kural olarak borçlu senedi ibraz etmeyen hamile ödeme yapmak zorunda değildir. Bu ilkenin istisnası iptal kararında ortaya çıkmaktadır (Bakırcı, 2019: 106). Bu halde iptal kararıyla beraber, senedin vadesi gelmişse hak sahibi, hakkını senet olmadan talep edebilir. Eğer senedin vadesi henüz gelmemişse hak sahibi masrafları kendisi karşılamak üzere yeni bir senet düzenlenmesini talep edebilir. İptal kararında davacı senet zayi olmasaydı ödemesi için onu borçluya ibraz edecek olan, senedi elinde bulunduran kişidir. Bu kişi senedi ciro ile kazanmış da olabilir. (Göç Gürbüz, 2017: 81). İptal kararı bir çekişmesiz yargı işidir. Bu yüzden iptal davası denilmesinden önce iptal kararı denilmesini isabetli bulmaktayız. Zira davalarda davalı ve davacı olmak üzere iki taraf vardır ve davaya konu olan bir husumet söz konusudur. Lakin çekişmesiz yargı işlerinde bir husumet söz konusu değildir. Bu haliyle, kıymetli evrakın iptali kararı, davacıyı resen hak sahibi yapmaz (Öztürk Dirikkan, 1990: 15; Şahin, 2019: 102).

İptal talebinde bulunulmasıyla birlikte senedin hak sahibini teşhis fonksiyonu ortadan kalkmakta ve iptal talebinde bulunan tarafın senedin hak sahibi olduğu karine olarak kabul edilmektedir. Fakat iptal kararı maddi anlamda kesin hüküm oluşturmaz. Yani senedin sonradan ortaya çıkan gerçek hamili iptal kararının iptalini isteyebilir (Bakırcı, 2021: 106).

Üçüncü kişilerin yararı ve hukuki işlem güvenliğinin tesis edilmesi için kıymetli evrakın iptali ağır koşullara bağlanmıştır (TTK m. 663, 759, 760). İptal müessesesi bu haliyle, iptal isteminde bulunan kişi ile üçüncü kişiler arasında menfaat dengesinin korunmasına yardımcı olur (Şahin, 2019: 103).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KIYMETLİ EVRAKIN İPTALİNE İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

3.1. Kıymetli Evrakın Ziya Sebebiyle İptalinin Diğer İptal Davalarından Farkları

3.1.1. Adi senetlerin zayi olması sebebiyle açılacak iptal davasından farkı

Adi senetlerde borçlu borcunu ödemesine karşın alacaklı senedi borçluya ibraz edemiyorsa bu durum TBK m. 105'te düzenlenmiştir. Bu halde borçlu alacaklıdan borcu ödediğine dair resmen düzenlenmiş ya da usulüne uygun olarak onaylanmış bir belge veya ilmühabere düzenlenmesini isteyebilir. TBK m. 105 kıymetli evraka yönelik hükümlerin saklı tutulduğu da düzenlenmiştir (Bakırcı, 2021: 116).

Alacaklı, senedin iptaline yönelik olarak noterden “*resmen düzenlenmiş veya usulüne göre onaylanmış belge*” alabilir. Alacaklı, notere başvurarak borcun varlığını, borçludan aldığı senedin iptal edildiğini ve borcun ifa edilerek sona erdiğini gösteren düzenleme şeklindeki bir noter senedi düzenlenmesini veya bu hususlara yönelik beyanını içeren belgenin onaylanmasını isteyerek bu resmi belgeyi borçluya verecektir (Bakırcı, 2021: 116; Gümüş, 2021: 784; Kılıçoğlu, 2018: 813).

Adi senetlerin iptal edilmesi için mahkemeye başvurmaya gerek yoktur. Borçlunun talebi ile verilen belge yeterli kabul edilmiştir. Bunun sebebi olarak, kıymetli evrakın aksine adi senetlerde hak ile senet birlikteliği olmaması ve TBK m. 188 uyarınca, senet hamiline karşı her türlü definin ileri sürülebilmesinden kaynaklı, senedin iadesinin çok da önemli olmaması ileri sürülebilir (Göç Gürbüz, 2017: 88; Öztürk Dirikkan, 1990: 17).

Alacaklının borçlunun istemini kabul ederek belge düzenlemesi durumunda mesele yoktur. Lakin alacaklının bu talebi reddetmesi halinde borçlunun mahkemeden adi senedin iptali için karar alması gerekir. Kanunda bununla ilgili özel bir düzenleme olmadığı için iptal usulünü hâkim takdir etmelidir (Göç Gürbüz, 2017: 88; Öztürk Dirikkan, 1990: 17).

3.1.2. Bedelsizlik sebebiyle açılacak iptal davasından farkı

Kıymetli evrakın içerdiği borç, asıl borç ilişkisinden bağımsız olsa da, borcun ortaya çıkmasını sağlayan temel bir borç ilişkisi vardır (Kalfa, 2009: 129; Şahin, 2019: 121). Haliyle kambiyo senetlerinden doğan alacak hakkının soyutluğu, bunların asıl borç ilişkisinden bütünüyle bağımsız olduğu anlamını taşımaz (Öztürk, 2004: 56-57; Şahin, 2019: 121).

Kıymetli evrakın düzenlenmesine sebep olan temel ilişki, irade bozukluğundan dolayı sakatlanırsa ya da bu ilişki bir satım sözleşmesi olup, satılan mal tamamen veya kısmen teslim edilmez ya da ayıplı teslim edilirse senet karşılıksız (bedelsiz) kalacaktır. “*Hatır senedi*” olarak düzenlenen kıymetli evrakta da durum böyledir (Şahin, 2019: 121 aynı yönde bkz. Bahtiyar, 2020: 42; Karakaya, 2014: 64; Kayar, 2013: 29; Öztürk Dirikkan, 1990: 19).

TTK’da kıymetli evrakın zayi olması sebebiyle iptal talebi düzenlenmiştir fakat bedelsizlik sebebiyle iptal davası düzenlenmemiştir. Uygulamada, isim benzerliğinden dolayı ziya sebebiyle iptal talebi ile bedelsizlik sebebiyle iptal davası birbirine karışmaktadır (Karakaya, 2014: 63).

TTK’da düzenlenmeyen bu dava İİK m. 72’deki menfi tespit davasıdır ve hukuki açıdan TBK m. 77 vd. düzenlenen sebepsiz zenginleşme hükümlerine dayanmaktadır. Senette imzası bulunan her borçlu, doğrudan doğruya sadece hukuki ilişki içinde olduğu kişiye karşı bedelsizlik defini ileri sürebilir (Karakaya, 2014: 65). Bu yüzden bedelsizliğe sebep olan durumlar kişisel defî niteliğindedir ve emre ve hamile yazılı senette iyiniyetli hamile karşı ileri sürülememektedir. Bu durumda da senet borçlusu fakirleşirken, lehtar ise sebepsiz zenginleşecektir (Bahtiyar, 2020: 43; Karakaya, 2014: 65).

Bedelsizlik sebebiyle iptal davası ile zayi nedeniyle iptal kararı arasında birtakım farklar bulunmaktadır:

- Ziya sebebiyle alınan iptal kararı bir çekişmesiz yargı işidir. Bedelsizlik sebebiyle iptal davası hasımlı olarak açılan bir çekişmeli davadır.
- Ziya sebebiyle iptal kararını senedi zayi eden hamil talep etmektedir. Bedelsizlik sebebiyle iptal davası borçlu tarafından açılmaktadır. (Gültekin, 2020: 86 aynı yönde bkz. Bahtiyar, 2020: 44; Göç Gürbüz, 2017: 91; Öztürk Dirikkan, 1990: 20)

3.1.3. Ziya sebebiyle iptal talebinin ticari defterler ile belgelerin iptal olmasından farkı

Hukukumuzda kıymetli evrakın zayi olmasının yanında tacirin saklamak zorunda olduğu defter ve belgelerin zayi olması halinde bununla ilgili mahkemeden bir karar alınabileceği düzenlenmiştir. Şöyle ki; tacirin saklamakla mükellef olduğu defter ve belgelerin; doğal afet ya da çalınma sebebiyle ve kanuni saklama süresi içerisinde zayi olmuşa tacir bu durumu öğrendiği tarihten itibaren otuz gün içerisinde ticari işletmenin bulunduğu yer mahkemesinden kendine belge verilmesini isteyebilir. Mahkeme gerekli gördüğü delillerin toplanmasını isteyebilir (TTK m. 82/7) (Bakırcı, 2021: 120).

Görüldüğü gibi ticari defter ya da belgelerin zayi olmasında dava açma süresi 30 günlük hak düşürücü süreye tabiyken, kıymetli evrakın zayi olmasında iptal kararı alınabilmesi meşru hamil herhangi bir süreye bağlı kılınmamıştır (Bakırcı, 2021: 120).

Kıymetli evrakın zayi olmasında yetkili mahkeme hamilin yerleşim yeri mahkemesi ya da ödeme yeri mahkemesidir. Ticari defter ve belgelerin zayi olması halinde ise yetkili mahkeme ticari işletmenin olduğu yer mahkemesidir (Bakırcı, 2021: 121).

3.2. İptal Kararının Şartları

Mahkemeden iptal kararı alınabilmesi için kanun koyucu birtakım şartlar öngörmüştür. Bu şartların bir kısmı TTK m. 651’de sayılıyorken bazıları kanunda düzenlenmeyip işin niteliği gereği aranan şartlardır.

3.2.1. Senet zayi olmalıdır

TTK m 651’e göre; kıymetli evrakın iptal edilebilmesi için gerekli başlıca koşul, senedin zayi olmasıdır. Bu koşulun gerçekleşmediği hallerde, iptal talebinde bulunulmasında hukuki bir menfaat mevcut değildir. “*Kıymetli evrakın zayi edilmiş olması*” ifadesi, yalnızca senede yönelik bir durumu belirtir; senedin içerdiği hakla bir alakası yoktur (Şahin, 2019: 104 aynı yönde bkz. Bozer ve Göle, 2021: 48; Ertekin ve Karataş, 1998: 45; Esenkar, 2007: 76; Göç Gürbüz, 2017: 95; Gültekin, 2020: 92; Gürühan, 2015: 61; Öztan, 2021: 62; Pulaşlı, 2019: 91; Sezer, 2016: 135;).

Senedin zayi olmasından kasıt senedi ele geçiren kişilerin bilinmemesi ve senedin yırtılması veya senedin yangın sel gibi bir doğal afette tahribata uğraması nedeniyle

ibraz edilmesi anlaşılabilir. Önemli olan senedin herkese karşı ve objektif olarak zayi olmasıdır. Burada senedin aslı olmadığı için senedin fotokopisinin veya kopyasının olmasının bir ehemmiyeti yoktur (Göç Gürbüz, 2017: 95-96; Pulaşlı, 2019: 89-90). Burada dikkat edilmesi gereken diğer bir husus ise senedin hamilin iradesi dışında zayi olmasıdır. Hamil bilerek senedi yırtar ya da yakarsa senetteki hakka kendi isteğiyle son verdiği için iptal kararı için mahkemeye başvuramaz (Bakırcı, 2021: 110).

Senet mahkemeye ya da icra dairelerine verildikten sonra kaybolursa bu durumda iptal kararı alınamayacaktır. Zira Yargıtay'da, senedin hamilin elindeyken kaybolması durumunda iptal talebinde bulunabileceği, resmi makamlarda kaybolan senetler için hamile iptal talebinde bulunma külfeti yükletilemeyeceği kararına varmıştır (Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E: 1963/2663, K: 1963/4739; aktaran: Bakırcı, 2021: 110).

3.2.2. Senette yer alan hak devam etmelidir

Kanunda açık bir düzenleme bulunmamasına rağmen, işin özelliği gereği, senedin iptaline karar verilebilmesi için, senedi zayi eden kişinin, başka bir deyişle iptal talebinde bulunan davacının, senedin içerdiği hakkının ortadan kalkmamış olması gerekir (Öztan, 1997: 270; Karakaya, 2014: 47). Örneğin bu hak ifa sebebiyle ortadan kalkmışsa, senedin iptal edilmesine gerek kalmaz (Karakaya, 2014: 47). Yahut senetteki hak hiç doğmamış ya da doğması mümkün değilse, örneğin, senet alacaklıya verilmemiş ve iyiniyetli üçüncü kişi tarafından iktisap edilmesi mümkün değilse senedin iptali istenemez. Zira iptal kararının amacı hakkı senetsiz ileri sürebilmektir (Göç Gürbüz, 2017: 97).

Senetteki hakkın zamanaşımına uğramış olması, tek başına senedin kıymetli evrak özelliğini kaybetmesine neden olmayacağı ve hakkı sona erdirmeyeceği için iptal talebinde bulunulmasında engel bir durum yoktur. Ayrıca açık senetler hakkında da iptal talebinde bulunulabilir. (Bakırcı, 2021: 111).

3.2.3. Senedin zilyetliğini yeniden kazanmak imkânsız olmalıdır

Kıymetli evrakın zayi nedeniyle iptali daha çok alacaklının haklarını korumaya yöneliktir. Fakat senedin geçici olarak kaybolmaması gerekir. Eğer hamil zilyetliği geçici olarak kaybetmişse ve senedin kimde olduğu biliniyorsa, bu halde mahkemeden iptal kararı alınmaz. Yukarıda da belirtildiği gibi bu hallerde istirdat davası açılacaktır. Diğer bir deyişle, iptal kararı alınabilmesi için senedin kimin elinde

olduğunun bilinmemesi gerekir. Ancak senedin kimin elinde olduğu bilinmesine rağmen, bu kişinin nerede olduğu tespit edilemiyorsa, senedin ibrazı imkânsızlaşmış kabul edilir (Karakaya, 2014: 50; Öztan, 1997: 272).

3.2.4. İptali isteyen kişi hak sahibi olmalıdır

Mahkemeden senedin iptalini isteyen kişi, senedin zayi olduğunun öğrenildiği esnada senet üzerinde hak sahibi olmalıdır. Yani senedi ibraz edemeyen kişi, o senetteki hakkın alacaklısı olması gerekir. Kıymetli evrak hukukunda senet üzerinde hak sahibi olmaktan kastedilen şey, senede malik olmak ya da senet üzerinde sınırlı aynı hakka sahip olmaktır. Yani sadece senedin maliki değil, aynı zamanda senetteki hakkın alacaklısı, senedi rehin alan, intifa hakkı sahibi ve bunların temsilcisi iptal isteminde bulunabilir (Karakaya, 2014: 56). İntifa hakkı sahibi, senedi rehin alan ya da vekil gibi kişilere bu hakkın verilmiş olması, asıl malikin iptal talebinde bulunma hakkına engel değildir. Keşidecinin ise iptal talebinde bulunma hakkı yoktur lakin keşideci aynı zamanda hamil ise talepte bulunabilir (Bakırcı, 2021: 115). Bununla birlikte, hak sahiplerinden birinin dilekçesini geri çekmesi, diğerlerinin talebini etkilemez (Öztürk Dirikkan, 1990: 23; Şahin, 2019: 109).

Tahsil cirosu bir tür vekâlet kabul edildiği için kıymetli evrakı tahsil cirosuyla devralan kişinin de iptal talep etmeye hakkı vardır (Göç Gürbüz, 2017: 99 aynı yönde bkz. Bahtiyar, 2020: 39; Çeker, 2012: 493; Esenkar, 2007: 78; Gültekin, 2020: 91; Gürühan, 2015: 65; Karakaya, 2014: 57; Öğütçü ve Altın, 1980: 149; Öztürk Dirikkan, 1990: 22; Sezer, 2016: 140; Şahin, 2019: 109). Yargıtay'da senedi tahsil cirosuyla elinde bulunduran kişinin vekil hamil olduğunu belirterek senedin bu kişinin elinde zayi olması durumunda iptal isteminde bulunmaya yetkisi olduğu kararına varmıştır (Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E: 1966/1336 K: 1966/5120; aktaran: Şahin, 2019: 109). TBK m. 506/2'ye göre, "*Vekil üstlendiği iş ve hizmetleri, vekâlet verenin haklı menfaatlerini gözeterek, sadakat ve özenle yürütmekle yükümlüdür.*" Bu sebeple, senedi tahsil cirosuyla devralan vekil, cirantanın yararına uygun olarak davranmalı, borcunu eksiksiz bir biçimde ifa etmelidir. Aksi takdirde, TBK m. 112 vd. göre cirantaya karşı sorumlu olur (Şahin, 2019: 110).⁴ Bir anonim şirketin hisse senedi zayi

⁴ TBK m. 112'ye göre "Borç hiç veya gereği gibi ifa edilmezse borçlu, kendisine hiçbir kusurun yüklenemeyeceğini ispat etmedikçe, alacaklının bundan doğan zararını gidermekle yükümlüdür."

olduğunda ise anonim şirket değil, hissedarlar iptal talebinde bulunmalıdır (Karakaya, 2014: 57; Öztan, 1997: 271).

TMK m. 974'e göre; *“(1)Zilyet, bir sınırlı ayni hak veya bir kişisel hakkın kurulmasını ya da kullanılmasını sağlamak için şeyi başkasına teslim ederse, bunların ikisi de zilyet olur. (2) Bir şeyde malik sıfatıyla zilyet olan asli zilyet, diğeri fer'i zilyettir.”*

Senedin asli zilyedi olmayan, senedi saklama amacıyla geçici olarak elinde bulunduran kişinin ya da senet borçlusunun zayi olan senet için iptal talebinde bulunması söz konusu değildir. Senet üzerinde hak sahibi olmayan kişilerin iptal talebinde bulunması durumunda, davacının hukuki menfaati olmadığı gerekçesiyle talebi reddetmelidir (Bakırcı, 2021: 116; Sezer, 2016: 140; Yargıtay'ın bu yönde kararı için bkz. Yargıtay E: 2015/453, K: 2015/4904, T: 08/04/2015 Erişim Tarihi: 04.10.2022).

3.2.5. Zayi olan senet kanunen iptali mümkün olan senetlerden olmalıdır

Bütün senetler TTK'ın iptale ilişkin hükümlerine göre iptal edilemez. Senet, kanunen iptali istenebilen senetlerden olmalıdır. Kanun bu konuda emredici nitelikte hükümler düzenlemiştir. Hukuki işlem yoluyla bilhassa borçlunun senet üzerine yazacağı beyanlarla bu hükümleri ortadan kaldırması mümkün değildir. Bu tür hukuki işlemler geçersizdir. Mevcut hükümlere yer vermediği sürece irade serbestisi ilkesine yer verilebilir (Öztan, 1997: 272; Karakaya, 2014: 50). Örneğin hamil, senedin üzerine iptal şerhi koymuşsa, senet kıymetli evrak özelliğini kaybedeceğinden iptali istenemez (Şahin, 2019, 114; Yargıtay 11. HD., E: 2013/18292, K: 2014/6437, T: 02/04/2014 Erişim Tarihi: 04.10.2022).

Kural olarak yalnızca kıymetli evrakların iptali istenebilir. Örneğin, kooperatif veya limited şirketlerin çıkardıkları senetler, kıymetli evrak sayılmadıkları için, kıymetli evrakın iptaline ilişkin maddelere dayanılarak iptalleri istenemez. Bunlar TBK m. 105'e göre iptal edilebilir. Banka teminat mektupları da kıymetli evrak olmadıkları için iptal edilemezler (Bakırcı, 2021: 113). Borç senedi olmayan evrak da iptal edilemez. Mesela protesto evrakı için iptal talebinde bulunulamaz. Dolayısıyla ilk olarak, senedin kıymetli evrak olup olmadığı araştırılmalı, daha sonra ise bu evrakın iptal edilmesinin kanunen yasaklanıp yasaklanmadığına bakılmalıdır. Bu konuda tek ve genel bir kural olmadığı için, her senet için ayrı ayrı bu hususlar tespit edilmelidir (Karakaya, 2014: 51; Öztan, 1997: 271).

Kanun koyucu zayi olan para ve sürrogatları için (para yerine geçen kaim değerler) “iptal edilemezlik” kuralını getirmiştir. TTK m. 668/1’ e göre, “Banknot ve büyük miktarda çıkarılıp görüldüğünde ödenmesi gereken ve para yerine ödeme aracı olarak kullanılan ve belirli bedelleri yazılı olan diğer hamile yazılı senetlerin iptaline karar verilemez.” Anılan kanun maddesinde “Büyük miktarda çıkarılıp, görüldüğünde ödenmesi gereken ve para yerine ödeme aracı olarak kullanılan hamile yazılı senetler” ile Türkiye’de bulunmayan para sürrogatların iptal edilemeyeceği belirtilmiştir (Karakaya, 2014: 55).

TTK m. 680’e göre, açık kambiyo senedi diğer bir ifadeyle yalnızca borçlu keşidecinin imzası olan senetler de iptal edilebilir. Fakat boş senetler kambiyo senedi olmadığı için iptal edilemezler. Uygulamada sıkça karşılaşılan durumlardan birisi de boş çek karnesinin çalınmasıdır. Bu halde boş çek yaprakları kıymetli evrak olmadığı için iptalleri talep edilemeyecektir. Bu halde keşideci borçlu olmadığını ispatlamak için menfi tespit davası açmalıdır (Bakırcı, 2021: 113-114). Yargıtay, boş çek yaprakları kıymetli evrak sayılmayacağından iptalinin talep edilemeyeceği yönünde karar vermiştir (Yargıtay 12. HD. E: 2016/1659, K.: 2017/1116 T: 27/02/2017, Erişim Tarihi: 05.10.2022).

3670 sayılı Milli Piyango Teşkilatına Dair Kanununun 5772 sayılı kanunla değiştirilen 10. maddesine göre milli piyangoonun aslının sunulması zorunluydu. Fakat bu madde 04.04.1988 tarihli 320/58 sayılı KHK ile yürürlükten kaldırılmıştır. Dolayısıyla milli piyango biletinin iptali mümkündür. Bileti zayi eden hamil mahkemeden biletin iptalini isteyebilir (Bakırcı, 2021: 114; Göç Gürbüz, 2017: 129). Yargıtay’a göre kıymetli evrakın iptaline yönelik hükümler kambiyo senetleri için uygulanacak olup, milli piyango biletleri için uygulanmayacaktır. Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E: 2012/18529, K: 2013/10757 sayılı kararında, TTK’da yer alan kıymetli evrakın iptaline ilişkin hükümler kambiyo senetlerine yönelik olup bu maddelerin yorum yoluyla milli piyango biletlerine uygulanması mümkün değildir. Bilet sahiplerinin başvurusu üzerine nasıl bir işlem yapılacağına ilişkin yetki ve tasarruf idarenin takdirinde olduğu için davanın reddine karar verilmiştir (Bakırcı, 2021: 114-115 Erişim Tarihi: 05.10.2022). Bu halde Yargıtay’ın bu kararı ile KHK çelişki vardır. Yargıtay mevcut KHK’ya rağmen milli piyango biletlerinin mahkeme kararıyla iptal edilemeyeceğine karar vermiştir.

3.3. İptal Kararı Alınması ve Yargılama Süreci

3.3.1. İptal talebinde bulunan taraf

Senedin zayi olması halinde kimin iptal talebinde bulunabileceği hususunda TTK'da herhangi bir düzenleme mevcut değildir. Fakat TTK m. 651/2'ye göre, senet zayi olduğunda senet üzerinde hak sahibi olan kişiler iptal talebinde bulunabilecektir.

Kıymetli evrak zayi olduğu sırada senette hak sahibi olan kişiler iptal talebinde bulunabilecektir. Keşideci aynı zamanda senedin hamiliyse mahkemeden senedin iptal edilmesini isteyebilecektir (Bakırcı, 2021: 121). Ancak keşideci hamil değilse hukuki menfaati olmadığından dolayı iptal talebinde bulunamayacaktır. Zira İİK m. 72'ye göre, keşideci menfi tespit davası açabilecektir (Karakaya, 2014: 67). Yargıtay 25/02/2021 tarihli kararında, senet zayi olduğu sırada hak sahibi olan kişilerin iptal talebinde bulunabileceği, iptali yalnızca senedi elinde bulunduran son hamilin isteyebileceği, keşidecinin iptal talebinde bulunamayacağı kararına varmıştır (Yargıtay 11. HD. E: 2020/4911, K: 2021/1702 Erişim Tarihi: 05.10.2022). Bu kararlar paralel olarak Bakırköy 6. Asliye Ticaret Mahkemesi;

“Zayi olmuş çek hakkında keşideci, ibraz süresi geçtikten sonra çekten cayabilir veya çekte imzası yoksa her zaman muhatap banka şubelerini çekteki imzanın kendisine ait olmadığı yönünde uyarabilir veyahut hamile karşı menfi tespit davası veyahut da lehtara karşı menfi tespit ve/veya istirdat davası açabilir.” şeklinde karar vererek iptal talebini usulden reddetmiştir (Bakırköy 6. Asliye Ticaret Mahkemesi, E: 2021/74 K: 2021/80, Erişim Tarihi: 12.10.2022).

Senede hamil olmayan keşidecinin iptal talebinde bulunması halinde hâkim bu talebi usulden reddedecektir. Zira hukuki menfaat bir dava şartıdır ve HMK m.115'e göre yargılamanın her aşamasında hâkim tarafından resen incelenir (Budak ve Karaaslan, 2021: 178 aynı önde bkz. Karakaya, 2014: 67; Pekcanitez, 2022: 211).

Genel olarak kabul edilen görüşe göre, senet üzerinde yalnızca şahsi borç ilişkisinden kaynaklanan bir hakka sahip olan kişi iptal talep edemeyecektir. Yani iptal talebinde bulunabilmek için senedin temsil ettiği alacak üzerinde değil, senet üzerinde bir aynı hakka sahip olmalıdır (Bakırcı, 2021: 121; Karakaya, 2014: 71). Örnek verecek olursak, alıcı satış sözleşmesi ifa edilmeden önce senet üzerinde hak sahibi olmadan, ziya sebebiyle iptal talebinde bulunamaz. Senedin devrine yönelik sözleşme yapılmış

ancak henüz zilyetlik devredilmemişse, senedi devretmeyi düşünen kişi iptal talebinde bulunabilecektir (Karakaya 2014: 71).

Kambiyo senedi bankaya ya da herhangi bir kişiye tahsil ciroyuyla devredildiğinde banka da iptal istemeye yetkili olacaktır (Bakırcı, 2021: 122). Zira tahsil ciroyu bir vekâlet türüdür. Vekilin en önemli borçlarından biri de vekâleti iyi şekilde ifa etmektir. Bu sebeple, senedi tahsil ciroyuyla devralan vekil, cirantanın menfaatine uygun davranarak, borcunu eksiksiz bir biçimde yerine getirmelidir. Aksi takdirde, cirantaya karşı TBK m. 112 uyarınca sorumlu olacaktır. Alacağın tahsili için bir basamak olan iptal talebi de vekilin borçları arasında yer aldığı için senedi tahsil ciroyuyla devralan vekilin de iptal talebinde bulunma yetkisi olmalıdır (Karakaya, 2014: 69-70; Öztürk Dirikkan, 1990: 23). Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 2015 tarihinde, çekin iptali talebinde, bankanın hamil değil muhatap olduğunu bu sebeple iptal talebinde bulunmasında hukuki menfaatinin bulunmadığına karar vermiştir. Somut olayda talepte bulunan bankanın vekili, *“Müvekkili bankaya müşterisi tarafından keşide edilen çekin karşılıksız çıktığını, ilgili şube yasal yükümlülük bedeli olan 470 TL’yi ödedikten sonra çekin şube tarafından diğer şubeye gönderildiğini ve diğer şubede kaybolduğunu”* iddia ederek iptal talebinde bulunmuştur (Yargıtay HGK E: 2013/1884 K: 2015/1059 Erişim Tarihi: 14.01.2022). Kanaatimizce Yargıtay’ın bu kararı yerinde olmamıştır. Bu olayda banka şubesinin iptal talebinde bulunabileceği düşüncesindeyiz. Zira banka şubesi burada vekil hamil konumundadır ve iptal talebinde bulunmasında hukuki menfaati vardır.

Her ne kadar e TTK m. 573/3’te dilekçe sahibinden senedin zilyedi olarak söz edilmekte ise de, yalnızca bu durum iptal talep edilebilmesi için yeterli değildir. Hak sahipliğini zilyetliği içine alacak şekilde genişletirsek, hırsızın dahi iptal talebinde bulunabileceğini kabul etmek gerekir. Ancak kanundaki iptale ilişkin hükümleri bir bütün olarak incelersek, hak sahibi ya da çeşitli sebeplerle senedin meşru hamili olmanın bilhassa istendiği görülecektir. Dolayısıyla, yalnızca zilyet olan kişinin iptal talep edemeyeceği sonucuna varılabilir (Karakaya, 2014: 70; Öztürk Dirikkan, 1990: 23).

Şahıs sigortalarında, sigorta poliçesinin zayi olması halinde lehine sigorta yapılan kişi iptal talebinde bulunabilir (Karakaya, 2014: 70; Öztürk Dirikkan, 1990: 24).

Anonim Şirket hisse senetlerinin zayi olması durumunda, senedin iptalini Şirket değil hissedar talep etmelidir. Bu durumda senedin yalnızca zilyedi olan Şahsın ya da borçlunun iptal talebinde bulunma yetkisi yoktur. Mühim olan senet üzerinde hak sahibi olmaktır (Bakırcı, 2021: 122; Göç Gürbüz, 2017: 100).

İptal talebinde bulunulan senette hak sahibi olmayan kişiler iptal talebinde bulunmuşsa mahkeme bu talebi reddedecektir (Bakırcı, 2021: 122). Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E: 2014/18906, K: 2015/4369 sayılı ve 30/03/2015 tarihli kararında, senetteki hakkın maliki olmayan, rehin hakkı alacaklısı sıfatı taşımayan ya da intifa hakkı sahibi olmayan bir kişinin iptal talebinde bulunma hususunda taraf ehliyeti olmadığı kararna varmıştır. Yargıtay bahse konu kararında, bilhassa yalnızca zilyet olan kişinin ya da borçlunun iptal talebinde bulunamayacağına karar vermiştir (Erişim Tarihi: 05.10.2022.)

İptal talebinde bulunan kişi, senet zayi olduğu sırada senet üzerinde hak sahibi olduğu konusunda olumlu izlenim oluşturacak delilleri mahkemeye delilleri mahkemeye sunması gereklidir. İstanbul BAM 14. HD, E: 2020/1498, K: 2020/1110 sayılı kararna göre, çekin ön ve arka yüzünün bulunduğu fotokopi önemli bir ispat aracıdır. Çek fotokopisinin olmadığı hallerde ise çek bedeli, muhatap bankanın ticari unvanı, ödeme yeri, düzenleme yeri ve tarihi ile keşidecinin adının talep dilekçesinde belirtilmesi gerekir (Erişim Tarihi: 12.10.2023).

3.3.2. İptal talebinde husumet

Ziya sebebiyle iptal talebinde işin özelliği ve meydana getireceği sonuçlar sebebiyle husumet mevcut değildir. Hasımsız olarak böyle bir talepte bulunulması halinde, senet borçlusuna, iptal kararı alan kişiye ödeme yaparak borcundan kurtulma olanağı verdiği gibi ileride senedi ibraz eden meşru hamile senedin iptal kararının iptalini talep etme hakkı verir. Bu şekilde gerçek hak sahibi ortaya çıkmış ve haliyle de borçlunun iki kere ödeme yapma tehlikesi ortadan kalkmış olur (Karakaya, 2014: 72).

Senedi ele geçiren kişinin ortaya çıkması bu kişiyi iptal talebine taraf yapmayacaktır. Örneğin, ilanlar sonucunda çeki elinde bulunduran kişinin, çeki mahkemeye ibraz etmesi, bu kişiyi iptal talebinin tarafı haline getirmeyecektir (Yargıtay 11. HD. E: 2013/10348, K: 2014/6799 Erişim Tarihi: 14.10.2022). Zira senedi ele geçiren kişi ortaya çıktığı zaman mahkeme, iptal talebinde bulunan kişiye

istirdat davası açması için süre verecektir (Bakırcı, 2021: 122). Senedi ele geçiren kişi süresinde açılan istirdat davasının tarafı olacaktır.

3.3.3. İptal kararında görevli ve yetkili mahkeme

TTK'da iptal kararında hangi mahkemenin görevli konusunda açık bir düzenleme mevcut değildir. Bundan dolayı genel kuraldan hareket edilerek bir sonuca varılacaktır.

Kıymetli evrakın iptali bir çekişmesiz yargı işidir. HMK m. 383'e göre, çekişmesiz yargı işlerinde görevli mahkeme aksine hüküm bulunmadığı sürece sulh hukuk mahkemesidir. TTK m. 5'e göre ise; *“Aksine hüküm bulunmadıkça, dava olunan şeyin değerine veya tutarına bakılmaksızın asliye ticaret mahkemesi tüm ticari davalar ile ticari nitelikteki çekişmesiz yargı işlerine bakmakla görevlidir.”*

Bu halde TTK'nın ilgili hükmü uyarınca, 6335 sayılı Türk Ticaret Kanununun yürürlüğe girdiği 01/07/2012 tarihinden itibaren ticari nitelikteki çekişmesiz yargı işlerinde, talebin miktar ve değerine bakılmaksızın görevli mahkeme asliye ticaret mahkemesi olacaktır. Asliye ticaret mahkemesinin olmadığı yerlerde TTK m. 5/4'e göre asliye hukuk mahkemesi iptal kararı vermede görevli olacaktır. Bu düzenleme yerinde bir düzenlemedir. Zira aynı türden dava ve uyuşmazlıklara aynı mahkemede bakılması, ihtisaslaşma ve hukuk uygulamasında birliğin sağlanması açısından isabetli olmuştur (Kurt Konca, 2013: 120; Şahin, 2019: 126).

HMK m. 1'e göre, mahkemelerin görevleri kanunla düzenlenir ve kamu düzenine ilişkin bir dava şartıdır. Dolayısıyla her aşamada mahkeme tarafından resen incelenir ve taraflar her aşamada görevsizlik iddiasını ileri sürebilir.

Kıymetli evrakın iptalinde hangi mahkemenin yetkili olacağı hususunda da TTK'da açık bir hüküm mevcut değildir. HMK m. 6'ya göre, aksine bir hüküm bulunmadıkça yetkili mahkeme davalının yerleşim yeri mahkemesidir. Fakat kıymetli evrakın iptali kararında davalı taraf bulunmadığı için bu maddeye dayanılarak iptal talebinde bulunulamayacaktır (Göç Gürbüz, 2017: 108; Öztürk Dirikkan, 1990: 62). TTK m. 757/1'de ödeme yasağı kararının ödeme yeri veya hamilin yerleşim yeri mahkemesinden talep edilebileceği düzenlenmiştir. Bu madde kıyasen iptal kararı için de uygulanacaktır. Bu halde iptal kararı ödeme yeri veya hamilin yerleşim yeri mahkemesinden talep edilebilecektir (Göç Gürbüz, 2017: 108).

TTK m. 661/2’de hamile yazılı senetlerin iptalinde yetkili mahkeme düzenlenmiştir. Borçlunun yerleşim yeri mahkemesi ya da pay senetleri için anonim şirketin merkezinin olduğu yer asliye ticaret mahkemesi iptal yetkilidir.

TMK m. 925’te açıklık bulunmamasına karşın, ipotekli borç senedi ile irat senedinin iptalinde yetkili mahkeme gayrimenkulün bulunduğu yer mahkemesidir (Göç Gürbüz, 2017: 108-109 aynı yönde bkz. Kınacıoğlu, 1999: 64; Öztan, 1997: 302).

İptale ilişkin hükümler emredici niteliktedirler ve çekişmesiz yargı işlerinde yetki kamu düzenine ilişkindir. Bunun için mahkeme yetkiyi resen dikkate almalıdır (Esenkar, 2007: 91; Karakaya, 2014: 81). Ayrıca, kıymetli evrakın iptalinde yetki sözleşmesi yapılamaz (Karakaya, 2014: 81).

3.3.4. İptal kararında ispat yükü

Kıymetli evrakın zayi olması sebebiyle iptalinde, senedin hak sahibinin rızası dışında elinden çıktığını senette hak sahibi olan davacı ispatlamalıdır. Zaten özelliği gereği hasımsız olarak talep edildiği ve davalı taraf olmadığı için ispat yükü dilekçe sahibinin üzerindedir. (Bakırcı, 2021: 124-125). Ayrıca özelliğine uygun düşmediği için ziya sebebiyle iptal talebinde HMK m. 228’de düzenlenen yemin deliline başvurulmaz (Bakırcı, 2021: 124; Gültekin, 2020: 167).

Kıymetli evrakın iptali talebinde, davacının senedi rızası dışında elinden çıkardığını kesin olarak ispatlamasına lüzum yoktur. Davacının mahkemeye olumlu izlenim yaratacak kadar delil göstermesi yeterlidir (Bakırcı, 2021: 125; Karakaya, 2014: 87). Yargıtay, iptal talebinde bulunan kişinin mahkemeye olumlu bir izlenim uyandıracak kadar delil sunmasının yeterli olduğu, aksinin kabulü ile talep edenin daha fazlasını ispata zorlanmasının ziya sebebiyle iptal hükümlerinin uygulanmasını imkânsız hale getireceği kararına varmıştır (Yargıtay 11. HD. E: 2014/1130, K: 2014/8954, T: 12/05/2014; Yargıtay 11. HD. E: 2015/14291 K: 2016/2204, T: 29/02/2016, Erişim Tarihi: 05.10.2022). Ayrıca davacı, iptal edilmesini istediği senedin nerede zayi olduğunu ispatlamak zorunda değildir (Bakırcı, 2021: 125; Sezer, 2016: 242).

3.3.5. İptal kararında senedin ferdileştirilmesi

TTK m.759/2’ye göre, kıymetli evrakı iptal ettirmek isteyen kişi, senedin bir örneğini mahkemeye vermeli ya da dilekçesinde senedin esas içeriğine dair yeteri kadar bilgi

vermelidir. Aksi takdirde mahkeme senedin iptaline karar veremez. Bu sebeple senedi kimin düzenlediği, düzenlenme yeri ve tarihi, içerdiği hakkın türü, vadesi ve ne tür bir senet olduğu vs. hakkında yeterli bilgi verilmelidir (Karakaya, 2014: 88 aynı yönde bkz. Göç Gürbüz, 2017: 110; Gültekin, 2020: 168; Gürühan, 2015: 75; Öztürk Dirikkan, 63; Şahin, 2019: 135). Senet hamile yazılı hisse senedi ya da tahvil gibi seri şeklinde çıkan bir senetse, senedin numarası da belirtilmelidir (Gültekin, 2020: 168; Şahin, 2019: 135). Senedin bu gibi özelliklerinin iptal dilekçesinde belirtilmesi, hem senedin ferdileşmesini sağlar hem de mahkemenin senedin kıymetli evrak olup olmadığını tespit etmesine yardımcı olur (Şahin, 2019: 135; Yaman, 2004: 50).

Sahibine yeni faiz kuponu ve temettü kuponu verilmesini sağlayan kıymetli evraka talon denir. TTK m. 661/4'e göre, kupon tablosu ya da talon içeren bir senette hamil, bu kupon tablosu ya da talonu kaybederse, senedin asıl bölümünün ibrazı, talebin haklı olduğunun ispatı için yeterli sayılır.

3.3.6. İptal kararında mahkeme tarafından izlenecek yöntem

İptal kararında mahkeme ilk olarak görev ve yetki incelemesi yapar dava dilekçesinin usule uygunluğunu araştırır. Ayrıca mahkeme davanın dava açmaya yetkili kişi tarafından açılıp açılmadığını incelemelidir. Kıymetli evrakın iptalini isteyen kişi senedin zilyedi ve senet üzerinde hak sahibi olmalıdır (Göç Gürbüz, 2017: 111).

Mahkeme iptal talebinde bulunan senedin kıymetli evrak olup olmadığını araştırmalıdır. Zira kıymetli evrak niteliğine haiz olmayan senetler iptal edilemeyecektir. Senet kıymetli evrak değilse TBK m. 105 vd. göre iptal edilecektir (Göç Gürbüz, 2017: 111). Yargıtay 11. Hukuk Dairesi;

“TTK'ya göre senedin zayi olması halinde iptalinin istenebileceği düzenlenmiştir. İptalin istenebilmesi için gerekli şartlardan biri de senedin içerdiği hakkın varlığını devam ettirmesidir. Bununla beraber senetteki hakkın zamanaşımına uğramış olması iptal kararı verilmesine engel değildir. Bu durumda mahkemece iptali istenen çekin, zamanaşımına uğramış olmasının tek başına çekin iptal edilmesini engellemeyeceği gözetilerek iptal için diğer şartların bulunup bulunmadığının değerlendirilmesi ve sonucuna göre karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde karar verilmesi doğru görülmemiş, kararın bu sebeple bozulması gerekmiştir.” şeklinde karar vermiştir (Yargıtay 11. HD. E: 2016/12638, K: 2018/4213, Yargıtay 11. HD. E: 2012/6669, K: 2013/4903 Erişim Tarihi: 14.01.2022).

Senedin çalınması ya da kaybolması gibi durumlarda, senedin zayi olayı bazen kesindir. Bazen de bir olaydan fiili karine ile senedin zayi olduğu sonucuna varılabilir. Örneğin, bir evin yanması halinde, evdeki senedinde yanmış olduğu kabul edilebilir. Benzer şekilde; hisse senedi ve tahvil gibi senet belirli dönemlerde faiz ya da kâr isteme hakkını sağlıyorsa ve uzun bir süre boyunca faiz ya da kâr istemiyle kimse borçluya başvurmamışsa, senedin büyük ihtimalle zayi olduğu sonucuna varılabilir (Gültekin, 2020: 169; Öztürk Dirikkan, 1990: 64-65).

3.3.7. İptal kararının ilan aşaması

3.3.7.1. İlanın yapılması

Kıymetli evrakın zayi nedeniyle iptali talebinde mahkeme tarafından yapılacak ilan süreci TTK m.760 vd. maddelerde düzenlenmiştir. TTK m.760'a göre, hâkim, iptal talebinde dilekçe sahibinin iddialarını inandırıcı bulursa, ilan yolu ile senedi elinde bulunduran kişiyi senedi mahkemeye getirmeye davet eder. Bu davette senetle ilgili bilgilerde yer alır ve ilanda belirtilenin aksine davranılması halinde senedin iptal edileceği bildirilir. İlanın yapılmasındaki amaç, bir hak sahibinin olması halinde bu kişinin ortaya çıkmasını sağlamak ve böylece iyiniyetli üçüncü kişilerin çıkarlarını korumaktır. Senetteki hakkın değeri ne olursa olsun ilan yapılmalıdır. Fakat ilan ile ilgili tedbirler alınırken, mahkeme senedin değerini göz önünde bulundurmalıdır. Değeri az olan bir senet için ülke çapında yayınlanan birkaç gazetede ilan yapılmasına karar verilmesi durumunda, ilanın masrafı senetteki alacağın tutarını aşabileceğinden, iptalin bir yararı olmayacaktır (Karakaya, 2014: 90). Eğer birden fazla senedin iptali talep ediliyorsa, bu senetler için farklı farklı değil, tek bir ilan yapılır ve senetler bu ilanda ayrıntılı bir şekilde açıklanır (Eriş, 2014: 512; Şahin, 2019: 139).

TTK m. 663'e göre, hamile yazılı senetler için senedi getirme süresi ilk ilan tarihinden itibaren en az altı ay olarak belirlenmelidir. Emre yazılı senetler için ise TTK m. 761/1 uyarınca, senedi ibraz süresi en az üç ay en çok bir yıl olarak belirlenir. Fakat vadesi gelmiş senetlerde zamanaşımı süresi üç ay geçmeden dolarsa, TTK m. 761/2'ye göre mahkeme üç aylık süreyle bağlı değildir. Vadesi gelen senetler için süre ilk ilan gününden, vadesi gelmemiş senetler için ise, vadenin gelmesiyle işlemeye başlar (TTK m. 761/3) (Şahin, 2019: 138-139).

İlan, Türkiye Sicil Gazetesinde üç kere yapılır. İlanda, senedin ibraz edilmemesi durumunda iptal edileceği muhakkak suretle bildirilir. TTK m. 762/2'ye göre ise

“Özellik gösteren olaylarda, mahkeme, uygun göreceği daha başka ilan önlemlerine de başvurabilir.” Dava konusunun önem ve değerine göre ilan sayısının artırılması, Türkiye Sicil Gazetesi’ne ilaveten yerel veya ulusal gazetelerde ya da radyoda ilan yapılması gibi tedbirler mahkemenin verebileceği başkaca tedbirlere örnek olarak gösterilebilir (Gürühan, 2015: 80 aynı yönde bkz. Esenkar, 2007: 86; Şahin, 2019: 139). Yargıtay bir kararında, sadece yerel gazetede yapılan ilanın yetersiz olduğuna karar vermiştir (Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E: 1983/1214, K: 1983/1320; aktaran: Şahin, 2019: 139).

Yargıtay başka bir kararında ise ilan metnini hazırlamanın mahkemenin sorumluluğu olduğuna, bu sebeple yanlış ilan yapılmasının sorumluluğunun davacıya yüklenemeyeceğine, gerektiğinde mahkemenin bir düzeltme ilanı yaparak davaya konu senetle ilgili bir karar vermesi gerektiğine hükmetmiştir (Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, E: 2012/14192, K: 2012/10965; aktaran: Eriş, 2014: 513)(Eriş, 2014: 413; Şahin, 2019: 139).

3.3.7.2. İlanın sonuçları

Yapılan ilanlar sonucunda senedi elinde geçiren kişi ortaya çıkmazsa, mahkeme senedi iptal eder. İstanbul Anadolu 5. Asliye Ticaret Mahkemesi 28.05.2021 tarihinde;

“İlanda belirtilen 3 aylık yasal süre içerisinde çekler mahkememize ibraz edilmemiştir. Muhatap bankalar ile yapılan yazışmalara göre, çek bilgilerinin doğru olarak teyit edildiği, dava konusu çeklerin muhatap bankalara ibraz edilmediği ve takasa sunulmadığı anlaşılmıştır. Tüm dosya kapsamına göre, dava konusu çeklerin davacı yedinde iken zayii olduğu sonucuna varıldığından davanın kabulüne dair karar verilmiştir.” şeklinde karar vermiştir (İstanbul Anadolu 5. Asliye Ticaret Mahkemesi E: 2020/645, K: 2021/507, Erişim Tarihi: 12.01.2022).

Senedi ele geçiren kişi ortaya çıkarsa, TTK m. 763’e göre mahkeme davacıya senedi ele geçiren kişiye karşı istirdat davası açması için süre verir. Davacı, senedi ele geçirene karşı süresi içinde istirdat davası açmazsa TTK m. 665 ile m. 763 gereği mahkeme senedi getirene iade eder ve ödeme yasağı kararını da kaldırarak iptal talebini reddeder. Davacı senedi elinde bulunduran kişiye karşı istirdat davası açarsa, istirdat davasında verilen karar kesin hüküm olacağı için iptal talebine bakan mahkeme istirdat davasının sonucuna göre karar verecektir. Eğer davacı istirdat davasını kazanırsa iptal talebi konusuz kalacağı için mahkeme karar verilmesine yer olmadığına yönelik karar verir. Senedi ele geçiren kişi istirdat davasını kazanırsa bu halde iptal

talebinde bulunulan mahkeme, talepte bulunanın aktif husumet ehliyeti olmaması nedeniyle davayı reddeder. İstirdat davasının her iki sonucunda da iptal talebinde bulunulan mahkeme ödeme yasağı kararını kaldırır (Bakırcı, 2021: 130).

Senet mahkemeye getirilmesine rağmen tevdi edilmeyip yalnızca gösterilirse, mahkemenin ne yapması gerektiği hususunda kanunda açık bir düzenleme yoktur. Öztan'a göre, bu halde kanunun emredici hükmü yerine getirilmediği için senet verilen sürede mahkemeye getirilmemiş kabul edilir. Bu durumda hâkim iptal kararı vermelidir (Göç Gürbüz, 2017: 116; Öztan, 1997: 299). Bizimde isabetli bulduğumuz diğer görüşe göre ise senedin bankaya ibraz edilmesiyle birlikte istirdat davası açılmasının şartları gerçekleşmiş olur. Bu halde mahkeme senet bankaya ibraz edildiği için iptal talebinin konusuz kalmasından dolayı karar vermeye yer olmadığına karar vermelidir. Ayrıca nihai kararlar birlikte istirdat davası açılması için uygun bir süre vermeli ve verilen süre içinde istirdat davası açılmazsa, ödeme yasağının kaldırılacağı bildirilmelidir. Bu halde de yapılan ilanlar sonucu verilen süre içinde, senet mahkemeye ibraz edilmezse, mahkeme senedin iptaline karar verir (Göç Gürbüz, 2017: 116; Karakaya, 2014: 92). Yargıtay'a göre, iptal talebi görüldüğü sırada senet hamili ortaya çıkarsa, talepte bulunana, hamile karşı istirdat davası açması için süre verilmeli, istirdat davasının açılması halinde iptal talebinin konusuz kalması sebebiyle karar verilmesine yer olmadığına, açılmaması halinde ise iptal talebinin reddedilmesine karar verilmelidir (Yargıtay 11. HD. E: 2015/7488, K: 2016/2170, T: 29/02/2016 Erişim Tarihi: 07.10.2022).

TTK m. 765'e göre;

“Mahkeme, iptale karar vermeden önce, kabul edene, poliçe bedelini tevdi etme ve yeterli teminat karşılığında bunu ödeme yükümünü getirebilir.

Teminat, poliçeyi iyiniyetle iktisap eden kişinin uğrayabileceği zarara bir karşılık oluşturur. Senet iptal edildiği veya senetten doğan haklar diğer bir sebeple ortadan kalktığı takdirde, teminat geri alınır.”

TTK m. 764/2'ye göre, poliçe iptal edilmiş olmasına rağmen, dilekçe sahibi kabul edene karşı poliçeden doğan talep hakkını ileri sürebilir.

3.3.8. İptal kararı ve hukuki niteliği

TTK m. 652/1'e göre iptal kararıyla birlikte hak sahibi isterse hakkını senetsiz olarak ileri sürer isterse de yeni bir senet düzenlenmesini talep eder.

İptal kararı, davacının maddi hukuk açısından alacaklı olduğu anlamına gelmez. Yine bu kararlar birlikte senedi ele geçiren üçüncü kişinin hakkının sona erdiği ve bundan sonra dilekçe sahibinin hak sahibi olduğu sonucuna da varılmaz. İptal kararı yalnızca, davacının senedi ibraz edememesine rağmen hak sahibiymiş gibi kabul edilmesine olanak sağlar (Gültekin, 2020: 208 aynı yönde bkz. Bakırcı, 2021: 132; Sezer, 2016: 249).

İptal kararı bir alacak hakkı doğurmayıp tespit niteliğinde bir karardır (Göç Gürbüz, 2017: 119; Yargıtay 11. HD. E: 2016/12402, K: 2018/3564, T: 15.05.2018 Erişim Tarihi: 07.10.2022). İptal kararı, kararı alan kişiye, senedin içerdiği hakkı ispatlamak koşuluyla yalnızca senet borçlusuna başvurma hakkı verir. Senetten kaynaklı ciranta, lehtar, avalist gibi rücu mekanizmasında sorumluluk almış kişilere karşı kural olarak başvurma hakkı yoktur (Bakırcı, 2021: 132; Karakaya, 2013: 66).

İptal kararının aksi her zaman ispat edilebilir. Mahkemenin verdiği iptal kararı kesin hüküm oluşturmaz. Senedi ele geçiren kişi ilan aşamasında ortaya çıkmasa dahi iptal kararı verildikten sonra kararın iptalini isteyebilir (Bakırcı, 2021: 132).

İptal kararı iptal edilen senedin yerine geçmez. Başka bir deyişle mahkemeden iptal kararı alan kişi, ödeme yapması için borçluya başvurduğunda borçlu borcunu ödemezse iptal kararı sahibi iptal kararı ile ilamlı icra takibi yapamaz veya kambiyo senetlerine özgü haciz yoluna başvuramaz. Bu halde alacaklı olduğunu iddia eden iptal kararı sahibi, borçlu aleyhine hasımlı bir alacak davası açar. Bu dava genel hükümlere tabidir ve alacaklı senet yokmuş gibi iddiasını ispatlamak zorundadır (Bakırcı, 2021: 132; Eriş, 2014: 201).

3.3.9. İptal kararında tazminat davası

İptal talebinde mahkemenin yaptığı ilanlar neticesinde, senedi ele geçiren kişi senedi mahkemeye getirirse, mahkeme dilekçe sahibine istirdat davası açması için süre verir. Verilen süre içerisinde dilekçe sahibi istirdat davası açmazsa ya da açtığı istirdat davası reddedilirse mahkeme senedi getiren kişiye iade eder ve borçlu için koyduğu ödeme yasağı kararını kaldırır. Bu durumda senedi mahkemeye getiren kişi, iptal talebinde bulunan dilekçe sahibi yüzünden zarara uğramış olabilir. Bu kişi TBK m. 49 vd.

düzenlenen şartları gerçekleştirerek haksız fiil sebebiyle uğradığı zararı tazmin ettirmek amacıyla tazminat davası açabilir (Göç Gürbüz, 2017: 125).⁵

3.3.10. İptal kararının reddi halinde başvurulacak kanun yolu

Yukarıda da belirtildiği üzere iptal kararı bir çekişmesiz yargı işidir. HMK m. 387'ye göre; “Çekişmesiz yargı işlerinde verilen kararlara karşı hukuki yararı bulunan ilgililer, özel kanuni düzenlemeler saklı kalmak kaydıyla, kararın öğrenilmesinden itibaren iki hafta içinde, bu Kanun hükümleri dairesinde istinaf yoluna başvurabilirler.”

Yargıtay 11. Hukuk Dairesi de çeşitli kararlarında, “ilgili” sıfatını taşıyanların hukuki menfaatleri bulunması halinde kanun yoluna başvurabilip başvuramayacağına yönelik bir görüş birliği yoktur (Yargıtay 11. HD. E: 2015/13005, K: 2017/988; Yargıtay 11. HD. E: 2015/12402, K: 2018/3564; Yargıtay 11. HD. E: 2014/552, K: 2014/9682, Yargıtay 11. HD. E: 2015/12402, K: 2018/3564; Yargıtay 11. HD. E: 2015/1189, K: 2017/988, Yargıtay 11. HD. E: 2016/9290, K: 2018/2598 Erişim Tarihi: 07.10.2022). Bizim de katıldığımız görüşe göre iptal talebinde hukuki menfaati olan kişilerin kanun yoluna başvurabilmesi gereklidir. Ancak senet borçlusu da kanun yoluna başvuramayacaktır (Bakırcı, 2021: 133).

Bu durumda iptal talebi mahkeme tarafından kabul edildiğinde, dilekçe sahibinin talebi kabul edildiğinden istinafa başvurmasında hukuki bir yarar yoktur. Fakat bu talebi reddedildiği zaman, kararın öğrenildiği tarihten itibaren iki hafta içerisinde istinafa başvurulabilir.

⁵ TBK m. 49' a göre “(1)Kusurlu ve hukuka aykırı bir fiille başkasına zarar veren, bu zararı gidermekle yükümlüdür.

(2)Zarar verici fiili yasaklayan bir hukuk kuralı bulunmasa bile, ahlaka aykırı bir fiille başkasına kasten zarar v eren de, bu zararı gidermekle yükümlüdür.”

TBK m. 50'ye göre “Zarar gören, zararını ve zarar verenin kusurunu ispat yükü altındadır.

Uğranılan zararın miktarı tam olarak ispat edilemiyorsa hâkim, olayların olağan akışını ve zarar görenin aldığı önlemleri göz önünde tutarak, zararın miktarını hakkaniyete uygun olarak belirler.”

TBK m. 72'ye göre “(1)Tazminat istemi, zarar görenin zararı ve tazminat yükümlüsünü öğrendiği tarihten başlayarak iki yılın ve her hâlde fiilin işlendiği tarihten başlayarak on yılın geçmesiyle zamanaşımına uğrar. Ancak, tazminat ceza kanunlarının daha uzun bir zamanaşımı öngördüğü cezayı gerektiren bir fiilden doğmuşsa, bu zamanaşımı uygulanır.

(2)Haksız fiil dolayısıyla zarar gören bakımından bir borç doğmuşsa zarar gören, haksız fiilden doğan tazminat istemi zamanaşımına uğramış olsa bile, her zaman bu borcu ifadan kaçınabilir.”

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. KIYMETLİ EVRAKIN İPTAL USULÜ VE İPTAL HÜKÜMLERİ

4.1. Emre Yazılı Senetlerin İptal Usulü

TTK m. 831'e göre, makbuz senedi ve varant haricindeki emre yazılı senetlerin iptaline poliçenin iptali hükümleri uygulanır. Bu halde TTK m. 757-765 arasında düzenlenen poliçenin iptali hükümleri kural olarak emre yazılı senetler için de uygulanır. Makbuz senedi ve varantın iptali içinse TTK m. 849 uygulanır.

Poliçenin iptaline ilişkin hükümler, devir şekline bakılmaksızın bütün kambiyo senetlerine uygulanır. Bu durumda, kambiyo senedi nama düzenlenmişse, bunlar nama yazılı senetlerin iptal hükümlerine göre değil, poliçenin iptaline yönelik düzenlemelere göre iptal edilir. Fakat TTK m. 784'e göre çeklerde kabul yasağı olduğu için poliçe hükümlerine yapılan gönderme TTK m. 764 ve m. 765'teki düzenlemeleri kapsamaz (Şahin, 2019: 151).

4.1.1. Ödeme yasağı

Senedi iradesi dışında elinden çıkmış kişi, hamilin yerleşim yeri veya ödeme yerindeki asliye ticaret mahkemesinden TTK m. 757/1 uyarınca ödeme yasağı kararı talep edebilir. Hamilin yerleşim yerinde dava açılacağına ilişkin düzenleme 6102 sayılı TTK getirilen bir düzenlemedir. Birden fazla emre yazılı senedin aynı hamilin elindeyken zayi olması durumunda her bir senet için borçlunun yerleşim yerinde ödeme yasağı talebinde bulunulması hem zahmetli hem de usul ekonomisi ilkesine aykırı olacaktır. Bu yenilikle birlikte hamile yerleşim yerinde de ödeme yasağı talebinde bulunma olanağı tanınarak kolaylık sağlanmıştır (Göç Gürbüz, 2017: 148 aynı yönde bkz. Gültekin, 2020: 138; Poroy ve Tekinalp, 2021: 125). Kanun koyucunun ödeme yerindeki mahkemeyi de yetkili kılmasının nedeni ödeme yerinde talebe ilişkin daha kolay delil elde edilebilir olmasıdır (Gültekin, 2020: 137 aynı yönde bkz. Domaniç, 1990: 68; Göç Gürbüz, 2017: 148; Öztan, 1997: 290; Poroy ve Tekinalp, 2021: 125; Pulaşlı, 2019: 108).

TTK m. 752/2'ye göre mahkeme, ödeme yasağı kararında vadenin gelmesiyle birlikte senet bedelini tevdi etmesi için muhataba izin verir ve tevdi yerini gösterir. Doktrinde mahkemenin senet bedelini tevdi etmeye resen mi yoksa talep üzerine mi karar vereceği tartışmalıdır. Bizim katıldığımız görüşe göre, mahkeme borçlunun talebi olmasa dahi tevdi ve tevdi yerine karar vermelidir (Göç Gürbüz, 2017: 149).

Ödeme yasağı kararıyla birlikte senedi ele geçiren kişinin bilinip bilinmemesine göre farklı taleplerde bulunulabilir.

4.1.2. Senedi ele geçiren kişinin bilinmesi

TTK m. 758/1'e göre, senedi ele geçiren kişinin bilinmesi halinde, mahkeme dilekçe sahibine, senedi ele geçiren kişiye karşı istirdat davası açması için uygun bir süre verecektir. İstirdat davası açılabilmesi için senet zilyedinin kim olduğu bilinmelidir. Fakat zilyedin kimliği tespit edilemiyorsa ya da kimliği tespit edilmesine karşın bu kişiye başvurulması hukuken imkânsızsa istirdat davası açılmaz. Bu halde senedin iptalinin talep edilmesi gerekir (Şahin, 2019: 155 aynı yönde bkz. Öztürk Dirikkan, 1990: 53; Pulaşlı, 2019: 109).

Emre yazılı senetlere yönelik istirdat davasında görevli mahkeme, TTK m. 758, m. 4/1-a ve m. 5 gereğince asliye ticaret mahkemesidir. Asliye ticaret mahkemesinin olmadığı yerlerde ise görevli mahkeme asliye hukuk mahkemesidir. İstirdat davasında yetkili mahkemeye ilişkin TTK'da bir düzenleme olmadığı için yetkili mahkeme HMK m. 6 vd. düzenlenen genel yetki kurallarına göre belirlenir (Sezer, 2016: 219-220 aynı yönde bkz. Göç Gürbüz, 2017: 150; Gültekin, 2020: 153; Öztan, 2021: 61; Şahin, 2019: 155).

TTK m. 758/2'ye göre, dilekçe sahibi, mahkemenin kendine verdiği süre içerisinde istirdat davası açmazsa, muhatap hakkında verilen ödeme yasağı kararı kaldırılır. Bu hükmün lafzi yorumundan, ödeme yasağı kararının resen kaldırılacağı sonucuna varılmaktadır. Böyle olması da isabetli olacaktır. Zira istirdat davası açmamış olan dilekçe sahibi, kendi lehine olan ödeme yasağı kararının kaldırılması için talepte bulunmayacaktır (Öztürk Dirikkan, 1990: 57; Şahin, 2019: 155-156). Öte yandan istirdat davası süresi içinde açılır ve kabul edilirse, verilen karar taraflar için kesin hüküm oluşturur ve davacının, senedin meşru hamili olduğu kanıtlanmış olur. Bu durumda mahkeme senedin davacıya iade edilmesine karar verir ve ödeme yasağı kararını kaldırır. İstirdat davasını kazanan davacı mahkeme kararıyla borçluya ya da

TTK m. 757'ye göre senet bedelinin tevdi edildiği yere başvurarak alacağını elde edebilir (Sezer, 2016: 229 aynı yönde bkz. Öztürk Dirikkan, 1990: 56; Şahin, 2019: 156). İstirdat davası davacı aleyhine sonuçlanırsa, senet davalıya iade edilir ve ödeme yasağı kararı kaldırılır.

4.1.3. Senedi ele geçiren kişinin bilinmemesi

TTK m. 759'a göre, senedi ele geçiren kişi bilinmiyorsa poliçe iptal edilmelidir. Bu durumda hak sahibi olduğunu iddia eden kişi mahkemeden senedin iptal edilmesini isteyebilir. Mahkemenin senedi iptal etmesi için senedi kimin ele geçirdiği bilinmemeli ya da senet kimsenin eline geçemeyecek kadar zayı olmalıdır.

TTK m. 759/2'ye göre, iptal kararı için talepte bulunan kişi, senedin elindeyken zayı olduğunu inandırıcı bir şekilde gösteren delilleri mahkemeye ibraz etmek ve senedin bir örneğini vermek ya da senedin içeriği hakkında bilgi vermekle mükelleftir. Mahkeme yapılan açıklamayı inandırıcı bulursa, senedi ele geçiren kişiye, senedi üç ay ile bir yıl arasında belirleyeceği bir süre içerisinde senedi mahkemeye getirmesini aksi halde senedin iptal edileceğini ilan yoluyla ihtar eder (TTK m. 760, m. 761/1). Ancak vadesi gelmiş senetlerde zamanaşımı süresi üç aydan daha kısa bir süre içerisinde dolacaksa mahkeme TTK m. 761/2'ye göre bu sürelerle bağlı değildir. İlan TTK m. 762/1 uyarınca Türkiye Sicil Gazetesi'nde üç defa yapılır. Ancak özellik gösteren olaylarda mahkeme diğer ilan yöntemlerine de başvurabilir (TTK m.762/2). Örneğin, Türkiye Sicil Gazetesi'ne ek olarak ulusal bir gazetede ya da radyoda ilan yapılabilir. TTK m. 761/3'e göre "*Süre, vadesi gelen poliçeler hakkında birinci ilan gününden, vadesi gelmeyen poliçeler hakkında vadenin gelmesinden itibaren işler.*" Bu halde poliçelerde vade gelmeden önce iptal kararı talep edilemez. (Göç Gürbüz,2017: 152-153).

4.1.4. İptal kararında teminat

TTK m.765/1'e göre "*Mahkeme, iptale karar vermeden önce, kabul edene, poliçe bedelini tevdi etme ve yeterli teminat karşılığında bunu ödeme yükümünü getirebilir.*" Teminatın amacı senedi iyiniyetle iktisap eden kişinin uğrayabileceği zararı tazmin etmektir. Senet iptal edilirse ya da senetten doğan haklar herhangi bir sebepten dolayı ortadan kalkarsa, TTK m.765/2 uyarınca teminat geri alınır (Göç Gürbüz, 2017: 157-158).

4.2. Hamile Yazılı Senetlerin İptal Usulü

TTK m. 658/1'e göre "*Senedin metninden veya şeklinden, hamili kim ise o kişinin hak sahibi sayılacağı anlaşılan her kıymetli evrak, hamile veya hamiline yazılı senet sayılır.*" TTK m. 647/1'e göre, hamile yazılı senetler zilyetliğin geçirilmesiyle devredilir. Bu halde, zayi olan hamile yazılı senedi ibraz eden kişinin hak sahibi olup olmadığının tespiti zor olacağından, borçlu borcunu ifa ederken daha az araştırma yapacak ve borcunu ifa ederek borcundan kurtulacaktır. Fakat bunun için TTK m. 646/2 gereğince, ağır kusurlu veya hileli davranış sergilememiş olmalıdır (Öztürk Dirikkan, 1990: 71-72; Şahin, 2019: 163-164).

4.2.1. İptal edilebilen hamile yazılı senetler

TTK m. 661/1'e göre; "*Pay senetleri, tahviller, intifa senetleri, münferit kuponlar hariç olmak üzere, kupon belgeleri, esas kupon belgelerinin yenilenmesine yarayan talonlar gibi hamile yazılı senetlerin iptaline hak sahibinin istemi üzerine mahkemece karar verilir.*"

TTK m. 661/1 örnek verici nitelikte bir kanun maddesidir. Haliyle bu kanun maddesinde sayılanların dışındaki bir hamile yazılı senette iptal edilebilir. Kambiyo senetlerinden olan bono ve poliçe hamile düzenlenemediği halde, çek hamile düzenlenebilir. Fakat hamile yazılı olsalar dahi çekler, TTK m. 818/1-s gereğince, poliçenin iptali hakkındaki hükümlere tabidir. Tasarruf bonoları nama yazılı olsalar dahi hamile yazılı senetler gibi iptal edilirler (Sezer, 2016: 157 aynı yönde bkz. Göç Gürbüz, 2017: 130; Karayalçın, 1970: 359-362).

İptalleri mümkün olmayan hamile yazılı senetlerin dışındaki senetlerin iptali TTK m.661-669 arasında düzenlenmiştir. Bu düzenlemeler emre yazılı senetlerin iptaliyle benzerdir (Göç Gürbüz, 2017: 131).

3670 sayılı Milli Piyangonun Teşkiline İlişkin Kanununun 10. maddesi Milli Piyango biletlerinin iptal edilemeyeceğine ilişindi. Fakat bu kanun maddesi 1988 yılında mülga edilmiştir. Böylece milli piyango biletleri iptali istenebilen senetler haline gelmişlerdir.

4.2.2. İptal edilemeyen hamile yazılı senetler

TTK m. 668/1'e göre;

“Banknot ve büyük miktarda çıkarılıp görüldüğünde ödenmesi gereken ve para yerine ödeme aracı olarak kullanılan ve belirli bedelleri yazılı olan diğer hamile yazılı senetlerin iptaline karar verilemez.”

“Büyük miktarda çıkarılıp görüldüğünde ödenmesi gereken ve para yerine ödeme aracı olarak kullanılan ve belirli bedelleri yazılı olan diğer hamile yazılı senetler”

kısımdaki senetlerden tam olarak neyin kastedildiği anlaşılmamaktadır (Göç Gürbüz, 2017: 128 aynı yönde bkz. Öztan, 2021: 63; Ülgen ve diğerleri, 2021: 86). Ülkemizde ve İsviçre’de bu tip senetlere rastlanmamaktadır (Göç Gürbüz, 2017: 128 aynı yönde bkz. Gültekin, 2020: 103; Öztürk Dirikkan, 1990: 33).

4.2.3. Ödeme yasağı

Hamile yazılı senetlerin iptalinde, borçlunun ödeme yapmasını önlemek amacıyla, mahkemeden ödeme yasağı kararı talep edilebilir. Hamile yazılı senetlerde ödeme yasağı iptal kararıyla birlikte istenebilir. TTK m. 661’de iptal talebi, TTK m. 662’de ödeme yasağı kararı düzenlenmiştir. Bu durum ödeme yasağı kararının, iptal talebinden sonra verilebileceğini gösteren bir husustur (Karakaya, 2014: 103 aynı yönde bkz. Gültekin, 2020: 116; Öztürk Dirikkan, 1990: 73; Şahin, 2019: 165). Ancak kanunda her iki talebinde aynı anda yapılabileceğine ilişkin bir engel yoktur. Haliyle bu iki talep aynı anda yapılabilir (Gültekin, 2020: 116 aynı yönde bkz. Bozer ve Göle, 2021: 51; Eriş, 2014: 120; Göç Gürbüz, 2017: 133; Karakaya, 2014: 103; Öztürk Dirikkan, 1990: 73; Pulaşlı, 2019: 99; Sezer, 2016: 161; Şahin, 2019: 165).

Mahkemeden ödeme yasağı ve iptal kararı talep etme hakkı, senet zayi olduğunda ya da zayi ortaya çıktığında senet üzerinde hak sahibi olan kişidir.

Hamile yazılı senetlerde ödeme yasağı ve iptal kararı verecek olan mahkeme; TTK m. 661/2’ye göre senet borçlusunun yerleşim yeri ya da pay senetleri için anonim şirket merkezinin bulunduğu yer asliye ticaret mahkemesidir. Bu hüküm emredici olduğu için taraflar bu konuda yetki sözleşmesi yapamazlar (HMK m. 18/1). TMK’da bununla alakalı bir düzenleme olmamasına rağmen irat senedi ve ipotekli borç senedinin zayi olması durumunda yetkili mahkeme gayrimenkulün bulunduğu yer mahkemesi olmalıdır (Öztürk Dirikkan, 1990: 77; Şahin, 2019: 166).

TTK m.661/3’e göre mahkemenin ödeme yasağı ve iptal kararı verebilmesi için, dilekçe sahibinin senede zilyet olduğu ve zayi ettiğini mahkemeye inandırıcı delillerle sunmalıdır. Sunulan delillerin bu iddiaları kesin olarak ispatlamasına gerek yoktur.

Ancak TTK m. 661/4'e göre; “*Bir senet kupon tablosu veya talon içeriyorsa ve hamil yalnız kupon tablosunu veya talonunu kaybetmişse, istemin haklı olduğunun ispatı için senedin esas bölümünün ibrazı yeterlidir.*”

Mahkeme dilekçe sahibinin talebini haklı bulursa, borçluyu aksine davranması halinde iki kere ödeme yapmak zorunda kalacağı konusunda ihtar ederek ödemeyi yasaklar (TTK m.662/1). TTK'da hamile yazılı senetlerde hâkimin senet bedelini tevdi etme kararı vermesine ilişkin hüküm bulunmamaktadır. Ancak TBK m. 107'ye göre borcunu tevdi ederek borcundan kurtulabilir (Şahin, 2019: 166-167).

Hisse senetleri için verilen ödeme yasağı kararı, hem mali hakları hem de oy hakkını kapsar. Yasaklama kararı olmasına rağmen anonim şirket, üçüncü kişinin genel kurula katılma isteğini kabul edip oy hakkını ya da diğer haklarını kullanmayı kabul ederse, hisse senedini zayi eden hamil tazminat talebinde bulunabilir (Öztürk Dirikkan, 1990: 74; Şahin, 2019: 166-167).

4.2.4. Senedi ele geçiren kişinin bilinmesi

Hamile yazılı senedi ele geçiren kişinin bilinmesi halinde hâkimin nasıl karar vereceği kanunda düzenlenmemiştir. Ancak emre yazılı senetlerin zayi olması halinde TTK m.758/1'de dilekçe sahibinin senedi ele geçiren kişiye karşı istirdat davası açması için mahkeme tarafından uygun süre verileceği düzenlenmiştir. Kanaatimizce bu kanun maddesi kıyasen hamile yazılı senetler içinde uygulanmalıdır ve hamile yazılı senedi ele geçiren kişinin bilinmesi halinde bu kişiye karşı istirdat davası açılmalıdır (Göç Gürbüz, 2017: 136; Poroy ve Tekinalp, 2021: 129).

4.2.5. Senedi ele geçiren kişinin bilinmemesi

TTK m. 663'e göre, mahkeme borçlu için ödeme yasağı kararı verirken, aynı zamanda gerçek hak sahibinin ortaya çıkıp senedi mahkemeye ibraz etmesi için davet yapar ve verilen sürede senedin ibraz edilmemesi durumunda senedin iptal edileceğini ilan eder. Bu ilan Türkiye Sicil Gazetesi'nde üç defa yapılır. Başvuru süresi ilk ilan gününden itibaren en az altı aydır.

TTK m. 665/1 uyarınca senedi ele geçiren kişi senedi mahkemeye ibraz ederse, dilekçe sahibine bu kişiye karşı istirdat davası açması için uygun süre verilir. Ancak TMK m. 990'a göre hamile yazılı senetlerde istirdat davası sadece kötüniyetli hamile karşı açılır (Sezer, 2016: 161 aynı yönde bkz. Göç Gürbüz, 2017: 113; Gültekin, 2020: 118; Poroy

ve Tekinalp, 2021: 130; Pulaşlı, 2019: 110). Yani senedi elinde bulunduran kişiye senedi geri vermesi için dava açılacaksa bu kişi kötünietli olmalıdır.

İstirdat davasında yetki HMK'daki genel yetki kurallarına göre belirlenir (HMK m.6 m.9) (Göç Gürbüz, 2017: 134; Ülgen ve diğerleri, 2021: 85). Dilekçe sahibi verilen süre içerisinde istirdat davasını açarsa, dava hasımlı olarak görülür. Davacının haklı bulunması durumunda, senedin kendisine iade edilmesine ya da hakkın senetsiz, ilama dayanarak tahsil edilmesine karar verilir (Göç Gürbüz, 2017: 134).

Dilekçe sahibi, mahkemenin verdiği süre içerisinde dava açmaz ya da davayı kaybederse, davalının hak sahipliği kesin hüküm teşkil eden bir kararla kesinleşir. Bu karar verildikten sonra senet davalıya iade edilir ve ödeme yasağı kaldırılır.

Verilen süre içerisinde senet mahkemeye ibraz edilmezse senet iptal edilir ya da mahkemenin gerek gördüğü başka önemlere karar verilir.

TTK m.666/2'ye göre, hamile yazılı senetlerin iptal kararı Türkiye Sicil Gazetesi'nde ve gerekli görülmüşse diğer yöntemlerle derhal ilan edilir. Hamile yazılı senetlerde senedin ibrazı için belirlenen süre, emre yazılı senetlerden farklı olarak vadeden değil ilk ilan tarihinden itibaren işlemeye başlar (Göç Gürbüz, 2017: 135; Öztürk Dirikkan, 1990: 76).

TTK m.666/3 uyarınca iptal kararı almış olan kişi, ödeme zamanı gelmişse bu karara dayanarak borcun ifasını talep eder ya da ödeme zamanı gelmemişse gideri kendisine ait olmak üzere yeni bir senet düzenlenmesini ister (Göç Gürbüz, 2017: 135).

İptal kararı, yeni bir iptal kararı alınana kadar hak sahipliğini tespit eden resmi bir belgedir (Göç Gürbüz, 2017: 135).

4.2.6. Özel hükümler

Kanunda bazı hamile yazılı senetlerin iptali özel olarak düzenlenmiştir. Bu senetler şunlardır:

4.2.6.1. Münferit kuponların iptali

Kâr ve faiz dağıtımında kolaylık sağlanması amacıyla düzenlenen tali nitelikteki senetlere kupon denir (Öztürk Dirikkan, 1990: 77). Kuponlar, münferit kâğıt şeklinde olabileceği gibi birden çok yapraktan oluşan blok halinde de olabilir. Bizim bu başlık altında inceleyeceğimiz TTK m. 667'de düzenlenen münferit hamile yazılı

kuponlardır. Blok halindeki hamile yazılı kuponlar ile nama yazılı kuponların zayi ve iptali ise TTK m. 667'nin dışındadır ve TTK m. 657 ile TTK m. 661- m. 666' ya tabidir (Domaniç, 1990: 55; Gültekin, 2020: 120).

Faiz ya da temettü kuponları hamile yazılı senetlerdir ve bunların iptali yukarıda bahsedilen hamile yazılı senetlerin iptal usulünden farklıdır. Kanun koyucu bu senetler için daha basit ve kısa iptal usulü öngörmüştür (Sezer, 2016: 169 aynı yönde bkz. Bozer ve Göle, 2021: 54; Gültekin, 2020: 120; Öztan, 2021: 64).

TTK m. 667'ye göre, münferit kuponların zayi olması halinde, hak sahibi mahkemeye başvurursa, mahkeme, vadesi gelmiş senet bedelinin derhâl, vadesi gelmemiş senet bedelinin ise vadesi geldiğinde mahkemeye yatırılmasına karar verir. Vadenin gelmesinin üzerinden üç yıl geçmesine rağmen, hak sahibi başvuru yapmamışsa, mahkeme bedelin talep edene iade edilmesine karar verir. Bu durumda üç yıl geçtikten sonra kupon bedeli dilekçe sahibine iade edilir ve bunun için ayrı bir karar alınmasına gerek yoktur (Gültekin, 2020: 120; Şahin, 2019: 171).

Münferit kuponların iptalinde en önemli konulardan biride ilan sürecinin olmamasıdır (Gültekin, 2020: 120).

Üç yıllık süre içerisinde kupon getirilirse TTK m. 665 uyarınca dilekçe sahibine, istirdat davası açması için uygun bir süre verir. Bu süre içerisinde dava açılırsa dava genel hükümlere göre devam ettirilir. Süresi içinde dava açılmazsa kupon getirene geri verilir ve ödeme yasağı kalkar. Üç yıllık süre içinde dilekçe sahibinin hak sahipliği hususunda şüpheye düşülürse, mahkemeye yatırılan bedelin borçluya geri verilmesine karar verilmelidir (Şahin, 2019: 171aynı yönde bkz. Can ve Güner, 1999: 50; Domaniç, 1990: 56; Gültekin, 2020: 121; Kınacıoğlu, 1999: 67; Öztan, 1997: 305; Öztürk Dirikkan, 1990: 78). Bu halde hâkim TTK m. 665'e dayanarak dilekçe sahibine istirdat davası açması için süre verdiği halde, dilekçe sahibi dava açmazsa hem kupon hem de bedeli kuponu getirene iade edilir. Üç yıl beklenmesine gerek yoktur (Gültekin, 2020: 120-121).

4.2.6.2. Hamile yazılı ipotekli borç senedi ve irat senedinin iptali

TTK m. 669 hamile yazılı ipotekli borç senedi ile irat senedine ilişkin özel hükümlerin saklı olacağını belirtmiştir. Saklı tutulan bu hükümler TMK m. 925 ve m. 926'dır. TMK m. 925, ipotekli borç senedi ve irat senedi için tapu kütüğüne yapılacak tescil yanında düzenlenecek olan rehin senedinin iptalini düzenler. TMK m. 926 ise bu

senedin alacaklısının bilinmediği durumlarda iptalini düzenlemektedir (Bakırcı, 2021: 142; Ülgen ve diğerleri, 2021: 86).

TMK m. 925'e göre;

“Rehin senedi irade dışında elden çıkmış veya borcu sona erdirmeye kastı olmaksızın yok edilmiş ise alacaklı, rehin senedini ve kuponu mahkeme kararıyla iptal ettirerek borçludan borcunu ödemesini ve eğer alacak henüz muaccel değilse yeni bir rehin senedi veya kupon düzenlenmesini isteyebilir.

İptal kararı, hamile yazılı kıymetli evrakın iptaline ilişkin hükümler gereğince verilir; ancak, ibraz süresi bir yıldır.

Borçlu da ödenmiş olmasına rağmen geri verilmemiş olan senet için aynı hükümler uyarınca senedin iptalini isteyebilir.”

TMK m. 926'ya göre;

“İpotekli borç senedi veya irat senedinin alacaklısının kim olduğu on yıldan beri bilinmiyor ve bu süre içinde faiz ödenmesi de istenmemiş bulunuyorsa, rehinli taşınmazın maliki, alacaklının ortaya çıkması için gaipliğe ilişkin hükümlere göre ilân yapılmasını hâkimden isteyebilir.

Alacaklı ortaya çıkmaz ve yapılan araştırma sonunda büyük bir olasılıkla alacağın artık mevcut olmadığı anlaşılırsa, hâkim tarafından senedin iptaline karar verilir; bu kararla rehin derecesi boşalmış olur.”

Taşınmaz maliki dilerse boşalan rehin derecesi yerine yeni bir rehin tesis edebilir (Bakırcı, 2021: 143).

4.2.6.3. Devlet tarafından çıkarılan tahviller

TTK m. 668/2'ye göre “(2) Devlet tarafından çıkarılmış olan tahvillere ilişkin özel hükümler saklıdır.” Ancak devlet tahvillerinde hangi iptal usulünün kullanılacağı belirtilmemiştir. Dolayısıyla devlet tahvillerinin iptalinde TTK m. 661 vd. düzenlenen iptal usulü uygulanmaktadır.

4.3. Nama Yazılı Senetlerin İptal Usulü

TTK m. 647'ye göre nama yazılı senetler yazılı bir devir beyanı ile birlikte zilyetliğin geçirilmesiyle devredilir. Ayrıca borçlu ödeme yaparken senedi ibraz eden hamilin yetkili hamil olup olmadığını araştırmak durumundadır. Aksi takdirde iki kere ödeme yapmak durumunda kalabilir. Bu sebeplerden ötürü nama yazılı senetlerin dolanım yeteneği emre ve hamile yazılı senetlere göre daha azdır.

TTK m. 657 uyarınca aksine bir hüküm bulunmadıkça nama yazılı senetler, hamile yazılı senetlere ilişkin hükümlere göre iptal edilir. Nama yazılı senetler için ayrı bir iptal usulünün düzenlenmemesi yerinde olmuştur. Zira hem dolanım yeteneği hem de iyiniyetli üçüncü kişiler tarafından iktisap edilme ihtimali daha azdır (Öztürk Dirikkan, 1990: 79; Şahin, 2019: 174).

Hamile yazılı senetlerden farklı olarak, kural olarak bütün nama yazılı senetler iptal edilebilir. Nama yazılı senedi zayi eden hak sahibi, mahkemeye başvurarak TTK m. 661 vd. göre ödeme yasağı ve iptal talebinde bulunabilir. Dilekçe sahibi mahkemeye sunduğu dilekçede iptalini istediği senedin içeriğini detaylı bir biçimde açıklamalıdır. Bu sebeple, senedin düzenlenme tarihi, ödeme tarihi, senedin içerdiği hakkın bedeli gibi konularda mahkemeye inandırıcı bilgiler sunulmalıdır (Karakaya, 2014: 108; Şahin, 2019: 174).

Nama yazılı senetlerin iptalinin, hamile yazılı senetlerin iptalinden bir diğer farkı talepte bulunan kişi, senedin rızası dışında elinden çıktığını, senet zayi olmadan önceki zilyedi ve meşru hamili olduğunu ispatlamasının yanında, TTK m. 655/1'e göre senedin kendi namına ya da hukuki halefi olduğu kişi namına düzenlendiğine yönelik mahkemede olumlu bir izlenim uyandırmalıdır (Karakaya, 2014: 108 aynı yönde bkz. Öztan, 1997: 304; Şahin, 2019: 174).

4.3.1. Özel hükümler

Kanunen emre yazılı senetler olan kambiyo senetleri “*emre değildir*” kaydı konularak nama yazılı hale getirilebilir. Bu senetler nama yazılı düzenlenseler dahi TTK m. 661 vd. düzenlenen hamile yazılı senetlerin iptaline göre değil, TTK m. 757 vd. düzenlenen poliçenin iptaline ilişkin hükümlere göre iptal edilir (Bakırcı, 2021: 144).

Nama yazılı ipotekli borç senedi ile irat senedinin kendine özgü iptal usulü olduğundan bu senetler TTK m. 657'ye göre iptal edilmezler (Gültekin, 2020: 124 aynı yönde bkz. Kınacıoğlu, 1999: 69; Öztürk Dirikkan, 1990: 82; Pulaşlı, 2019: 101). Bu senetler TMK m. 925'e göre iptal edilirler (Gültekin, 2020: 124 aynı yönde bkz. Öztan, 1997: 305; Öztan, 2021: 65).

Makbuz senedi ve varantın iptal usulü ise TTK m. 849'da detaylı bir biçimde düzenlenmiştir. Bu kanun maddesine göre;

“Makbuz senedi veya varantı kaybeden hamil, bu senetlere malik olduğunu ispat etmek ve teminat vermek suretiyle, mağazanın bulunduğu yerdeki mahkemeden alacağı izin üzerine,

durumun kararda gösterilen o yer gazetelerinde ilanından ve itiraz için verilecek sürenin geçmesinden sonra ikinci bir nüsha alabilir. Kaybolan varantın süresi geçmişse, hamilin istemi üzerine mahkeme aynı şekilde borcun ödenmesine izin verebilir. İzin, mağazaya ve varanta ilişkin ise, hem mağazaya hem de ilk borçluya tebliğ olunur. Alacaklının, mağazanın bulunduğu yerde bir de yerleşim yeri göstermesi gerekir. Mağaza sahibi ve borçlu izin kararına itiraz edebilirler. İtiraz üzerine mahkeme derhâl hükmünü verir. Hüküm alacaklı lehine ise, icranın geri bırakılmasına karar verilemez. Ancak, ilgililerin istemi üzerine, icra mahkemesi hüküm kesinleşinceye kadar tevdi olunan eşyanın satışından elde edilecek paranın icra veznesinde saklanmasına karar verebilir.”

Bu hükümde mağazadan kastedilen TTK m. 832’de düzenlenen makbuz veya varant verme yetkisi olan umumi mağazalardır.

4.3.2. Borçluya sağlanan kolaylıklar

TTK m. 657/1’e göre, nama yazılı senetlerin iptali, hamile yazılı senetler için düzenlenen hükümlere göre yapılsa da, kanun koyucu bu tür senetlerin borçlusuna iptal müessesesi için birtakım kolaylıklar sağlamıştır. İsviçre Borçlar Kanunu m. 977/2’den alınan bu kolaylıklar TTK m. 657/2’de belirtilmiştir. Anılan kanun maddesine göre;

“Borçlu, senette ilanların sayısını azaltmak veya süreleri kısaltmak suretiyle iptal için daha basit bir usul öngörebileceği gibi, alacaklı kendisine senedin iptal ve borcun ödendiğini gösteren, resmen düzenlenmiş veya usulen onaylanmış bir belge verdiği takdirde, senet ibraz edilmeksizin ve iptaline karar verilmeksizin de geçerli olmak üzere ödemek hakkını da saklı tutabilir.” (Göç Gürbüz, 2017: 143).

4.3.2.1. Basitleştirilmiş iptal usulü

Nama yazılı senetlerin iptalinde kanunda öngörülen kolaylıklardan ilki; nama yazılı senetlerin iptalinde Kanun’da düzenlenmiş olan iptal usulünün basitleştirilmesidir. Basitleştirilmiş iptal usulüne göre, borçlu, senet metnine koyacağı bir kayıt ile sendin ibrazı için yapılan ilanların sayısını ve verilen süreyi azaltabilir. Örneğin, TTK m. 664/1’de hamile yazılı senedin iptali sürecinde üç kere ilan yapılacağı belirtilmiştir. Fakat nama yazılı senetlerde borçlu, senede koyacağı bir kayıtla bu süreçte bir ya da iki ilan yapılmasını öngörebilir. Yahut hamile yazılı senedin ibrazı için mahkemece verilecek süre TTK m. 663 gereğince en az altı aydır. Borçlu dilerse senede koyacağı kayıtla bu süreyi azaltabilir. Borçluya böyle bir olanak verilmesinin nedeni, nama yazılı senetlerin bedelinin az ve dolanım yeteneğinin sınırlı olmasına karşın hamile yazılı senetlerdeki ilan sayısına bağlı kalınmasının fazla masrafa sebep olmasıdır (Şahin, 2019: 180 aynı yönde bkz. Ertekin ve Karataş, 1998: 55-56; Gültekin, 2020:

126). Borçlunun böyle bir olanaktan yararlanmasının sonucunda senedin iptal edilmesi için uzun süre beklemek zorunda kalmayacağı gibi, yapılan ilanın masrafı da daha az olur (Göç Gürbüz, 2017: 146 aynı yönde bkz. Öztürk Dirikkan, 1990: 82; Şahin, 2019: 180; Tuna ve Göç Gürbüz, 2018: 146).

Borçlu TTK'da belirtilen hususların dışında değişiklik yapamaz. Örneğin, ilanların Türkiye Sicil Gazetesi dışında bir gazetede yayınlanmasını isteyemez ya da senedin iptalini talep etme hakkını saklı tutamaz (Göç Gürbüz, 2017: 144-145; Şahin, 2019: 180).

Borçlunun hem ilan sayısını azaltıp hem de ilan süresini kısaltabilir mi sorusu akla gelebilir. TTK m. 657/2 borçluya, nama yazılı senetler için düzenlenen iptal usulünü bırakıp, özel bir iptal usulü düzenleme olanağı verdiği için "*çoğun içinde az da vardır*" ilkesi gereğince borçlunun hem ilan sayısını azaltıp hem de ilan süresini kısaltma hakkının olduğu kabul edilmelidir (Şahin, 2019: 180).

4.3.2.2. Özel iptal usulü

Kıymetli evrakın temel ilkelerinden biri hak ile senet birlikteliğidir. Senedin içerdiği hak, senet olmaksızın ileri sürülemez. Borçlu da senedin ibraz edilmesiyle birlikte ödeme yapmakla mükelleftir. Bu, kıymetli evrakı adi senetten ayıran özelliklerden biridir. Ancak borçlunun senet olmaksızın ödeme yapmayacağına ilişkin kural bazı durumlarda kanunla sınırlandırılmıştır.

Özel iptal usulünün uygulanacağı durumlarda, borçlu, senet ibraz edilmemesine rağmen, senetteki hakkın sahibi görünen kişiye ödeme yaparak borcundan kurtulur. Yani, mahkemeden alınan bir iptal kararının getirilmesini talep etmeye gerek yoktur (Gültekin, 2020: 126 aynı yönde bkz. Kınacıoğlu, 1999: 71; Poroy ve Tekinalp, 2021: 123; Öztan, 1997: 308; Öztan, 2013: 65). Buna göre, senet mahkeme tarafından iptal edilmese dahi, borçlu senede koyduğu kayıtla özel iptal usulünü kabul etmişse, senet mahkeme tarafından iptal edilmeden ve senedi ibraz etmeden hakkını talep edebilecektir (Gültekin, 2020: 126; Öztürk Dirikkan, 1990: 83).

Basitleştirilmiş iptal usulü ya da özel iptal usulünün uygulanabilmesi için, senette senedin özel olarak iptal edileceğine dair kaydın bulunması yeterlidir. Kanundaki ifadeler kullanılmak zorunda değildir (Gültekin, 2020: 127; Öztan, 1997: 307; Öztürk Dirikkan, 1990: 83). Örneğin "*senedin zayi olması halinde TTK m. 657/2'ye göre özel*

iptal usulüne göre iptal edilecektir” şeklinde kayıt konulması yeterlidir (Gültekin, 2020: 127).

4.4. İptal Kararının Sonuçları

İptal davasının neticesinde senet iptal edilir. Senedin iptal edilmesiyle birlikte hamil senet olmaksızın borçluya başvurabilir. İptal davasının olumlu ve olumsuz olmak üzere iki sonucu vardır.

4.4.1. İptal kararının olumlu sonuçları

İptal davası senedin ibrazının objektif anlamda imkânsız olması halinde hakkın bağlandığı kâğıdın zilyetliğinin iptaline yönelik davadır. İptal kararı, bu kararı alan kişinin senedin içerdiği ve iptal ile birlikte senetten ayrılan hakkın sahibi olduğuna yönelik bir karine teşkil eder (Bakırcı, 2021: 145; Öztürk Dirikkan, 1990: 84). Böylelikle mahkemenin verdiği iptal kararı neticesinde hamil elinde senet olmadan borçluya başvurabilir. Yargıtay da benzer olarak;

“İptal kararının olumlu sonucu ise davacının hak sahipliğini borçluya karşı göstermesi yani hak sahibinin teşhisine imkân vermesi olarak karşımıza çıkar. Buna göre iptal kararı davacının (iptal kararını elde eden kişinin) senette mündemiç bulunan ve iptal ile artık senetten ayrılan hakkın sahibi olduğuna dair bir karine yaratır.” şeklinde karar vermiştir (Yargıtay 19. HD. E: 2016/11763, K: 2017/6962, T: 16/10/2017 Erişim Tarihi: 10.10.2022).

Hamilin elindeki iptal kararı hamilin hak sahibi olduğunun teşhis edilmesini sağlar. Bu iptal kararının olumlu sonucudur (Bakırcı, 2021: 145).

İptal kararının hak sahibini teşhis fonksiyonu TTK m. 652’de düzenlenmiştir. Bu maddeye göre borçluya başvurarak yeni bir senet düzenlenmesini ya da borcun ifa edilmesini talep edebilir. Burada dikkat edilmesi gereken husus iptal kararının senet yerine geçmeyeceğidir. İptal kararı zayi olan senedin hak sahibine teşhis eder ve hak sahibine, borçluya senetsiz olarak başvurma imkânı verir. Borçlu iptal kararı alan kişinin hak sahibi olmadığını bildiği halde kötünietli olarak ifada bulursa borcundan kurtulamaz. Borçlu, iptal kararı alan kişiye iyiniyetli olarak ifada bulunursa borcundan kurtulur. Senedi ele geçiren kişi sonradan ortaya çıkıp senedi ibraz ederse borçlu borcunu ödediğine dair ödeme defini itiraz olarak ileri sürebilir. Bu halde elinde senet olan hamil, iptal kararı ile borçludan tahsilat yapan kişiye karşı sebepsiz zenginleşme

davası açma hakkına sahiptir. Fakat iyiniyetli borçluya karşı dava açamayacaktır (Bakırcı, 2021: 146).

4.4.2. İptal kararının olumsuz sonuçları

İptal kararının olumsuz sonucu ise senedin teşhis fonksiyonunun ortadan kaldırılmasıdır. İptal kararı ile birlikte borçlu senet ibraz edilmeden ödeme yapma imkânına sahiptir (Göç Gürbüz, 2017: 160; Öztan, 1997: 274). İptal kararı alan davacı, senedi ibraz etmeden borçludan ödeme yapmasını isteyebileceği gibi, borçlu da ödeme yaparak borcundan kurtulabilir. Bu halde borçlunun senedi ibraz eden kişiye ödeme yapma yükümlülüğü ortadan kalkmaktadır (Göç Gürbüz, 2017: 160).

İptal kararıyla birlikte, senedi elinde bulunduran üçüncü kişi, emre yazılı senetlerde düzgün ciro zincirinin, hamile yazılı senetlerde ise hamil olmanın verdiği hak sahipliği karinesinden faydalanamayacaktır. Bu halde kıymetli evrakın en önemli özelliklerinden biri olan senedin hak sahibini teşhis fonksiyonu ortadan kalkar. Böylelikle borçlu, senet elinde olan üçüncü kişinin ödeme talebini reddetmesinden kaynaklı ortaya çıkan zararlardan çekinmesine gerek olmadan bu talebi reddedebilir (Sezer, 2016: 257-258 aynı yönde bkz. Göç Gürbüz, 2017: 160-161; Gültekin, 2020: 180; Öztürk Dirikkan, 1990: 84).

İptal kararının hem olumlu hem de olumsuz sonucu “*hak sahipliğinin teşhisi*”ne yöneliktir. Kararın maddi hukuk açısından herhangi bir etkisi yoktur. İptal kararı, hakkın varlığını, içeriğini ve hak üzerindeki tasarruf yetkisini etkilemez. Bu kararlar birlikte, senedi elinde bulunduran üçüncü kişinin hakkının sona erdiği, onun yerine davacının hak sahibi olduğu sonucu çıkmaz. Senedin üçüncü kişinin elinde olması durumunda, iptal kararına rağmen bu kişinin alacaklı sıfatı devam eder. Bu halde iptal kararı, davacının elinde senet olmamasına rağmen hak sahibi kabul edilmesine neden olur (Göç Gürbüz, 2017: 161-162; Öztan, 2021: 59).

4.4.3. İptal kararının senetle ilgili kişiler arasındaki ilişkilere etkisi

4.4.3.1. İptal kararının karar hamili ile borçlu arasındaki ilişkiye olan etkisi

İptal kararı hamilinin hakları

İptal kararı hamilinin hakları TTK m. 651 ve m. 652 kıymetli evrakın zayi nedeniyle iptali konusunun genel hükümleridir. TTK m. 653 ise muhtelif kıymetli evrak türleri için özel hükümlerin saklı olduğunu belirtir.

TTK m. 652/1'e göre; iptal kararı hamili, iptal kararı verilmesiyle birlikte hakkını senetsiz olarak ileri sürebilir.

İptal kararı hamili, mahkeme kararını ibraz ettiği ve kararda adı geçen alacaklının kendisi olduğunu kanıtladığı takdirde, borçlu hile veya ağır kusuru olmadan ödeme yaparsa borcundan kurtulur. Fakat borçlu karar hamilinin hak sahibi olmadığını bildiği halde kasten ya da ağır kusurlu olarak ödeme yaparsa borcundan kurtulamayacaktır (Gültekin, 2020: 181). Ancak borçlu, iptal kararı hamilinin gerçek alacaklı olmadığını iddia edebilir. Bu iddiaları yerinde görülürse borçlu, ödeme yapmaktan kaçınabilir (Yargıtay 19. HD. 2016/437 K: 2016/9106, T: 23/05/2016 Erişim Tarihi: 10.10.2022).

Hakkın senetsiz olarak ileri sürülmesi iptal edilen senetteki hakkın muaccel olması halinde mümkündür (Ertekin ve Karataş, 1998: 64; Gültekin, 2020: 182). Senedin içerdiği hak henüz muaccel olmamışsa, karar hamili masrafları karşılamak suretiyle yeni bir senet düzenlenmesini talep edebilir (Şahin, 2019: 189). Borçlu, karar hamilinin ifa talebi üzerine, iptal kararı hamiline ifada bulunduğunu kanıtlamak maksadıyla karar kendine resmi olarak tebliğ edilmemişse bu kararın bir suretini talep etmelidir. Bu şekilde zayi olan senedi ibraz eden üçüncü kişilerin iddialarına karşı kendini savunma imkânı olur (Gültekin, 2020: 182; Öztürk Dirikkan, 1990: 87-88). Ayrıca senedin borçlusu olan gerçek hamil ya da iptal kararının kaldırılmasında haklı yararı olan kişi, lehine karar verilen karar hamilinin hak sahibi olmadığını iddia ve “*iptal kararının iptalini*” talep edebilir. TTK’da bununla ilgili bir hüküm yoktur lakin çekişmesiz yargı işinin mahiyeti gereği iptali her zaman istenebilir (Gültekin, 2020: 183; Karayalçın, 1970: 364-365). İptal kararının iptalini talep edebilmek için talep eden kişinin hukuki yararı olması yeterlidir (Gültekin, 2020: 183).

Yargıtay 12. Hukuk Dairesi 10/10/1967 tarihli, 1967/8656 sayılı kararında ziya sebebiyle iptal kararının özelliği gereği ilamsız icra yoluyla takip edilebileceğine karar vermiştir (Gültekin, 2020: 183; Gürbüz, 1984: 791). Ayrıca borçlu ilamsız icra yolu ile ibraz edilen iptal kararına karşı, alacaklının sıfatına, borcun içeriğine veya varlığına yönelik bir defa ileri sürmüştü, karar hamilinin yapacağı iş, genel hükümlere göre alacak davası açmak ve borcun varlığını ispatlamaktır (Ertekin ve Karataş, 1992: 58; Gültekin, 2020: 183; Gürbüz, 1984: 791).

İptal kararı, karar hamilinin alacaklı olduğuna yönelik kesin bir karar değildir. İptal kararı maddi hukuk açısından bir değişiklik yapmadan yalnızca hak sahibini teşhis yönünden etkisini gösterecektir (Bakırcı.2021: 149). Yargıtay 19. HD. E: 2016/11763, K: 2017/6962 sayılı kararında; *“Kararın maddi hukuk yönünden bir etkisi yoktur. Maddi hukuk yönünden mevcut durum aynen kalır. Başka bir deyişle, iptal kararı hakkın mevcudiyetine, muhtevasına ve bu hak üzerinde tasarruf yetkisine etki etmez.”* şeklinde karar vermiştir (www.karararama.com.tr Erişim Tarihi: 10.10.2022).

Borçlunun sahip olduğu defiler

Zayi olan senet iptal edildiğinde, borçlunun hamile karşı ileri sürebileceği defilerde bir değişiklik olmaz. Zira iptal kararıyla birlikte, karar hamili *“hamil”* yerine geçmiştir. Böyle olunca da iptal kararına rağmen, borçlu, iptal kararı alan kişinin alacaklı sıfatına yönelen defilerle, ehliyetsizlik ya da ıskat sebebiyle hakkın mevcut olmadığı gibi defileri ileri sürebilir. Çünkü iptal kararı, yalnızca kararı alana, ifayı senetsiz talep etme ya da yeni bir senet düzenlenmesini isteme hakkı verir. Yoksa iptal kararı, iptal talebinde bulunan kişinin haklılığını ya da hakkın varlığını hüküm altına almaz (Şahin, 2019: 191).

Borçlu, alacaklı sıfatına yöneltile defiler çerçevesinde, iptal kararı hamilinin zayi olduğu iddia edilen senede hiçbir zaman sahip olmadığını, senedi çaldığını, senet içeriğini değiştirerek kendini alacaklı olarak yazdığını, borcun yenilendiğini veya takas edildiğini ya da senedin içerdiği hakkı başkasına devretmiş olmasına karşın asıl alacaklının ticari tecrübesizliğinden faydalanarak zayi olayının ileri sürüldüğünü ve bu nedenle mahkemeden iptal kararı aldığını, iptal kararı hamiline defi olarak yöneltilebilir (Şahin, 2019: 191).

Karar hamilinin alacaklı sıfatına yönelik defiler ileri süren borçlu bu iddialarını kanıtlamak zorundadır. Borçlu defilerin dayandığı nedenleri kanıtladığı takdirde iptal kararı herhangi bir sonuç meydana getirmez ve etkisini kaybeder. Bu durumda karar hamilinin yapabileceği şey ise, senet borçlusuna karşı dava açmaktır (Gültekin, 2020: 185 aynı yönde bkz. Karakaya, 2013: 82; Öztürk Dirikkan, 1990: 89; Şahin, 2019: 191).

Ayrıca borçlu, karar hamiline karşı borcun niteliğine ya da varlığına yönelik defiler de ileri sürebilir. Örneğin, borçlu senedin içerdiği hakkın hiçbir zaman var olmadığını, süre verildiği veya ıskat edildiği ya da ödeme yasağı yahut iptal kararının ilanından

önce borçlunun iyiniyetle ifada bulunması gibi bir nedenle borcun sona erdiğine ilişkin defiler ileri sürebilir (Kınacıoğlu, 1999: 60; Şahin, 2019: 192). Fakat bu defilerin ileri sürülebilmeleri için kıymetli evrakta defilerin ileri sürülebilme esaslarına uygun olmalıdır. Örneğin, borçlu, hamile yazılı bir senedin rızası dışında dolanıma çıkarıldığı yönünde bir defi ileri süremez. Zira senet zayi olmasaydı ve vadesinde borçluya ibraz edilseydi, borçlu, senet hamiline karşı bu tür defileri ileri süremeyecekti (Akdeniz, 2007: 109; Şahin, 2019: 192).

4.4.3.2. İptal kararının borçlu ile senet zilyedi üçüncü kişi arasındaki ilişkiye olan etkisi

Mahkeme tarafından iptal edilen senet, çalınma, kaybolma gibi bir nedenden dolayı nispi anlamda zayi olmuşsa, senedin üçüncü kişinin elinde olma olasılığı vardır. Bu halde üçüncü kişi gerçek hak sahibi olabilir. Bu halde; iptal kararının borçlu ile senet zilyedi olan üçüncü kişi arasındaki ilişkiye olan etkisi yalnızca senedin nispi anlamda zayi olması halinde söz konusudur (Gültekin, 2020: 203).

Borçlu, iptal kararını ibraz eden karar hamiline ödeme yapması halinde ödediği tutar oranında borcundan kurtulur. Alacağın muaccel olması halinde karar hamili, kimliğini ispatlayarak ve kararı ibraz ederek borçludan ifa talebinde bulunabilir. Borçlu ise ağır kusuru olmaksızın, kimliğini kanıtlayan ve iptal kararını ibraz eden hamile ödeme yaparak borcundan kurtulur (Yargıtay 19. HD. E: 2016/437, K: 2016/9106 Erişim Tarihi: 12.10.2022). Fakat borçlu, senet zilyedinin gerçek hamil olmadığını bildiği halde iptal kararına binaen ödeme yaparsa borcundan kurtulamayacaktır. Zira TTK m. 646/2'ye göre, ağır kusur ya da hile ile yapılan ödeme, borçluyu borcundan kurtarmayacaktır (Bakırcı, 2021: 150 aynı yönde bkz. Ertekin ve Karataş, 1998: 71; Gültekin, 2020: 203; Gürbüz, 1984: 796; Öztan, 1997: 283).

Borçlunun ağır kusuru ve ihmali olmadan karar hamiline yapacağı ifa, onu borcundan kurtaracağı için, senedin zilyedi olan üçüncü kişi borcun sona erdiği defi ile karşılaşabilir. Bu halde; üçüncü kişi, senet bedeli ifa edilen karar hamiline karşı TBK m. 77 vd. düzenlenen sebepsiz zenginleşme davası açabilir (Şahin. 2019: 193 aynı yönde bkz. Gültekin, 2020: 203; Karayalçın, 1970: 372; Öztürk Dirikkan, 1990: 94). Yargıtay'da bu doğrultuda:

“İptal kararının olumlu sonucu sebebiyle borçlunun karar hamiline yapacağı ifa onu borcundan kurtaracağı için senede zilyet olan üçüncü kişi borcun sona erdiği defi ile

karşılaşabilir. Bu halde üçüncü kişi, kendine ifada bulunulan karar hamiline karşı TBK m. 77 vd. düzenlenen sebepsiz zenginleşme davası açabilir. Diğer bir deyişle bu halde senede zilyet olan üçüncü kişi, iptal kararı hamiline iyiniyetli olarak ifada bulunan borçluya başvuramaz” şeklinde karar vermiştir (Yargıtay 19. HD. E: 2016/11763, K: 2017/6962 Erişim Tarihi: 12.10.2022).

Fakat borçlu, karar hamiline hileli ve ağır kusurlu olarak ödeme yapmışsa, senede zilyet olan üçüncü kişi bunu kanıtladığı takdirde borçlu, iki kere ödeme yapabileceği gibi TBK m. 49 vd. düzenlenen haksız fiil sebebiyle tazminata da mahkûm olabilir (Gültekin, 2020: 204; Öztürk Dirikkan, 1990: 94).

İptal kararı verilmiş ancak karar hamili henüz talepte bulunmamışsa, senedin zilyedi olan üçüncü kişinin senedi ibraz ederek talepte bulunması halinde borçlunun senet bedelini tevdi etmesi isabetli olacaktır. Bu şekilde hem borçlu borcundan kurtulur hem de senedin zilyedi ile iptal talebinde bulunan kişi kimin haklı olduğunun tespiti için mahkemeye başvurabilirler. Senet hamili haklılığını kanıtladığı takdirde, senet bedelinin kendine verilmesini talep etme hakkı doğar. Ayrıca senet hamili, karar hamiline ödeme yapılmaması için ödeme yasağı kararı alabilir (Karakaya, 2013: 83).

4.4.3.3. İptal kararının iyiniyetli zilyet ile karar hamili arasındaki ilişkiye etkisi

İptal edilen senedi iyiniyetle iktisap eden üçüncü kişinin bu kazanımı korunacaktır. İptal kararı senede hamil olan iyiniyetli üçüncü kişilerin haklarını etkilemeyecektir (Bakırcı, 2021: 150; Turan, 2020: 135). İptal kararı senedin iyiniyetli zilyedini bağlamaz. Aksi takdirde dolanım gücü hızlı ve ticari manada güvence oluşturan kıymetli evrak iptal edilme riskiyle karşılaşacak ve senede güven ortadan kalkacaktır (Bakırcı, 2021: 150-151). Örneğin senedi elinde bulunduran iyiniyetli zilyet senedin çalıntı olduğunu bilmiyorsa ve karar hamili senet zilyedinin kötüniyetli olduğunu ispatlayamıyorsa senedin iadesini talep edilemez (Yargıtay 11. HD. E: 2014/2699, K: 2014/9228 Erişim Tarihi: 13.10.2022). İptal edilen senedin hak sahibini teşhis fonksiyonu ortadan kalktığı için iyiniyetli üçüncü kişi yalnızca elindeki senede dayanarak borçluya başvurma hakkını kaybeder (Şahin, 2019: 195 aynı yönde bkz. Ertekin ve Karataş, 1998: 68; Göç Gürbüz, 2017: 176).

Nama yazılı senetler özellikleri gereği iyiniyetle iktisap edilemedikleri için senede zilyet olan iyiniyetli üçüncü kişinin kazanımı hamile ve emre yazılı senetlerde korunacaktır (Bakırcı, 2021: 151; Gültekin, 2020: 205).

İptale ilişkin yargılama devam ederken bilhassa ilan aşamasında ortaya çıkmayan üçüncü kişinin hak sahipliğini ispatlaması zorlaşabilir. Bazı durumlarda TMK m. 3'te düzenlenen “*Kanunun iyiniyete hukukî bir sonuç bağladığı durumlarda, asıl olan iyiniyetin varlığıdır*” kuralının aksine, senede zilyet olan üçüncü kişi iyiniyetini kanıtlamak zorunda kalabilir. İlanlara rağmen senedi mahkemeye sunmakta kusuru olan iyiniyetli zilyet, senedi zayi eden hamilin iptale yönelik masraflarını karşılamak durumunda kalır (Öztürk Dirikkan, 1990: 96; Şahin, 2019: 195).

İyiniyetli üçüncü kişi, önceki hamil tarafından senedin zayi edildiğini ve hak sahibi olmayan kişiden senedi devraldığını sonradan öğrenirse, senedi zayi eden hamile karşı tespit davası açabilir (Bakırcı, 2021: 151; Göç Gürbüz, 2017: 177). İyiniyetli üçüncü kişinin tespit davası açmasındaki amaç kendi iyiniyetini tespit ettirip kendine karşı sürülme ihtimali olan kötüniyet iddialarını engellemektir (Bakırcı, 2021: 151).

Senet iptal edilmiş fakat borçlu ödeme yapmamışsa, iyiniyetli zilyet, borçlu ve iptal kararı hamiline karşı, yeni bir senet düzenlenmişse istihkak; senet düzenlenmemişse hak sahipliğine ilişkin çekişmenin önlenmesi; ifa yapılmışsa kendine ifa yapılan kişiye karşı sebepsiz zenginleşme davası açılabilir (Göç Gürbüz, 2017: 177; aynı yönde bkz. Durgut, 2005: 114-116; Poroy ve Tekinalp, 2021: 121; Şahin, 2019: 196; Ülgen ve diğerleri, 2021: 53). Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 2019 yılında;

“Senet iptal edildikten sonra senet kıymetli evrak özelliğini kaybettiği için bu durumdan haberi olmadığı için senedi iyiniyetle iktisap eden hamil, borçluya karşı hak sahibi olarak teşhis edilme hakkını kaybeder. Fakat senet, talep karara bağlanmadan önce senet iyiniyetle devralınmışsa, karar iyiniyetli hamilin kazanımını etkilemez. Karar hamili, elindeki kararı iyiniyetli hamile vermek zorundadır. Karar hamili, iptal kararına dayanarak senet bedelini borçludan tahsil etmişse, bu bedeli de iyiniyetli hamile devretmekle mükelleftir. Bu gibi durumlarda, iyiniyetli üçüncü kişinin senedin kendine verilmesi ya da sebepsiz zenginleşme iddiasıyla karar hamiline yönelme hakkı vardır” şeklinde karar vermiştir (Yargıtay HGK. E: 2017/1636, K: 2019/319 Erişim Tarihi: 14.10.2022).

Bono ve poliçede, iptal kararı üzerine hile ya da ağır kusuru olmaksızın, iptal kararı hamiline ödeme yapan borçlu borcundan kurtulur (TTK m. 646/1, m. 710/3). Bu halde iyiniyetli olarak senedi kazanan ile karar hamili karşılaşacaktır. İyi niyetli üçüncü kişi, senet bedelini alabilmek için iptal kararı hamiline dava açmalı, iptal kararı hamilinin gerçek hak sahibi olmadığını kanıtlamalı ve iptal kararının iptalini istemelidir (Göç

Gürbüz, 2017: 177-178 aynı yönde bkz. Gürbüz, 1984: 799; Ertekin ve Karataş, 1998: 72).

İyi niyetli üçüncü kişinin, senet iptal edildikten sonra senedi iktisap edip edemeyeceği doktrinde tartışmalıdır. Bazı yazarlar, mahkeme tarafından iptal edilen ve haliyle kıymetli evrak özelliğini kaybeden senedin iyiniyetli olarak iktisap edilemeyeceğini savunmuşlardır (Karahana ve diğerleri, 2014: 136-137 aynı yönde bkz. Öztan, 2021: 60; Poroy ve Tekinalp, 2021: 121; Pulaşlı, 2019: 104-105). Bizimde katıldığımız diğer görüşe göre, kanunda aksine hüküm bulunmadığı için iyiniyet tercih edilmeli ve böyle bir iktisap mümkün olmalıdır (Öztürk Dirikkan, 1990: 96 aynı yönde bkz. Göç Gürbüz, 2017: 178; Gültekin, 2020: 207; Şahin, 2019: 196). Bu sebeple, iyiniyetli üçüncü kişi, iptal kararından kaynaklanan hakların kendine devri ya da borçlunun karar hamiline ifada bulunması halinde, bunun iadesini talep edebilir. Fakat bunun için iptale yönelik masrafları karşılamalıdır (Öztürk Dirikkan, 1990: 96; Şahin, 2019: 197).

Bono ve poliçelerden farklı olarak çeklerde asıl borçlu olmadığı için hamil çeki ibraz süresi içinde muhataba ibraz etmezse, çeki dayalı talep hakkı ortadan kalkacaktır. Çek ibraz süresi geçmeden iptal edilemeyeceği için iptal kararından sonra iyiniyet korunmaz. İyi niyetle çeki iktisap eden zilyet çek bedelini talep edemez. Bu durum çekin iptal olup olmamasıyla alakalı değildir. Hamilin ibraz süresini geçirip başvuru hakkını kaybetmesinden kaynaklanmaktadır (Göç Gürbüz, 2017: 178; İnan, 1981: 90).

Fakat iptal kararı alınmadan, başka bir deyişle, çek bedeli iptali isteyene ödenmeden önce, çekin zilyedi ortaya çıkarsa, başvuru hakkı düşmüş olsa dahi çek bedeli, iptal isteyene verilmez. Zira bu kişinin hak sahibi olup olmadığı henüz belli değildir ve TTK m. 799'a göre, muhatabın ödeme yetkisi ibraz süresi bittikten sonra da mevcuttur. Bu mesele istirdat davası ile çözülür. İstirdat davasında, çekin rıza dışı elden çıktığı ve bu sebeple hamilin ağır kusurlu ya da kötüniyetli olduğu kanıtlanmalıdır (Şahin, 2019: 197 aynı yönde bkz. Esenkar, 2007: 122; Göç Gürbüz, 2017: 178; Gültekin, 2020: 207).

4.4.4. İptal kararı sonucunda oluşan zarara kimin katlanacağı meselesi

Borçlu, kıymetli evrakın zayi olması durumunda borcunu senedi elinde bulunduran kişiye ya da iptal kararı hamiline ifa edebileceği gibi tevdi yerine de bırakabilir. Kıymetli evrakın zayi olmasında meydana gelen zarara kimin katlanacağı ödeme durumlarına göre değişiklik gösterir.

Üçüncü kişi, kıymetli evrakın zayi olmasına sebep olmuşsa ve hamil bu yüzden zarara uğramışsa, TBK m. 49 vd. düzenlenen haksız fiil hükümlerine göre kararın tazminini isteyebilir. Zayi olan senette senedi zayi eden ile üçüncü kişi arasında sözleşme ilişkisi mevcut ise bu halde sözleşmeye dayanarak zararın tazmini talep edilebilir (Bakırcı, 2021: 152).

Borçlu, mahkemenin verdiği ödeme yasağı kararına rağmen senedi elinde bulunduran kişiye ödeme yaparsa bu halde ağır kusurlu ve kötünietli davrandığı kabul edilecek ve ikinci kere ödeme yapmak zorunda kalacaktır (Bakırcı, 2021: 153).

Çeklerde ise ödemenin yasaklanmasından sonra ödeme yapan muhatap bankanın düzenleyene karşı aralarındaki çek sözleşmesinden kaynaklanan sorumluluğu olduğu için bu sorumluluk halinde TBK m. 505, TBK m. 506 ve TBK m. 112 uygulanmalıdır. Banka sorumluluktan kurtulmak istiyorsa TBK m. 506'ya göre objektif özen sorumluluğunu yerine getirdiğini kanıtlamalıdır (Bakırcı, 2021: 153; Gültekin, 2020: 211). Ödeme yasağı kararına rağmen ödeme yapılması halinde ise muhatap banka, hamile (lehtara) karşı TBK m. 49 vd. düzenlenen haksız fiilden kaynaklı sorumluluk hükümlerine göre zarardan sorumludur (Bakırcı, 2021: 153; Coşkun, 2019: 1089).

Borçlu, senedi zayi eden hamile, iptal kararından önce kendi rızasıyla ödeme yaparsa, yaptığı ödemeyi geri alamaz. Fakat senedi zayi eden hamilin hile yaparak kendini ifaya zorladığını kanıtlarsa, ödediği miktarı geri alabilir (Göç Gürbüz, 2017: 182 aynı yönde bkz. Gültekin, 2020: 211; Karakaya, 2014: 128; Öztürk Dirikkan, 1990: 99; Şahin, 2019: 200).

Senedin vadesi geçmiş ve borçlu iptal kararı üzerine iyiniyetli olarak ifade bulunmuşsa, senedin iyiniyetli hamili zarara katlanacaktır. Bu halde, iptal kararı hamiline karşı sebepsiz zenginleşme davası açılmalıdır. Zira hakkı sona ermiş olmasına rağmen, iptal kararı hamili senet bedelini tahsil etmiştir. Senedin zayi olmasından kaynaklanan masraflar için senedi zayi eden hamil ancak senedi çalan, bulan yani sebepsiz zenginleşen kişilere başvurabilecektir (Karakaya, 2014: 128-129 aynı yönde bkz. Göç Gürbüz, 2017: 182; Gültekin, 2020: 211; Öztürk Dirikkan, 1990: 99; Şahin, 2019: 200).

SONUÇ

Kıymetli evrakta adi senetten farklı olarak hak ile senet iç içe girmiştir. Hak senet olmadan ileri sürülemez. Bunun istisnası kıymetli evrakın zayi olması halidir. Hukukumuzda kıymetli evrakın zayi olmasına ilişkin hükümler İsviçre Hukukuna benzer şekilde düzenlenmiştir.

Senedin kaybolması, çalınması, yırtılması ya da yanması gibi sebeplerle hamilin elinden rızası dışında çıkmasına kıymetli evrakın zayi olması denir. Buna karşın senet hamilin elinde olmasına rağmen esaslı unsurları anlaşılmayacak derecede tahrip olmuşsa yine zayi olmuş kabul edilir ve senet üzerinde hak sahibi olan kişi iptal talebinde bulunabilir.

Kıymetli evrak nispi anlamda zayi olduğunda hak sahibi mahkemeden ödeme yasağı talebinde bulunabilir. Ödeme yasağı kararı iptal talebinde bulunulduktan sonra ya da en erken iptal kararıyla birlikte istenir. İptal talebinden önce veya tek başına ödeme yasağı talebinde bulunulamaz. Ödeme yasağı ihtiyati tedbir niteliğinde bir karardır ve talepte bulunan kişi, hâkimin takdir etmesi halinde teminat yatırabilir. Zira haksız ödeme yasağı kararıyla birlikte bir zarar meydana gelebilir. Ödeme yasağı hamilin yerleşim yeri veya ödeme yerindeki asliye ticaret mahkemesidir. Ödeme yasağı kararına karşı başvurulacak kanun yolu istinaftır. Öyle ki Yargıtay İBGK. 21/04/2014 tarihli, E: 2013/1, K: 2014/1 sayılı kararında ödeme yasağına karşı temyiz yolunun kapalı olduğuna yönelik karar vermiştir (www.karararama.com.tr Erişim Tarihi:14.10.2022)

Sendin nispi anlamda zayi olması halinde, senedi ele geçiren kişi biliniyorsa bu kişiye karşı istirdat davası açılır. Senedi ele geçiren kişi en baştan beri bilinebileceği gibi iptal talebinde yapılan ilan sonucu da ortaya çıkabilir. İstirdat davasının hangi mahkemede açılacağına dair TTK'da bir hüküm bulunmamaktadır. Lakin hamilin yerleşim yeri ya da ödeme yeri asliye ticaret mahkemesinde açılması isabetli olacaktır. Zira ödeme yasağı, istirdat davası ve iptal talebi birbiriyle bağlantılı dava ve işlerdir. Bunların aynı mahkemeden talep edilmesi isabetli olacaktır. İstirdat davasını davacı kazanırsa, senedi ele geçiren kişi senedi davacıya iade etmek zorundadır. Senedi ele geçiren kişinin davayı kazanması halinde ise senet onda kalmaya devam eder.

Senedi ele geçiren kişi bilinmiyor veya senet kimsenin eline geçemeyecek şekilde, objektif anlamda, zayi olmuşsa senedin iptali talep edilebilir. İptal talebi bir çekişmesiz

yargı işidir ve hasımsız olarak görülür. Mahkeme sunulan delilleri inandırıcı bulursa, senedin iptal edileceğine dair TTSG’de ilan yapar veya gerek gördüğü başka tedbirlere başvurur. Yapılan ilanlar neticesinde, senedi ele geçiren kişi ortaya çıkarsa, mahkeme talepte bulunana istirdat davası açması için uygun süre verir. İlanlara rağmen, senedi ele geçirenin ortaya çıkmaması halinde senedin iptaline karar verilir. İptal talebinde bulunabilmek için sadece senede zilyet olmak yeterli değildir. Aynı zamanda senet üzerinde hak sahibi de olunmalıdır. Aksi halde bir hırsızın dahi iptal talebinde bulunabilmesi gündeme gelecektir. Senedin iptal edilme süreci hamile, emre ve nama yazılı senetler için farklı farklı düzenlenmiştir.

Emre yazılı senetlerde, makbuz senedi ve varant hariç geriye kalan emre yazılı senetler, poliçenin iptal usulüne göre iptal edilir. Kanunen emre yazılı senetler olan kambiyo senetleri nama düzenlenseler dahi poliçenin iptal hükümlerine göre iptal edilir. Emre yazılı senedi ele geçiren kişi biliniyorsa, bu kişiye karşı istirdat davası açılır. Senedi ele geçiren kişi bilinmiyor veya senet kimsenin eline geçemeyecek şekilde zayi olmuşsa, mahkemeden iptal talebinde bulunulur. Hak sahibi, mahkemeye, senedin zayi olduğunu kuvvetli şekilde ispatlayacak kanıtları, senedin bir suretini veya senedin içeriğine dair bilgileri sunmalıdır. Mahkeme, talepte bulunanın sunduğu delilleri inandırıcı bulursa, TTSG’de yapacağı bir ilanla senedi ele geçiren kişinin üç ay ile bir yıl arasında belirleyeceği bir sürede, senedi mahkemeye sunmaması halinde senedin iptal olacağını duyurur. Senedin vadesi gelmişse, mahkeme bu sürelerle bağlı değildir. İlan TTSG’de üç defa yapılır. Süre vadesi gelen poliçelerde ilan gününden itibaren, vadesi gelmemiş poliçelerde ise vadeden itibaren işlemeye başlar.

TTK m. 661/1’e göre “*Pay senetleri, tahviller, intifa senetleri, münferit kuponlar hariç olmak üzere, kupon belgeleri, esas kupon belgelerinin yenilenmesine yarayan talonlar gibi hamile yazılı senetlerin iptaline hak sahibinin istemi üzerine mahkemece karar verilir.*” Bu kanun maddesinde yazılmayan hamile yazılı senetler iptal edilebilir. Bono ve poliçe hamile düzenlenemez ancak çek hamile düzenlenebilir. Çekler hamile düzenlense dahi poliçenin iptal usulüne göre iptal edilir. TTK m. 668/1’e göre “*Banknot ve büyük miktarda çıkarılıp görüldüğünde ödenmesi gereken ve para yerine ödeme aracı olarak kullanılan ve belirli bedelleri yazılı olan diğer hamile yazılı senetlerin iptaline karar verilemez.*” Söz konusu düzenlemedeki “*Büyük miktarda çıkarılıp görüldüğünde ödenmesi gereken ve para yerine ödeme aracı olarak kullanılan ve belirli bedelleri yazılı olan diğer hamile yazılı senetler*” ifadesinden tam

olarak neyin kastedildiği anlaşılmamaktadır. Ülkemizde ve İsviçre’de bu tip senetlere rastlanmamaktadır. Hamile yazılı senedi ele geçiren kişi biliniyorsa, bu kişiye karşı nasıl bir yol izleneceğine dair kanunda bir düzenleme yoktur. Bundan dolayı emre yazılı senetlerin iptaline yönelik hükümler burada kıyasen uygulanacaktır. Bu durumda hâkim istirdat davası açılması için uygun bir süre verecek ve bu sürede istirdat davası açılacaktır.

Senedi ele geçiren kişi bilinmiyorsa, mahkemeden senedin iptali talep edilir. Mahkeme sunulan delilleri inandırıcı bulursa, senedin mahkemeye ibraz edilmesini aksi takdirde iptal edileceğini TTSG’de üç kere ilan eder. Verilen süre en az altı aydır. Verilen süre içerisinde senet mahkemeye ibraz edilirse mahkeme, dilekçe sahibine, senedi ele geçiren kişiye karşı istirdat davası açması için uygun süre verir. İstirdat davası yalnızca hamile yazılı senedi kötüniyetli olarak ele geçiren kişiye karşı açılır.

Verilen süre içerisinde senet mahkemeye ibraz edilmezse senet iptal edilir ya da mahkemenin gerekli gördüğü başka önemlere karar verilir. Hamile yazılı senetlerin iptal kararı TTSG’de ve gerekli görülmüşse diğer yöntemlerle ivedilikle ilan edilir. Hamile yazılı senetlerde senedin ibrazı için verilen süre, emre yazılı senetlerden farklı olarak vadeden değil ilk ilan tarihinden itibaren işlemeye başlar. İptal kararı almış olan kişi, ödeme zamanı gelmişse bu karara dayanarak borcun ifasını talep eder ya da ödeme zamanı gelmemişse masrafı kendisine ait olmak üzere yeni bir senet düzenlenmesini ister.

Münferit kuponların zayi olması halinde mahkeme, senedin vadesi gelmişse hemen, vadesi gelmemişse vade geldiğinde senet bedelinin mahkemeye ödenmesine karar verir. Vadenin üzerinden üç yıl geçmesine rağmen senet bedeli mahkemeye verilmemişse, mahkeme senedi başvurana geri verir. Ayrıca münferit kuponların iptalinde ilan süreci yoktur.

Hamile yazılı ipotekli borç senedi ile irat senedi TMK m. 925 ve m. 926’ya göre iptal edilir.

Nama yazılı senetlerin iptali kanunda ayrıca düzenlenmemiş, hamile yazılı senetlerin iptaline yönelik hükümlere gönderme yapılmıştır.

Hamile yazılı senetlerden farklı olarak bütün nama yazılı senetlerin iptali talep edilebilir. Nama yazılı senetlerin iptalinin, hamile yazılı senetlerin iptalinden bir diğer farkı talepte bulunan kişi, senedin rızası dışında elinden çıktığını, senet zayi olmadan

önceki zilyedi ve meşru hamili olduğunu ispatlamasının yanında, senedin kendi adına ya da hukuki halefi olduğu kişi adına düzenlendiğine yönelik mahkemede olumlu bir izlenim uyandırmalıdır.

Kanun koyucu nama yazılı senetlerin iptali için bazı kolaylıklar tanımıştır. Bu kolaylıklardan ilki basitleştirilmiş iptal usulüdür. Basitleştirilmiş iptal usulüne göre, borçlu, senet metnine koyacağı bir kayıt ile sendin ibrazı için yapılan ilanların sayısını ve verilen süreyi azaltabilir. Borçlu TTK'da belirtilen hususların dışında değişiklik yapamaz. Borçlu hem ilan sayısını azaltıp hem de verilen süreyi kısaltabilir.

Borçluya tanınan diğer kolaylık özel iptal usulüdür. Bu iptal usulüne göre borçlu, senet ibraz edilmemesine rağmen, senetteki hakkın sahibi görünen kişiye ödeme yaparak borcundan kurtulur. Yani, mahkemeden alınan bir iptal kararının getirilmesini talep etmesine gerek yoktur. Özel iptal usulüne göre senet mahkeme tarafından iptal edilmese dahi, borçlu senede koyacağı kayıtla senet ibraz edilmeden yapacağı ödemeyle borcundan kurtulur.

Kıymetli evrakın ziya sebebiyle verilecek iptal kararının olumlu ve olumsuz olmak üzere iki sonucu vardır. Mahkemenin verdiği iptal kararının, karar hamilinin hak sahipliğini teşhis etmesi iptal kararının olumlu sonucudur. İptal kararının olumsuz sonucu ise senedin teşhis fonksiyonunun ortadan kalkmasıdır.

KAYNAKÇA

- Albayrak, H.** (2013). *Medeni Usul ve İcra İflas Hukukunda Yaklaşık İspat* (1. Baskı). Ankara: Yetkin Basımevi.
- Arslan, R., Yılmaz E., Taşpınar Ayvaz S. ve Hanağası E.** (2019). *Medeni Usul Hukuku* (5. Baskı). Ankara: Yetkin Basımevi.
- Arslan, R., Yılmaz E., Taşpınar Ayvaz S. ve Hanağası E.** (2018). *İcra ve İflâs Hukuku* (5. Baskı). Ankara: Yetkin Basımevi.
- Aybay, R.** (2020). *An Introduction To Law* (13. Baskı). İstanbul: Der Yayınları.
- Bahtiyar, M.** (2020). *Kıymetli Evrak Hukuku* (18. Baskı). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- Bakırcı, H. A.** (2021). *Kıymetli Evrakın Zayi Olması ve İptali* (1. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Bilge, N. ve Önen, E.** (1978). *Medeni Yargılama Hukuku Dersleri* (3. Baskı). Ankara: Sevinç Matbaası.
- Bozer, A. ve Göle C.** (2021). *Kıymetli Evrak Hukuku* (10. Baskı). Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü (T. İş Bankası A.Ş. Vakfı).
- Bozgeyik, H.** (2003). *Kıymetli Evrakta Hakkın Doğuşu ve Borçlunun Defileri, Prof. Dr. Fehiman TEKİL'in Anısına Armağan*. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Bozkurt, T.** (2014). *Ticaret Hukuku-Özet-Kıymetli Evrak Hukuku C: III*. (1.Baskı). İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- Budak, A. C. ve Karaaslan V.** (2021). *Medeni Usul Hukuku* (5. Baskı). İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Can, H. ve Güner, S.** (1999). *Kıymetli Evrak Hukuku* (1. Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Coşar, V. A.** (2019). *Introduction To Law & Turkish Law Lecture Notes* (1. Baskı). Ankara: Aristo Hukuk Yayınevi.
- Coşkun, M.** (2019). *Hukuki ve Cezai Yönleriyle Kıymetli Evrak Hukuku* (4. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Çeker, M.** (2012). *6102 Sayılı Türk Ticaret Kanununa Göre Ticaret Hukuku* (5. Baskı). Adana: Karahan Kitabevi.
- Doğanay, İ.** (2004). *Türk Ticaret Kanunu Şerhi C: II*. Ankara: Yetkin Basımevi.
- Domaniç, H.** (1990). *Kıymetli Evrak Hukuku ve Uygulaması TTK Şerhi IV*. İstanbul: Türkiye İş Bankası A.Ş.
- Durgut, R.** (2005). *Kambiyo Senetlerinde Sebepsiz Zenginleşme* (1. Baskı). İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- Eriş, G.** (2014). *Türk Ticaret Hukuku Hükümlerine Göre Kıymetli Evrak* (1. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Erol, M.U.** (2019). *Introduction To Turkish Commercial Law* (3. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- Ertekin E. ve Karataş İ.** (1998). *Uygulamada Ticari Senetler Hukuku*. (3. Baskı). Ankara: Turhan Kitabevi.
- Esenkar, B.** (2007). *Çekin Ziyai Özellikle Çalınma Hali* (3. Baskı). Ankara: Adalet Yayınevi.
- Göç Gürbüz, D.** (2017). *Öğreti, Uygulama ve Yargıtay Kararları Işığında Kıymetli Evrakın Zayi Olması ve İptali* (1. Baskı). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- Gültekin, Ö.** (2020). *Yeni TTK, TBK, HMK ve Çek Kanununa Göre Öğretide ve Uygulamada Kıymetli Evrakın Zayi Olması ve İptali* (9. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Gümüş, M.A.** (2021). *Borçlar Hukukunun Genel Hükümleri* (1. Baskı). Ankara: Yetkin Basımevi.
- Günay, E.** (2010). *Yargıtay Kararları ve Öğreti Görüşleri Eşliğinde Kambiyo Takip Hakkı ve Ceza Hukuku Yönüyle Uygulamalı Çek Rehberi* (2. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Gürbüz, A. H.** (1984). *Yargıtay Uygulamaları Işığında Ticari Senetlerin İptali Davaları ve Ticari Senetlere Özgü Sorunlar* İstanbul: Apaz Matbaacılık Tesisleri.
- Gürühan, C.** (2015). *Çekin Zayi Olması ve İptali* (5. Baskı). Ankara: Adalet Yayınevi.
- İmregün, O.** (1995). *Kıymetli Evrak Hukuku* (1. Baskı). İstanbul: Filiz Kitabevi.
- İmregün, O.** (1995). *'Kıymetli Evrakın Ziyai ve İptali' Reha Poroy'a Armağan*, İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- İnan, N.** (1981). *Çek Rizikolarından Doğan Sorumluluk* (1. Baskı). Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü.
- Kaçak, N.** (2010). *Açıklamalı İçtihatlı Tüm Yönleriyle Bono-Poliçe-Çek* (5. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Karakaya, U.** (2014). *Kıymetli Evrakın Zayi Olması ve İptali* (1. Baskı). Ankara: Adalet Yayınevi.
- Karayalçın, Y.** (1970). *Ticaret Hukuku* (4. Baskı). Ankara: Güzel İstanbul Matbaası.
- Karahan S., Arı Z., Bozgeyik H., Saraç T. ve Ünal M.** (2014). *Kıymetli Evrak Hukuku* (2. Baskı). Konya: Mimoza Yayıncılık.
- Kayar, İ.** (2013). *Kıymetli Evrak Hukuku* (7. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Kayıhan, Ş.** (2021). *Kıymetli Evrak Hukuku* (8. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Kendigelen A. ve Kırca İ.** (2021). *Kıymetli Evrak Hukuku* (5. Baskı). İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- Kılıçoğlu, A. M.** (2018). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (22. Baskı). Ankara: Turhan Yayınevi.
- Kınacıoğlu, N.** (1999). *Kıymetli Evrak Hukuku* (5. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Korkusuz, M. R. ve İpekyel Kayalı, F.** (2018). *Turkish Private Law* (1. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- Memiş, T. ve Turan G.** (2020). *Sermaye Piyasası Hukuku* (5. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Oğuzman, M. K., Seliçi, Ö. ve Oktay Özdemir S.** (2021). *Eşya Hukuku* (23. Baskı). İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Özbay, İ.** (2012). *6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Neler Getirdi?*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Öğütçü, T. ve Altın, M.** (1980). *Ticari Senetler (Poliçe, Bono, Çek) ve Özel Takip Yolları* (23. Baskı). Ankara: Ulucan Matbaası.
- Özkan, H.** (2004). *Asliye Hukuk Davaları ve Tatbikatı* (6. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Öztaş, F.** (2021). *Kıymetli Evrak Hukuku* (25. Baskı). Ankara: Yetkin Basımevi.
- Öztaş, F.** (1997). *Kıymetli Evrak Hukuku* (2. Baskı). Ankara: Turhan Basımevi.
- Öztürk Dirikkan, H.** (1990). *Kıymetli Evrakın Ziyat ve İptali* (1. Baskı). Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınevi.
- Pekcanitez H., Atalay, O. ve Özekes, M.** (2022). *Medeni Usul Hukuku* (10. Baskı). İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- Pekcanitez H., Atalay, O. ve Özekes, M.** (2022). *İcra ve İflas Hukuku* (9. Baskı). İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- Poroy R. ve Tekinalp Ü.** (2021). *Kıymetli Evrak Hukuku Esasları* (24. Baskı). İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- Pulaşlı, H.** (2019). *Kıymetli Evrak Hukuku* (7. Baskı). Ankara: Adalet Yayınevi.
- Sezer, A.** (2016). *Kıymetli Evrakın Zayı Olması ve İptal Davası* (4. Baskı). Ankara: Adalet Yayınevi.
- Şimşek, E.** (1983). *Hukukta ve Cezada Ticari Senetler* (1. Baskı). Ankara: Yonca Matbaası.
- Tekil, F.** (1994). *Kıymetli Evrak Hukuku* (2. Baskı). İstanbul: Tekil Yayıncılık.
- Tekinay S.S., Akman S., Burcuoğlu H. ve Altop A.** (1989). *Eşya Hukuku C: I.* (5. Baskı). İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Tuna, T.** (1987). *Ticaret Hukuku Kıymetli Evrak C: III* (2. Baskı). İstanbul: Nihat Sayar Yayın ve Yardım Vakfı.
- Tuna, E. ve Göç Gürbüz, D.** (2018). *Ticaret Hukuku Prensipleri-Kıymetli Evrak* (1. Baskı). Ankara: Beta Yayınevi.
- Turan, R.** (2020). *Kambiyo Senetlerinin Zayı Olması ve Hak Sahibinin Başvurabileceği Hukuki Yollar* (1. Baskı). Ankara: Adalet Yayınevi.
- Uzunallı S. ve Yıldırım A. H.** (2017). *Uygulamalı Kıymetli Evrak Hukuku* (2. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Ülgen M., Helvacı M., Kaya A. ve Nomer Ertan N. F.** (2021). *Kıymetli Evrak Hukuku* (14. Baskı). İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- Yılmaz, L.** (2017). *Kambiyo Senetlerinde (Çek-Bono-Poliçede) Defiler* (2. Baskı). İstanbul: Aristo Yayınevi.

TEZ VE MAKALELER

- Akdeniz, U.** (2007). ‘Kambiyo Senetlerinde Defiler’, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, Türkiye.
- Başözen, A.** (2014). ‘Güncel Yargıtay Kararları Işığında İhtiyati Tedbirlerde “Yaklaşık İspat” Ve “İhtimal” Kavramı’ *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt. 16, Özel Sayı 2014, s. 653-694 (Basım Yılı: 2015)
- Cebeci, E.** (2014). ‘Çekin Ziyayı ve İptali’, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, Türkiye.
- Demir, Ö. F.** (2020). ‘İstirdat Davası’, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, Türkiye.
- Dündar, H.** (2008). ‘Kambiyo Senetlerinde Soyutluk (Mücerretlik) İlkesinin Yargıtay İçtihatlarıyla Birlikte İncelenmesi’, *Terazi Hukuk Dergisi*, Cilt. 3, Sayı. 26, S. 90-95.
- Erdoğan, M. Ş.** (1999). ‘Kambiyo Senetlerinde İyi Niyetli Hamilin Korunması’, *TBB Dergisi*, Sayı. 2, S. 364-394.
- Gültekin, Ö.** (2007). ‘Kıymetli Evrakın Ziyayı Nedeniyle İptalinde İptal Kararı Hamilinin (Davacının) Borçlularına Rücu Sorunu’, *Terazi Hukuk Dergisi*, Cilt. 2, Sayı. 10, S. 59-70.
- Gültekin, Ö.** (2007). ‘Kıymetli Evrakın Zayı Olması Halinde Hamilin Hakları’, *Terazi Hukuk Dergisi*, Cilt. 2, Sayı. 16, S. 31-38.
- Günay, E.** (2015). ‘Yargıtay Kararları Eşliğinde Soru/Yanıtlı Çek Zayii Nedeniyle İade ve İptal Davaları’, *Terazi Hukuk Dergisi*, Cilt. 10, Sayı. 111, S. 86-98.
- Kalfa, Ş.** (2009). ‘Çekte Defiler’, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, Türkiye.
- Kurt Konca, N.** (2013). ‘Yeni Türk Ticaret Kanununa Göre Asliye Ticaret Mahkemeleri’, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Sayı. 15, S. 79-125.
- Omağ, M. K.** (2018). ‘Kıymetli Evrak Hukukunda Ziya/İptal’, *Fasikül Hukuk Dergisi*, Cilt: 10, Sayı. 100, S. 41-45.
- Özbudak, C.** (2014). ‘İhtiyati Tedbire İlişkin Kararlar Tek Başına Temyiz Edilebilir mi?’, *Terazi Hukuk Dergisi*, Cilt. 9, Sayı. 92, S. 90-95.
- Öztürk, D. F.** (2004). ‘Mücerret Kıymetli Evrak’, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, Türkiye.
- Seven, V.** (2007). ‘Çek Keşidecisinin TTK m. 711/3’e Göre Verdiği Ödemeden Men Talimatının Hukuki Niteliği ve Ceza Kovuşturmasına Etkisi’, *TBB Dergisi*, Sayı. 70, S. 284-301.
- Şahin, F.** (2019). ‘Kıymetli Evrakın Zayı Olması ve İptal Davası’, Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır, Türkiye.
- Yaman, A.** (2004). ‘Kıymetli Evrakın Ziyayı ve İptali’, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, Türkiye.
- Yılmaz, L.** (1999). ‘Kıymetli Evrak Mefhumunu Değiştiren Gelişme-Evraksız Kıymetli Evrak’, *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler*

Akademisi, Cilt. 15, Sayı: 1, Cumhuriyetin 75. Yıldönümü Armağanı, S. 435-452.

İNTERNET KAYNAKLARI

<https://barandogan.av.tr/>

<https://dergipark.org.tr>

<https://www.hukukmedeniyeti.org/>

<https://www.ilhanhelvacidersleri.com/>

<https://karararama.yargitay.gov.tr>

<https://legalbank.net/arama>

<https://www.lexpera.com.tr>

<https://www.mevzuat.gov.tr/>

<https://www.resmigazete.gov.tr/>

<https://scholar.google.com/>

<http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/>

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>

<https://www.ticaretkanunu.net/>

<http://www.turkhukuksitesi.com/>

ÖZGEÇMİŞ

AD SOYAD	Ece Hilal AKPINAR
EĞİTİM BİLGİLERİ	Atatürk Üniversitesi Hukuk Fakültesi- 2020
MESLEKİ BİLGİLER	Erzurum Barosuna bağlı avukat

